

Yhteistoiminnallinen lähiökehittäminen

**Kokemuksia yhteisöllisestä ja tulevaisuusmyönteisestä
korjauskulttuurista**

Sari Dhima (toim.)

Yhteistoiminnallinen lähiökehittäminen

**Kokemuksia yhteisöllisestä ja tulevaisuusmyönteisestä
korjauskulttuurista**

Lähiö 2072 -hankkeen loppuraportti

Sari Dhima (toim.)

ASUMISEN RAHOITUS- JA KEHITTÄMISKESKUKSEN RAPORTTEJA 2 | 2014
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

Taitto: Marja-Liisa Koskenranta, Edita Prima Oy
Kansikuva: Katja Soini

Julkaisu on saatavana internetistä:
www.ara.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2014

ISBN 978-952-11-4350-2 (PDF)
ISSN 1797-5514 (verkkojulk.)

ESIPUHE

Maaliskuussa 2014 julkistetussa raportissaan kulttuuri- ja asuntonministeri Pia Viitasen asettama Remonttiryhmä ehdotti erilaisia toimenpiteitä lähiöiden korjausvajeen vähentämiseksi. Remonttiryhmä peräänkuulutti lähiöihin uutta kiinteistöjen korjaus- ja ylläpitokulttuuria. Lähiö 2072 – Matka kaupunginosan radikaaliin kehittämiseen -hankkeessa on omalta osaltaan tartuttu tähän haasteeseen. Tarkoituksena on ollut luoda lähiöiden korjausrakentamisen yhteistoimintamalli asukkaiden, julkisten toimijoiden ja yritysten yhteistyönä.

Asuinalueisiin kohdistuvat tutkimushankkeet voivat jäädä etäisiksi alueiden asukkaille. Lähiö 2072 -hanke jalkautui alueelle ja tarjosi asukkaille eväitä oman asiantuntija-asemansa vahvistamiseen. Asukkaiden palvelutarpeet olivat keskiössä myös korjausrakentamisen ja energiatehokkuuden osahankkeissa. Näissä hankkeissa osoitettiin tuntuja tuloksia myös asukkaiden kukkaroille. Hankkeen aikana tehtyjen arvioiden mukaan esimerkiksi pelkillä lämmönsäätöön liittyvillä toimenpiteillä voidaan säästää lämmitysenergiassa 5–15 prosenttia, mikä tarkoittaa 500 000–800 000 euron vuosisäästöjä koko alueen tasolla. Hankealueella on käynnistymässä myös useiden taloyhtiöiden ryhmäputkiremontti, joissa ryhmämenetelmällä saadaan neljännen osan alennus remontin hintaan. Ryhmäremontointiprojektia on vienyt eteenpäin paikallinen Kontulan Huolto Oy. Kuten hankeraportti osoittaa, tällaiseen lopputulokseen pääsemiseen tarvitaankin usein taloyhtiöiden ulkopuolista koordinaattoria. Hankkeessa aloitettua keskustelua aluekoordinaattorikonseptista onkin syytä jatkaa.

Kiitos hankkeen ja raportin toteuttamisesta Sari Dhimalle, Katja Soinille ja Tero Heikkiselle sekä kaikille hankkeeseen osallistuneille yhteistyökumppaneille. ARAlla oli ilo olla mukana yhtenä hankekumppanina, sillä Lähiö 2072 -hankkeen teemat – asuinalueiden ja kiinteistökannan kehittäminen, korjausrakentaminen sekä energiatehokkuuden parannukset – nivoutuvat keskeisesti myös virastomme toimintaan. Nämä aiheet pysyvät ajankohtaisina ja yhteiskunnallisesti merkittävänä vielä pitkään ja kaikki avaukset niiden saralla ovat tervetulleita.

Hanna Dhalmann

Projektipäällikkö, Asuinalueiden kehittämisohjelma 2013–2015
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

Sisällys

Esipuhe	3
I Lähiökehittämisen tausta ja haasteet	7
1.1 Johdanto (<i>Sari Dhima, Katja Soini & Tero Heikkinen</i>)	7
1.1.1 Lähiö 2072 -hanke	7
1.1.2 Lähiöiden korjausrakentaminen	7
1.1.3 Matka kaupunginosan radikaaliin kehittämiseen	8
1.1.4 Tavoitteena kestävä ja eettinen lähiökehittäminen	9
1.1.5 Tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimusote	9
1.1.6 Näkökulmien kaleidoskooppi	10
1.1.7 Raportin rakenne	10
1.2 Lähiöihin kohdistuvat kehittämishaasteet (<i>Hanna Dhalmann</i>)	12
1.3 Tyypitalojen yleisimmät korjaukset ja alueellinen palvelukyky – Mellunkylän kehitys tyypitalojen temmelyskentäksi (<i>Juha-Matti Junnonen</i>)	14
1.3.1 Tyypitalojen synty	16
1.3.2 1960- ja -70-lukujen tyypitalojen tekniset ratkaisut	17
1.3.3 Kylpyhuoneiden elementit	17
1.3.4 Käyttövesi ja viemärijärjestelmät	18
1.3.5 Asuntojen ilmanvaihto	18
1.3.6 Talojen lämmitys	19
1.3.7 Tyypitalojen yleisimmät korjaukset	19
1.3.8 Alueellinen palvelukyky	22
1.3.9 Mellunkylän palvelurakenne	24
1.4 Lähiö 2072 ja lähidemokratia Mellunkylässä (<i>Eeva-Liisa Broman</i>)	26
1.5 Jokaiselle ihmisarvoinen huominen (<i>Liisa Björklund</i>)	29
1.5.1 Unelma ihmisarvoisesta arjesta	29
1.5.2 Apatiasta aktiivisuuteen	29
1.5.3 Roottori = onnellisten lähiöiden kehittämisen moottori	30
1.6 Paikallisidentiteetti kaupungin ja maaseudun välissä (<i>Leirah Wang</i>)	30
1.6.1 Laajentuneet esikaupungit	30
1.6.2 Kuka on paikallinen? – Hämmennys kaupungin ja maaseudun välillä	32
1.6.3 Tulot ja tuloerot	33
1.6.4 Asuinrakentaminen ja alueen mittakaava	33
1.6.5 Liikenne ja työmatkat	34
1.6.6 Kulutus kaupungissa ja maaseudulla	34
1.6.7 Uudet yhteisöt, prosessi paikallisen identiteetin kehittämiseksi	35
1.6.8 Liangzhun kylän alueellisen identiteetin uudelleenrakentaminen	36
1.6.9 Mahdollisuudet strategiseen yhteistyöhön: kiinalainen asuntopolitiikka uusissa lähiöissä	36
1.6.10 Lopuksi	36
2 Hankkeen aikainen toiminta lähiössä	38
2.1 Jalkautuva ja innovoiva hanketyöskentely (<i>Katja Soini</i>)	38
2.1.1 Läsnäolo kenttätöskentelyn aikana	38
2.1.2 Resurssien tuominen pajatyöskentelyyn	40
2.1.3 Pilotissa harjoitellaan kykyä toimia yhdessä	45
2.2 Moniäänisyys jaetussa ongelmanratkaisussa (<i>Juha Solla</i>)	49
2.3 Yhteistilojen muutos ja käyttömahdollisuudet (<i>Niamh Ní Mhóráin</i>)	51

2.4	Energiahallinnan muotoilu (<i>Taru Hynynen</i>)	52
2.5	Fiksu kaukolämpö -kehityshanke (<i>Turo Eklund</i>).....	53
2.5.1	Tavoitteet.....	53
2.5.2	Yhdyskuntatason energiaratkaisu	53
2.5.3	Energiapalvelukonsepti.....	54
2.5.4	Hyvän asumisen edellytykset.....	56
2.5.5	Energiatehokkuuspotentiaali hankealueella	57
2.5.6	Hankkeen hyödyt ja uutuusarvo	57
2.6	Lähiöharmonia-kehityshanke (<i>Pasi Parviainen</i>)	58
2.6.1	Johdanto	58
2.6.2	Kehityshankkeen tavoite.....	59
2.6.3	Aluekoordinaattori.....	59
2.6.4	Modulaarinen palvelukonsepti.....	60
2.6.5	Muut uudet palvelut	61
2.6.6	Hankkeen hyöty	62
2.7	Mellunkylän taloisännät ja -emännät asiantuntijoina (<i>Saija Roininen</i>)	62
2.8	Asukkaat taloemäntinä ja -isäntinä (<i>Jari Matikainen</i>)	63
2.8.1	Asunto-osakeyhtiölain erityispiirteitä ja seurauksia.....	64
2.9	Alueidentiteetin työstäminen visuaalisilla keinoilla (<i>Tero Heikkinen</i>)	64
2.9.1	Alueen näkyväksi tekeminen.....	64
2.9.2	Alueellinen identiteetti.....	65
2.9.3	Alueidentiteetti muotoilutyönä.....	66
2.9.4	Teemana kartta	68
2.9.5	Teemana aikajana	69
2.9.6	Teemana sarjakuva.....	73
2.9.7	Yhteenveto.....	76
3	Lähiö 2072 -hankkeen tulokset	78
3.1	Asuinalueen kehittämisen yhteistoimintamalli (<i>Sari Dhima</i>)	78
3.1.1	Yhteistoimintamallin agendana asuinalueen korjaus- rakentaminen	78
3.1.2	Asukkaan vaikuttamismahdollisuudet ja asuinalueen kehittäminen aikaisemmin.....	78
3.1.3	Kaupunginosan kehittäminen.....	79
3.1.4	Kommunikatiivinen käänne ja sen vaikutukset	79
3.1.5	Muotoilun näkökulma lähiökehittämiseen.....	80
3.1.6	Osallistuvuus yhteistoiminnassa.....	82
3.1.7	Alueellisten toimijoiden tunnistaminen.....	83
3.1.8	Yhteistoiminnan tasot.....	84
3.1.9	Yhteistoiminnan tasojen fasilitaattorit.....	86
3.1.10	Väylät ulkopuolisille toimijoille	87
3.1.11	Yhteistoiminnan työkalut	88
3.1.12	Mallin hyödyt.....	89
3.2	Moniääninen lähiökehittäminen (<i>Sari Dhima, Katja Soini,</i> <i>Tero Heikkinen</i>).....	91
3.2.1	Hankekumppaneiden yhteistyö.....	91
3.2.2	Osallistuminen paikallisiin tapahtumiin	92
3.2.3	Uusien toimintatapojen kokeileminen	92
3.2.4	Asuinalueen lähiöharmoniaa aluekoordinaattorilla ja modulaarisilla palvelukonsepteilla	93
3.2.5	Fiksu kaukolämpö tuotti energian säästöä	94
3.2.6	Yhteistoimintaa asuinalueen hyväksi	94
3.2.7	Varhaisen vaiheen kehityshaasteet ja kulttuurin muutos.....	95
3.2.8	Moniäänisen yhteistyön siemenet.....	96
	Julkaisun toimituskunta ja kirjoittajat	98
	Kuvailulehti	99
	Presentationsblad	100

1 Lähiökehittämisen tausta ja haasteet

1.1

Johdanto

Sari Dhima, Katja Soini & Tero Heikkinen

1.1.1

Lähiö 2072 -hanke

Lähiö 2072 – matka kaupunginosan radikaaliin kehittämiseen on Tekesin, Aalto-yliopiston, Vahanen-yhtiöiden, Helsingin Energian ja Wiktion rahoittama hanke ajalle 1.1.2012–30.9.2014. Hankkeeseen kuuluu yhteisen tutkimushankkeen lisäksi kaksi kehityshanketta: Vahanen-yhtiöiden Lähiöharmonia ja Helsingin Energian Fiksu kaukolämpö. Hanke sai rahoitusta Tekesin Rakennetun ympäristön ohjelmasta.

Hankkeen tutkimuskonsortioon kuuluvat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), Suomen Kuntaliitto, Vahanen-yhtiöt, Helsingin Energia, Helsingin Diakonissalaitos, Tekes, Aalto-yliopisto ja Vetoa ja Voimaa Mellunkylään (sekä Wiktio Oy 30.4.2013 asti). Näistä ARA, Helsingin Diakonissalaitos ja Suomen kuntaliitto osallistuivat hankkeeseen työpanoksella. Hankkeen tutkimusosuudesta vastasivat Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun Muotoilun laitoksen Living Places -tutkimusryhmä ja Insinööritieteiden korkeakoulun Rakennustieteiden laitoksen BES-tutkimusryhmä (Built Environment Services Research Group). Edellä mainittujen tutkimuskumppanien lisäksi hankkeen pilotoinnin aikana toimintaan liittyivät mukaan Helsingin kaupungin ympäristökeskus ja Kontulan Huolto Oy. Mestoilla-videokilpailun aikana yhteistyökumppaneina toimivat myös Kelaamo-elokuvayhteisö, Helsingin kaupungin Nuorten toimintakeskus Luuppi, Laakavuoren toimintakeskus, Helsingin yhteislyseo ja Vesalan yläaste.

Aalto-yliopiston tutkimushankkeen johtajana on toiminut Living Places -tutkimusryhmän johtaja, tutkijatohtori TT, TaM Sari Dhima ja hankkeen projektipäällikkönä tohtorikoulutettava TaM Katja Soini. Tutkijoina ovat lisäksi toimineet TaT Tero Heikkinen, TaM Katja Soini, TT, TaM Sari Dhima, MA Leirah Wang, TkL, KTM Juha-Matti Junnonen, TkM Jessica Karhu, B.Arch. Niamh Ní Mhóráin ja TaM Juha Solla.

1.1.2

Lähiöiden korjausrakentaminen

Hankkeen taustalla on 1960- ja 70 -luvuilla Suomessa rakennettujen lähiöiden meillä oleva korjausaalto. Kolmasosa Suomen asuntokannasta, 1960–70-luvuilla rakennetut asuinalueet, ovat suurten korjausten kynnyksellä. Lähiöiden korjausvelka on suuri ja ongelma koskettaa niin yksittäisiä ihmisiä kuin koko hyvinvointiyhteiskuntaa. Lähiöiden korjaaminen pitäisikin nähdä mahdollisuutena luoda parempaa elämää, eikä vain välttämättömyytenä teknisinä korjaustoimina. Korjaamisajankohta

luo mahdollisuuden tukea sosiaalista hyvinvointia, luoda kestäväää rakennettua ympäristöä ja kehittää asuinalueita asukkaiden tarpeisiin.

Korjausrakentamisen aalto sisältää mahdollisuuden tarttua alueen ongelmiin ja edistää rakennetun ympäristön korjaamisen ohella sosiaalista hyvinvointia. Pitkän-tähtäimen kokonaisvaltainen ajattelu on tärkeää, koska linjasaneeraukset tehdään noin viidenkymmenen vuoden välien. Se merkitsee, että 1970-luvulla rakennetun kerrostalon peruskorjaus ajoittuu 2020-luvulle ja sitä seuraavan kerran 2070-luvulle. Toisin sanoen 1960- ja 1970 -luvuilla rakennettujen kerrostalojen korjausrakentaminen on ajankohtaista seuraavien kahdenkymmenen vuoden ajan. Lähiöitä voidaan kehittää samalla vastaamaan asukkaiden välittömiin tarpeisiin ja toiveisiin sekä palvelemaan pitkän-tähtäimen kaupunkisuunnittelua. Lähiöihin liittyvä moninaisuus saattaa kuitenkin olla syynä siihen, ettei lähiöiden ja korjausrakentamisen tutkimus- ja kehityshankkeista huolimatta (esim. Syrjä 2004; Nupponen et al. 2008; Ala-Outinen 2010) ole pystytty muodostamaan yhteistä näkemystä lähiöiden kehittämiseen. Lähiö 2072 -hankkeen näkemyksenä on, että yhden näkökulman sijaan lähiöitä pitäisi tarkastella eri näkökulmia yhdistäen. Sen vuoksi Lähiö 2072 -hankkeen työskentely yhdistää arkisen ja lyhyen tähtäimen sekä ammattimaisen ja pitkän tähtäimen toiminnan lähiökorjaamisessa. Se tarkoittaa moniäänisten toimijoiden vuorovaikutteista toimintaa ja yhteisesti luotua rajapintaa lähiöiden korjaamiseen ja kehittämiseen.

1.1.3

Matka kaupunginosan radikaaliin kehittämiseen

Lähtökohtaisesti lähiökehittäminen on yhteinen etu, jolla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia yhteiskunnan hyvinvointiin. Asumisen kokemus ja asukkaiden toiveet ovat erilaisia ja ne voivat poiketa siitä, mikä on alueen maine tai mitä kaupunkisuunnittelun ylhäältä asetetut tavoitteet antavat ymmärtää. Käyttäjälähtöinen muotoilu ja sen menetelmät – niin kutsuttu muotoilu-etiikka – perustuu tiiviiseen empaattiseen vuoropuheluun ihmisten kanssa. Sen avulla voidaan ymmärtää paikallista merkityks-maailmaa ja ”muuttaa kenttätö pelkän tiedon keräämisen sijasta mielikuvitus-harjoitukseksi” (Koskinen et al. 2012, 76). Kaupunginosaa tarkastellaan hankkeessa muotoilu-etiikkaa soveltaen, vuorotellessa asukkaiden ja alueen aktiivien näkökulmaa.

Lähiöiden korjaamiseen ja kehittämiseen ei ole olemassa yksiselitteisiä vastauksia siitä huolimatta, että asuinrakennuskanta olisi ollut alunperin samankaltaista. Asuinrakennuskannan ylläpitohistoria ja asukas-yhteisö tekee jokaisesta kiinteistöstä uniikin. Siksi lähiöiden kehittämisen tavoitteiden pitäisi perustua paikalliseen kokemukseen. Muotoilun näkökulmasta on olennaista tunnistaa olemassa oleva tilanne ja kehittää ratkaisuja jatkuvassa vuorovaikutuksessa vastaamaan asukkaiden tarpeita ja arvoja (Brown 2009; Thackara 2005). Tällainen iteratiivinen prosessi perustuu aitoihin kohtaamisiin ja yhteistoimintaan, joka synnyttää ”resonanssia” asukkaiden, liiketoiminnan ja julkisen sektorin välille sekä ohjaa löytämään menestyksellisiä innovatiivisia ratkaisuja (Sanders 2005; Kujala 2003; Liedtka et al. 2009). Hankkeessa matka kehittämiseen perustuu iteratiiviseen ja yhteistoiminnalliseen prosessiin, jossa lähiöiden korjaamisen teemaa tarkastellaan kaleidoskooppimaisesti eli avaamalla uusia näkymiä lähiöön eri toimijoiden näkökulmasta samaan tapaan kuten kaleidoskoopin vaihtuvat kuvat (ks. kuva 1).

Radikaali ymmärretään tässä samana merkitseväksi kuin innovaatio. Innovaatio on idea, käytäntö tai esine, jonka yksilö tai yhteisö käsittää uudeksi. Toisaalta innovaatio omaksutaan vain jos se koetaan merkitykselliseksi. Ratkaisut ja hyvät käytännöt leviävät laajempaan käyttöön vain jos ne kykenevät luomaan resonanssia käyttäjän kanssa. (Rogers 2003[1962]) Siten oikeiden asukasryhmien ja asianosaisten tunnistaminen ja yhteissuunnitteluun osallistaminen on tärkeää. Se on innovaatioiden omaksumisen edellytys (Kujala & Kauppinen 2004). Hankkeessa pidättydytään uuden (tekno-

logian) kehittämisestä ja keskitytään sen sijaan innovatiiviseen olemassa olevien resurssien hyödyntämiseen, uudelleentulkintaan ja uudenlaiseen yhdistelemiseen asukkaiden tarpeiden ja arvojen mukaan.

1.1.4

Tavoitteena kestävä ja eettinen lähiökehittäminen

Lähiö 2072 -hankkeen tarkoituksena on luoda kulttuurisesti, taloudellisesti ja ympäristön kannalta kestävä lähiökehittämistä ja tukea sosiaalista hyvinvointia. Projektin tavoitteeksi asetettiin monialainen yhteistyö, varhaisen vaiheen toiminta, asukkaiden osallistaminen ja energiatehokkuus sekä asukasaktivointi. Tähän pyrittiin luomalla lähiöiden korjausrakentamisen yhteistoimintamalli. Mallin tarkoituksena on auttaa lähiöiden korjaushankkeita vastaamaan paremmin asukkaiden moninaisiin arvoihin ja tarpeisiin sekä kiristyviin energiamääräyksiin. Hankkeen iteratiivinen kehittäminen perustuu jatkuvaan asukkaiden, yritysten, julkisen ja kolmannen sektorin moniääniseen vuorovaikutukseen.

Tutkimushankkeen tavoitteena on edistää asukkaiden, liiketoiminnan ja julkisen sektorin yhteistä näkemystä lähiöiden kehittämisestä, soveltaa syntynyttä ymmärrystä yhteistoiminnan kehittämiseen hankekumppanien osaamisen pohjalta ja vahvistaa alueellista kilpailukykyä. Hankkeen pitkän tähtäimen tavoitteena on kasvattaa yhteistoimintamallin synergiahyötyjä lähiöiden radikaaliin kehittämiseen, synnyttää uusia kumppanuuksia ja liiketoimintaa. Yhteiskunnallisesti projekti edesauttaa minimoimaan energiapäätöksiä asukasaktiivisuuden ja uusien toimintatapojen kautta, vahvistaa kansallista kilpailukykyä ja teknologiaosaamista hyödyntäen sosiaalisia innovaatioita.

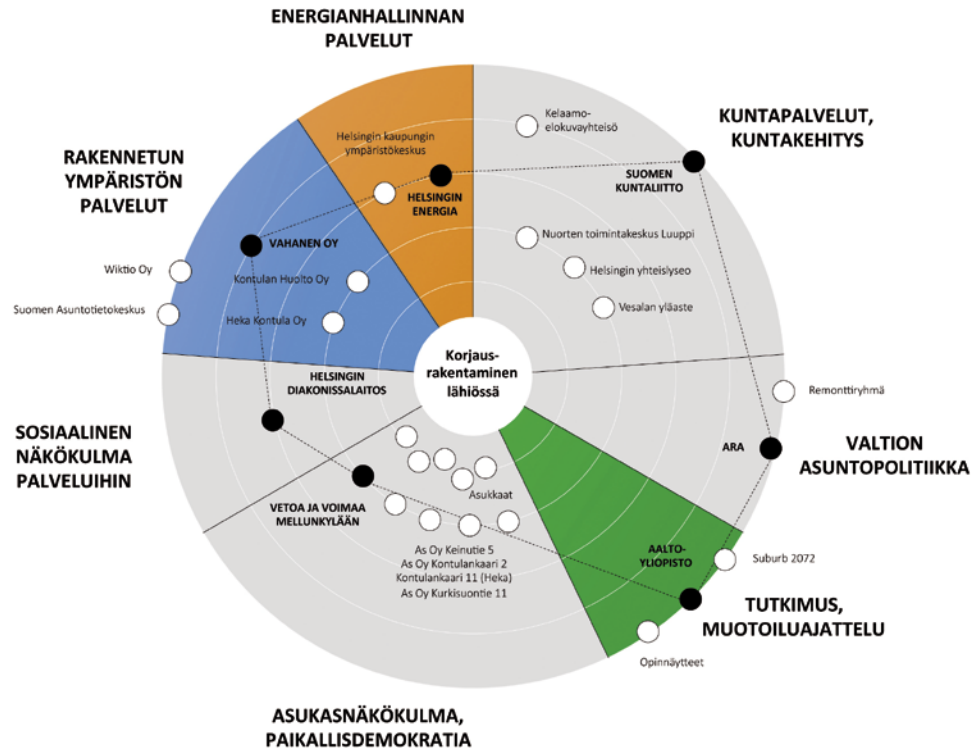
1.1.5

Tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimusote

Tutkimusotteessa hyödynnettiin konstruktivistista muotoilututkimusta (Koskinen et al. 2012), jossa monimutkaisen muutoksen ymmärrys syntyy tekemisen kautta. Niin kutsutussa kenttäotteessa kehittäminen tapahtui todellisen elämän puitteissa ja co-design-työskentelyn avulla. Muotoilututkijat osallistuivat aktiivisesti toimintaan ja synnyttivät tarkastelun kohteena ollutta toimintaa ja tilanteita. Hankekumppaneiden kanssa rakennetut ja toteutetut pilotit olivat hankkeen kannalta keskeisessä asemassa. Pilottien aiheet muotoutuvat 2012 kevään työpajoissa ja varsinainen pilotointi toteutettiin syksyn 2013.

Tavoitteeksi asetettiin lähiön kehittämiseen ja erilaisiin asuinalueisiin skaalautuva yhteistoimintamalli, jota pilotoitiin paikan päällä Mellunkylässä. Mellunkylä valittiin hankkeen pilottikohteeksi useista eri syistä. Alueen valintaa perusteli se, että suurin osa alueen kerrostaloista on rakennettu 1960- ja 1970-luvuilla eli suurimman lähiörakentamisbuumin aikana. Lähiö 2072 -hankkeen aikana 2012–2014 alueen kerrostalot ovat suurten korjaushankkeiden kynnyksellä. Lisäksi Mellunkylä on Suomen suurin lähiö 36 000 asukkaalla. Siihen kuuluu joukko pienempiä alueita, joita ovat: Kontula, Kivikko, Kurkimäki, Vesala ja Mellunmäki. Lisäksi Mellunkylä on toiminut aktiivisena alueellisena kehityskohteena useissa tutkimus- ja kehityshankkeissa viimeisten vuosikymmenten aikana.

Pilotointiin valikoitiin toimintaideoita, joita ei tavallisen arjen ja liiketoiminnan puitteissa olisi ollut mahdollista toteuttaa. Samalla rohkaistiin hankekumppanien välistä uutta yhteistyötä. Tarkoituksena oli tunnistaa uusia yhteistyömahdollisuuksia ja luoda yhteistoimintamallin periaatteet. Piloteissa kokeiltiin ja kehitettiin yhteistoimintamallin eri osia, haettiin palautetta kehittämisideoihin ja etsittiin aiemmin huomioimatta jääneitä näkökohtia lähiökehitykseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin.

Kuva 1. Hankekumppaneiden näkökulmat lähiöiden korjausrakentamiseen.

1.1.6

Näkökulmien kaleidoskooppi

Hankkeen aikana järjestetyissä työpajoissa hyödynnettiin yhteistoiminta-ajatusta. Työpajat toteutettiin kumppanien välisenä yhteissuunnitteluna Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun Muotoilun laitoksen toimesta. Jokainen hankkeessa mukana ollut osapuoli toimi vuorotellen isäntänä sovitulle määrälle kehitystyöpajoja. Niissä tarkasteltiin lähiön kehittämistä kunkin isännöivän tahon: julkisen sektorin, liiketoiminnan ja asukkaiden näkökulmasta. Tällä tavoin työpajoissa saatiin jatkuvasti uudenlaisia näkökulmia eri hankekumppaneilta. Hankkeessa näkökulmien vaihtumista esitettiin kaleidoskooppi-vertauksella (ks. kuva 1), jolloin näkökulman muutos synnytti kaleidoskoopin tapaan vaihtuvia kuvia lähiökehittämiseen.

1.1.7

Raportin rakenne

Tähän loppuraporttiin on koottu Lähiö 2072 -hankkeessa mukana olleiden toimijoiden, tutkimus- ja hankekumppaneiden sekä paikallisten asukkaiden kirjoittamia artikkeleita. Raportissa on yhteensä 17 artikkelia ja ne on jaettu kolmeen ryhmään. Tutkijoiden artikkelit ovat vähän pidempiä kuin muut artikkelit, sillä hankekumppaneiden artikkelit ovat enemmänkin lyhyitä katsauksia aiheeseen ja mukana olleisiin kehityshankkeisiin. Tällä jaottelulla on pyritty ilmentämään hankkeen toimialojen asiantuntijuuden moninaisuutta ja erilaisia lähestymistapoja – moniäänistä lähiökehittämistä.

Ensimmäinen osa käsittelee lähiökehittämisen taustaa. Johdannon jälkeen on Hanna Dhalmannin artikkeli, joka käsittelee suomalaisiin lähiöihin kohdistuvia kehittämishaasteita. Sen jälkeen Juha-Matti Junnonen käy läpi tyyppitalojen yleisimpiä korjauksia ja alueen kilpailukykyyn vaikuttavia seikkoja. Eeva-Liisa Broman

pohtii Lähiö 2072 -hankkeen ja lähidemokratian näkökulmia Mellunkylässä ja Liisa Björklund avaa Helsingin Diakonissalaitoksen näkökulmaa artikkelissaan Jokaiselle ihmisarvoinen huomina. Lisäksi Leirah Wangin artikkeli nostaa esiin paikallistiedon haasteet kaupungin ja maaseudun välillä käyttäen esimerkkinä kiinalaisia miljoonakaupunkeja.

Toisessa osassa esitellään hankkeen aikaista toimintaa. Katja Soini kirjoittaa hankkeen aikaisesta pilotoinnista ja työpajoista artikkelissa Jalkautuvasta ja innovoivasta hanketyöskentely. Juha Solla, Niamh Ní Mhóráin ja Taru Hynynen selventävät artikkeleissaan hankkeen aikaisia opinnäytetöitä. Tutkimushankkeen rinnalla toteutettiin kaksi kehityshanketta ja niiden toiminnasta on lyhyt kuvaus. Turo Eklund kirjoittaa Helsingin Energian kehityshankkeen saavutuksista ja Pasi Parviainen Vahanen-yhtiöiden kehityshankkeen tuloksista. Lisäksi Saija Roininen kirjoittaa koodinajapuolen näkökulmasta taloemäntien ja isäntäkoulutuksesta ja Jari Matikainen kirjoittaa taloemäntien ja isäntien toiminnasta paikallisen asukkaan näkökulmasta. Toisen osan päätteeksi Tero Heikkinen kirjoittaa Alueidentiteetin työstämisestä visuaalisin keinoin.

Kolmannessa osassa Sari Dhima kirjoittaa hankkeen aikana kehitetystä asuinalueen kehittämisen yhteistoimintamallista ja viimeisenä esitetään hankkeen tulokset kootusti Sari Dhiman, Tero Heikkisen ja Katja Soinin yhteisartikkelissa Moniääninen lähiökehittäminen. Lähiö 2072 -hankkeen loppuraportin artikkelit avaavat moninaisen näkökulmien kirjon lähiökehittämiseen.

LÄHTEET

- Ala-Outinen, A. 2010. Hyvinvoinnin tukiverkko koetuksella. Tutkimuksia 3. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Brown, T. 2009. Change by design. New York: HarperCollins.
- Koskinen, I., Zimmerman, J., Binder, T., Redström, J. & Wensveen, S. 2012. Design research through practice: From the lab, field and showroom. Waltham: Elsevier.
- Kujala, S. 2003. User involvement: a review of the benefits and challenges. Behaviour & Information Technology. 22, 1. Taylor & Francis. 1–16.
- Kujala, S., Kauppinen, M. 2004. Identifying and selecting users for user-centered design. Proceedings of the third Nordic conference on Human-computer interaction - NordiCHI '04, 297–303. Tampere.
- Liedtka, J., Rosen, R., Wiltbank, R. 2009. The catalyst. How you can become an extraordinary growth leader. New York: Crown Business.
- Nupponen, T., Broman, E.-L., Korhonen, E., Laine, M. 2008. Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II-yhteisöaloiteohjelman 2001–2006 toiminnasta. Tutkimuksia 6. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Rogers, E. 2003 [1962]. Diffusion of innovations: Fifth edition. New York: Free Press.
- Sanders, E.B.-N. 2005. Information, Inspiration and Co-creation. The 6th International Conference of the European Academy of Design. Bremen: University of the Arts.
- Syrjä, H. 2008. Eväitä aktivoivan yhteistyön kehittämiseen. Itä-Helsingin työllistämishankkeiden yhteisarviointi. Arviointiraportti. Tutkimuksia 8. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Thackara, J. 2005. In the bubble: Designing for a complex world. Cambridge: The MIT Press.

Lähiöihin kohdistuvat kehittämishaasteet

Hanna Dhalmann

Lähiöiden kehitys on yhteiskunnallisesti tärkeä kysymys, koska merkittävä osuus Suomen väestöstä ja asuntokannasta sijoittuu näille alueille. Lähiöt ovat moninainen joukko asuinalueita, joiden asema osana kaupunkiseutua vaihtelee. Arviolta noin 10–25 prosenttia lähiöistä sijaitsee väestöltään taantuvissa kunnissa (Vaattovaara 2014), jolloin niiden kehittämistarpeet ja mahdollisuudet eroavat nopeasti kasvavista kaupunkiseuduista.

Viime aikoina kaupunkiseuduilla on kiinnitetty runsaasti huomiota asuinalueiden välisten erojen kasvuun ja useiden lähiöiden suhteellisen aseman heikkenemiseen. Siitä huolimatta ei ole tarpeen puhua lähiöongelmasta tai ongelmalähiöistä, vaan laajoista yhteiskunnallisista kehityskuluista, jotka paikantuvat voimakkaammin tietyille alueille. Tällaisia kehityskulkuja voidaan tunnistaa ainakin kolme.

Ensinnäkin työväestön asuinalueiksi rakentuneet lähiöt ovat osittain muuttuneet työvoimareservin asuinalueiksi. Monissa lähiöissä työllisyyskehitys on ollut viimeisen 20 vuoden aikana negatiivista suhteessa muuhun kaupunkiin. Kehityksen suunta ei ole ollut samanlainen läheskään kaikissa lähiöissä, mutta lähiöiden ja asuinalueiden väliset erot ovat yleisesti kasvaneet (esim. Stjernberg 2013).

Toiseksi, lähiöt ovat muuttuneet erityisesti suurimmissa kasvukeskuksissa maaltamuuton ohella maahanmuuton kohdealueiksi. Maahanmuuttajataustaisen väestön keskittymistä on syntynyt erityisesti alueille, joilla väestön tulo-, työllisyys- ja koulutustaso ovat muita alueita alhaisempia. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ainakin pääkaupunkiseudulla nämä maahanmuuttajakeskittymiksi muodostuneet alueet myös menettävät kantaväestöä muuttoliikkeen seurauksena (Vilkama 2011). Yksi mainittava kehittämishaaste liittyykin lähiöiden asemaan asuntomarkkinoilla.

Rakentuessaan lähiöt tarjosivat niihin muuttaville perheille pääsyn moderniin ja tilavaan asuntoon, mikä merkitsi yleensä asuinolosuhteiden paranemista. Nyt lähiökiinteistöt ovat mittavien perusparannusten kynnyksellä, eivätkä ne aina vastaa ihmisten yleisiä asumistoiveita ja -tarpeita. Lisäksi tutkimukset osoittavat eri asuinalueityyppien välillä olevan merkittäviä eroja asukkaiden kokemassa turvallisuudessa sekä fyysisen, sosiaalisen ja toiminnallisen ympäristön laadussa (Kemppainen, Lönnqvist & Tuominen 2014; Rasinkangas 2013; Vilkama, Vaattovaara & Dhalmann 2013) – muiden kuin kerrostalolähiöiden eduksi. Huomiota on syytä kiinnittää myös julkisiin palveluihin, joita sosiaalisen ja etnisen väestörakenteen alueelliset erot kuormittavat epätasaisesti. Tämä saattaa uhata ihmisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia laadukkaisiin julkisiin palveluihin (esim. Ala-Outinen 2010). Asuinalueiden välisten erojen on todettu esimerkiksi Helsingissä heijastuvan merkittävästi koulujen toimintaedellytyksiin ja oppimistuloksiin (Bernelius 2013). Koulusegregaatio voi ruokkia itseään, jos koulujen väliset erot vaikuttavat perheiden koulu- ja asumisvalintoihin. Tällaisesta kehityksestä on jo saatu jonkin verran viitteitä tutkimuksissa (Bernelius 2013; Vilkama et al. 2013). Sosiaalisen kasvuympäristön laatu ja opetuksen resurssien riittävyys haasteellisessa ympäristössä ovat tärkeässä osassa lapsiperheiden asuinalueen valintaa koskevissa pohdinnoissa (Dhalmann, Vaattovaara & Vilkama 2014). Tutkimusten perusteella asukasrakenteen sosiaalisten ja etnisten erojen voidaan katsoa kasvaneet paikoin niin suuriksi, että ne toimivat eriytymiskehitystä syventävästi valikoivan muuttoliikkeen prosessien kautta (esim. Vilkama et al. 2013).

Kaiken kaikkiaan lähiöiden haasteet eivät siis ole alueellisia vaan ne liittyvät laajempiin yhteiskunnallisiin kehityskuluihin – erityisesti sosiaalisten ja etnisten erojen kasvuun viime vuosikymmeninä. Projektiluonteisen kehittämisen sijaan tarvitaan

pitkäjärjestyksistä toimintaa, jossa lähiöihin paikallistuvia haasteita ja kohdistuvia toimenpiteitä käsitellään strategisella tasolla suunnitelmallisesti ja poikkihallinnollisesti. Vaikka alueelliset tai asuntopoliittiset keinot eivät yksin riitä, niillä on myös paikkansa lähiöiden kehittämisessä. Esimerkiksi Jarkko Rasinkankaan (2013) Turun kaupunkiseutua koskeva väitöskirja osoittaa, että kehittämishankkeissa mukana olleiden Turun lähiöiden asukkaat kokevat asuinalueellaan tapahtuneen muutosta parempaan suuntaan, erityisesti fyysisen ympäristöön tehtyjen panostusten myötä. Alueelliset kehittämistoimet voivatkin olla merkittäviä, kun tavoitellaan asukkaiden vaihtuvuuden vähentämistä; kaikki signaalit kehityksen positiivisesta suunnasta ovat tärkeitä muuttopäätösten kannalta. Kansainvälisten kokemusten valossa juuri valikoivaan muuttoliikkeeseen vaikuttavilla toimilla voidaan hillitä asuinalueiden eriytymistä pitkällä aikavälillä.

LÄHTEET

- Ala-Outinen, A. 2010. Hyvinvoinnin tukiverkko koetuksella. Tutkimuksia 3. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Bernelius, V. 2013. Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspuoleiset erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. Tutkimuksia 1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Dhalmann, H., Vaattovaara, M. & Vilka, K. 2014. Hyvää kasvuympäristöä etsimässä – Asuinalueen ja koulun merkitys lapsiperheiden muuttopäätöksille pääkaupunkiseudulla. Yhdyskuntasuunnittelu 4/2013.
- Kemppainen, T., Lönnqvist, H. & Tuominen, M. 2014. Turvattomuus ei jakaudu tasan. Mitkä asuinalueen piirteet selittävät helsinkiläisten kokemaa turvattomuutta? Yhteiskuntapolitiikka 79:1, 5–20.
- Rasinkangas, J. (2013). Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Tutkimuksia A43. Turku: Siirtolainstituutti.
- Stjernberg, M. 2013. Lähiöiden sosioekonominen kehitys. Esitelmä Rasti-seminaarissa 24.9.2013.
- Vaattovaara, M. 2014. Lähiöiden ongelmat ja niiden ratkaiseminen. Esitelmä Lähiöneuvottelukunnan miniseminaarissa 23.4.2014.
- Vilka, K. & Vaattovaara, M. & Dhalmann, H. 2013. Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? Yhteiskuntapolitiikka 78:5, 485–497.
- Vilka, K. 2011. Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksia 2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Tyypitalojen yleisimmät korjaukset ja alueellinen palvelukyky – Mellunkylän kehitys tyypitalojen temmellyskentäksi

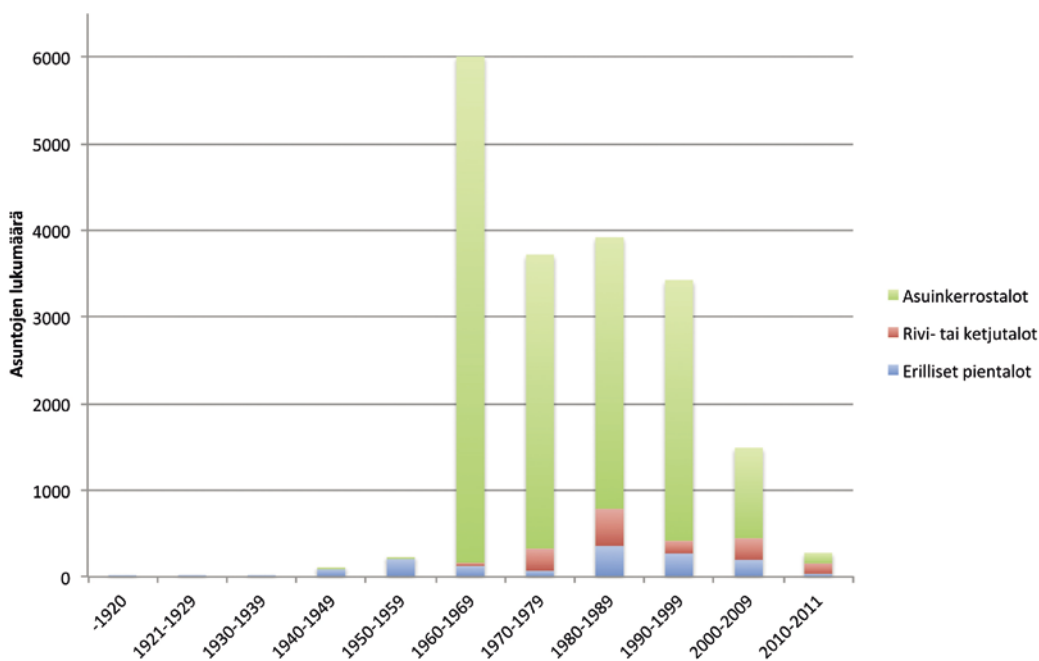
Juha-Matti Junnonen

Mellunkylästä tuli osa Helsinkiä vuonna 1946 suuren kuntaliitoksen myötä, kun Helsingin maalaiskunta (Vantaa), Pakila, Tuomarinkylä, Suutarila, Pukinmäki, Malmi ja Herttoniemi liitettiin Helsingin kaupunkiin. Mellunkylän keskus, joka sijaitsi silloin nykyisen Itäväylän varressa, yhdisti Ylä-Mellun ja Ala-Mellun alueet. Mellunkylässä oli 600 asukasta. Väkiluku lisääntyi, kun alueelle muutti tontin saaneita rintamamiehiä. Muutoin Kontulan ja Vesalan alueet olivat metsää, suota ja paikoin alavaa peltoa. (<http://www.omakotiliitto.fi/node/1734>)

Alueen rakentaminen alkoi vanhan Mellunkyläntien eli nykyisen Muinaistutkijan ja Humikkalantien varresta. Myös Etelä-Kontulaan voimalaitoksen ja nykyisen Kelkkamäen väliin muodostui Kontulan rintamamiesalue. Koskenhaantien ensimmäiset rakentajat tulivat alueelle vuonna 1948. Rakentaminen jatkui Aartenetsijäntien ja Koskenhaantien kautta peremmälle ja toisaalta Vesalantien loppupäästä Maratontien kautta. (<http://www.omakotiliitto.fi/node/1734>)

Valtion omistama Kone ja Silta hankki vuonna 1947 vuorostaan rintamamiespaikat 26 työntekijälleen nykyisen Vesalantien alueelta. Yhtiö oli osa Wärtsilä-yhtymää, jonka varatoimitusjohtaja Yrjö Vesa tuki hanketta. Asukkaat nimesivätkin alueen Vesalaksi. Kone ja Silta -alueen ympärille kaavoitettiin ja rakennettiin lisää taloja, jolloin alueesta muodostui noin 500 talon alue. Vuoden 1959 aluejaossa rintamamiesalueet yhdistettiin Vesalaksi ja Kelkkapuiston alue Kontulaksi.

Suuren maaltamuuton ja kaupungistumisen myötä Mellunkylässä käynnistyi voimakas asuinkerrostalotuotanto 1960-luvulla korvaten aiemman omakotitalorakentamisen. Rakentaminen oli erittäin kiivasta ja 1960-luvulla alueella valmistui lähes 6000 asuntoa (kuva 2). Rakentamisen tahti jatkui suhteellisen kiivaana aina 2000-luvun alkuun asti.

Kuva 2. Mellunkylän asuntojen määrällinen kehittyminen.

Rakentaminen kohdistui pääasiassa Vesalan ja Kontulan alueelle. Kontulan rakentaminen aloitettiin toukokuussa 1964 Kontulantien itäpuolelta Porttikujalta ja rakentamista jatkettiin seuraavana vuonna Keinutieltä. Mellunkylän suunnittelussa määrälliset tavoitteet olivat etusijalla aravarakentamisessa asuntojen suuren kysynnän vuoksi. Rakentamisessa hyödynnettiin vakioituja ratkaisuja ja tyyppitaloja eikä arkkitehtuurillisia arvoja juurikaan pohdittu. Erityisesti Asuntokeskuskunta Haka ja Helsingin Sato Oy olivat aktiivisia rakennusliikkeitä Mellunkylän alueella.

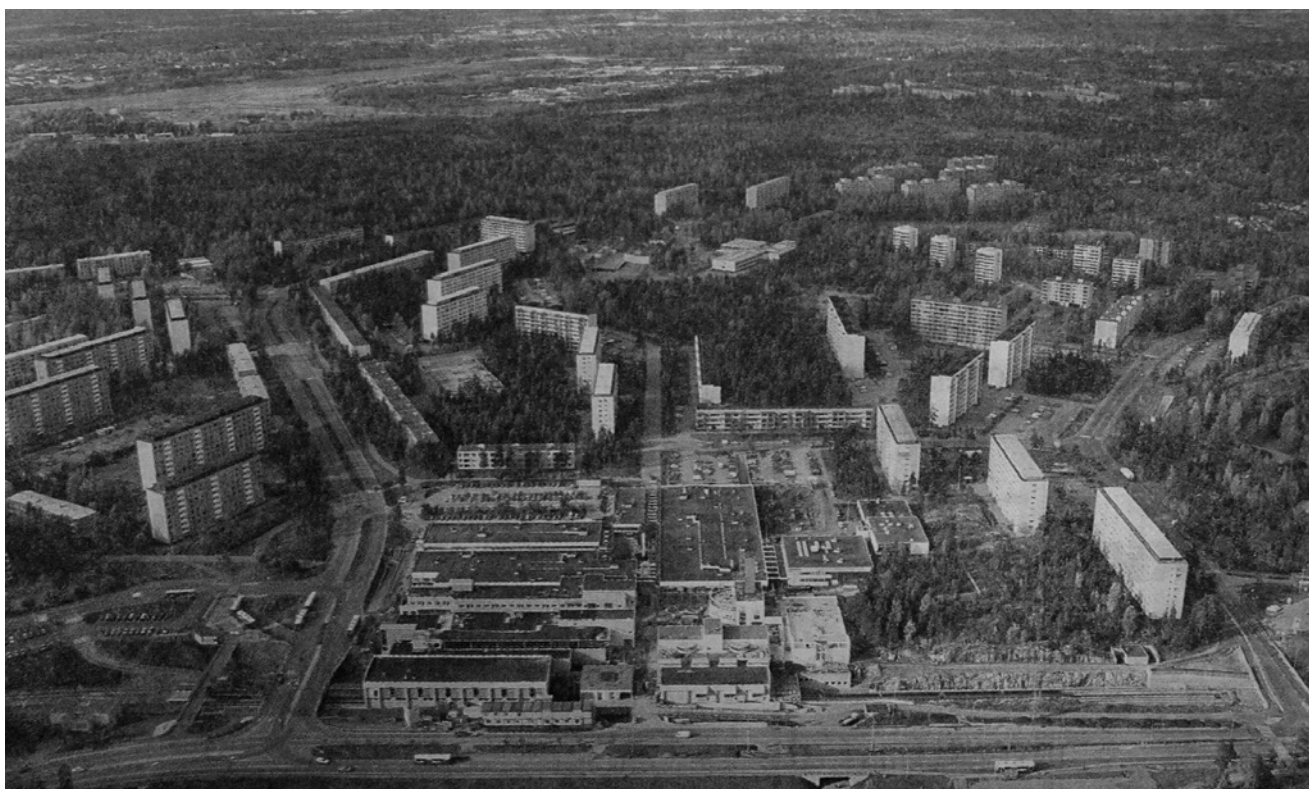

Kuva 3. Mellunkylän rakentamisen painopistealueet vuosina 1950–2000.
(Lähde: Rakennettu Helsinki 1812–2012)

Tyypitalojen synty

Suomalainen asuntotuotanto perustui lähes kokonaan käsityöhön 1960-luvulle saakka. 1960- ja 1970-lukujen lyhyt, mutta erittäin voimakas, muuttoliike maaseudulta kaupunkeihin aiheutti nopean ja suuren kysynnän kohtuuhintaisista asunnoista. Rakentamisen volyymin nopea kasvu edellytti aiempaa nopeampia ja kustannustehokkaampia rakentamistapoja. Kerrostalo oli määrällisesti suureen tuotantoon parhaiten soveltuvin talotyyppi, mutta sen hyödyntäminen edellytti rakennustekniikan ja -prosessien voimakasta kehittämistä. Asuntotuotannon tavoitteena oli, että rakentamisessa päästäisiin riittäviin tuotantolukuihin ja kohtuullisiin rakentamiskustannuksiin (Keskitalo 2006). Perinteisestä työvoimavaltaisesta paikalla rakentamisesta oli päästävä nopeampaan ja taloudellisempaan rakennustapaan. Elementtien hyödyntäminen oli keskeinen keino päästä asuntotuotantotavoitteisiin. Elementtirakentaminen nopeutti rakennusaikaa ja lyhensi työmaalla työskentelyä, kun työ voitiin siirtää tehtäisiin. Lisäksi elementtirakentaminen mahdollisti myös talviaikaisen runkotyöskentelyn ja edullisemmat rakennuskustannukset.

Asuntotuotannossa keskityttiin standardisoitujen ratkaisuiden hyödyntämiseen ja pyrittiin mahdollisimman pitkälle vietyyn teolliseen sarjatuotantoon (Hankonen 1994). Äärimmillään tehokkuuden korostaminen johti siihen, että rakennus- ja asuntosuunnittelua ei toteutettu talokohtaisesti, vaan käytettiin valmiita talomalleja, tyypitaloja. Asuntotuotannon avainsanoja olivatkin: tehokkuus, teollinen sarjatuotanto, esivalmisteiset rakennusosat, moduulimitoitus ja standardointi. Lähiöiden rakentamisessa päähuomio kiinnittyi määrällisiin asuntotuotantotavoitteisiin asuin-

Kuva 4. Ilmakuva Kontulan Ostarilta ja sen lähiympäristöstä vuodelta 1989. Kuvaaja: Matti Soinne. (Lähde: Kontulan Ostari nro 1/1989)

ja elinympäristön toiminnallisten ja sosiaalisten näkökantojen jäädessä taka-alalle. Asukkaiden palvelutarve ajateltiin tyydyttyvän ostoskeskuksilla, joihin keskitettiin ihmisten arkielämän palvelut. Lähiöistä muodostuikin pitkälti nukkumalähiöitä, jotka olivat rakenteeltaan tiiviitä ja kaupunkimaisia, joissa luonto ja rakennettu ympäristö olivat erillään.

1.3.2

1960- ja -70-lukujen tyyppitalojen tekniset ratkaisut

Elementtirakentamisen alkuaikoina ongelmaksi muodostui eri elementtijärjestelmien suuri määrä ja yhteensopimattomuus. Vuonna 1970 valmistunut BES-järjestelmä (Betonielementtistandardi) loi yhteisen mittajärjestelmän ja elementtien standardisoinnin. Tämä mahdollisti sen, että elementtitehtaat pystyivät tekemään suurempia elementtisarjoja myyntiin ja varastoon. Lisäksi eri elementtivalmistajien tuotteita voitiin käyttää samassa kohteessa. Tämän seurauksena elementtien hinnat laskivat ja talojen esivalmistusaste kasvoi (Mäkiö et al. 1994).

Suosituimmaksi runkotyypiksi muodostui suurmuotein paikalla tehty kirjahyllyrunko, jonka julkisivut toteutettiin betonisandwich-elementein (Neuvonen 2006). Kerrostalojen julkisivujen käytettiin lämmöneristeenä kevytbetonia tai vuorivillaa. Pintamateriaalina käytettiin sileää tai harjattua betonia ja harmaata pesubetonipintaa. Parveketornit sijoitettiin kantavine pieliseinineen rakennusrungon ulkopuolelle. Välipohjat toteutettiin esijännitetyillä ontelo- tai u-laatoilla. Niiden käyttö vähensi kantavien seinien määrää ja mahdollisti pitkän jännevälin. Käytännössä vain huoneistojen väliset seinät olivat kantavia, samalla kun muut seinät toteutettiin kevyinä levyseininä.

Tyypilliset ikkunat olivat 1960–1970-luvuilla olivat sisäänpäin aukeavat kaksilasiset puuikkunat, jotka olivat pinta-alaltaan suuria ja ikkunapuitteiltaan heiveröisiä. Ikkunoiden lämmöneristävyys ei kiinnitetty suurta huomiota ennen vuotta 1978, jolloin Suomen rakentamismääräyskokoelmassa lämpimien tilojen ikkunoiden lämmönläpäisykertoimeksi määriteltiin enintään 2,1 W/m²K. Määräyksen johdosta ryhdyttiin valmistamaan kolmilasia ikkunoita (Hemmilä & Saarni, 2002).

1.3.3

Kylpyhuoneiden elementit

Kylpyhuoneiden osalta suurin muutos tapahtui 1960–1970-luvuilla, kun kylpyhuone-elementit yleistyivät. Suomessa kylpyhuone-elementtien valmistus alkoi vuonna 1963. Aluksi käytettiin raskaita kokonaan betonirakenteisia elementtejä, mutta vuonna 1967 alettiin valmistaa betonirakenteisia kylpyhuone-elementtejä, jotka ladottiin torneiksi ja eristettiin välipohjistaan mineraalivillalla. Viemäreiden vaakavedot sijaitsivat elementin pohjassa. Kylpyhuone-elementtejä alettiin rakentaa 1970-luvun alussa suoraan välipohjalle asennettavia kevyitä, joiden seinät ja katto olivat puu- tai teräsrakenteisia ja vain lattia betonia. Niissä ei yleensä ollut lattiaviemäreitä, vaan liitokset tehtiin pystylinjaan seinäviemärin kautta. Elementteihin voitiin liittää tehtaalla valmiiksi kaikki vesijohdot, viemärit, ilmanvaihtokanavat ja sähköputkitukset, jolloin työmaan tehtäväksi jäi ainoastaan liittää osat toisiinsa (Rantala et al. 2009).

Kylpyhuoneisiin sijoitettiin yleensä kylpyamme, jolla oli yhteinen kaksiohena pesualtaan kanssa. Kylpyammeen takia lattia- tai seinäpinnoille ei päässyt juuriakaan vettä, joten kylpyhuoneisiin ei välttämättä asennettu lainkaan vedeneristystä. Vasta vuonna 1975 annetuissa veden- ja kosteudeneristystä koskeissa määräyksissä edellytettiin vedeneristystä lattiaan ja kosteussulkua seiniin (Lehtinen et al. 2011). Kylpyhuone-elementeissä vedeneristeenä käytettiin yleensä muovimattoa ja seinissä ohutta muovitapettia.

Käyttövesi ja viemärijärjestelmät

Asuinkerrostalojen käyttövesijärjestelmät eivät kehittyneet juurikaan 1960–1970-luvuilla, vaan ratkaisut pysyivät samoina läpi aikakauden. Elementtien käyttö vaikutti asennusmenetelmiin, mutta itse järjestelmät pysyivät samanlaisena. Kylmävesijohdot toteutettiin yleensä kuumasinkitystä teräsputkesta ja lämminvesijohdot kuparista. Käyttövesijärjestelmän nousujohdot sijoitettiin betonielementeistä koottuihin tai paikalla rakennettuihin hormiryhmiin tai kylpyhuone-elementteihin. Hormiryhmät sijoitettiin yleensä keittiön ja kylpyhuoneen läheisyyteen putkien vaakalinjojen pituuden minimoimiseksi. Hormiryhmiä tehtiin asuntoa kohden 1–3 ja kerrostalolamellia kohden 3–6 (Mäkiö et al. 1994).

Raskaita ja kevyitä valurautaviemäreitä valmistettiin 1960-luvulle asti. Viemärijärjestelmät erosivat toisistaan seinämäpaksuudeltaan, mutta vuonna 1961 markkinoille tuli uusi keskiraskas putkityyppi, joka korvasi muut tyypit. Valurautaputkien liitokset olivat 1970-luvun alkuun asti muhwillisia, ja ne tiivistettiin hamppunarulla ja sulalla lyijyllä. Vuonna 1971 markkinoille tulivat muhvitomat punaiseksi maalatut valurautaviemärit, jotka liitettiin kumitiivistellä varustetuilla teräsparannoilla.

Viemäriputkien pystylinjat sijoitettiin yleensä betonielementeistä koottuihin tai paikalla rakennettuihin hormiryhmiin tai kylpyhuone-elementteihin. Kerrosten vaakavetojen sijoitus riippui välipohjan ja kylpyhuoneen rakenteesta. Paikalla valettuihin välipohjiin vaakavedot asennettiin ennen valua ja ne jäivät rakenteen sisään. Asennus välipohjaelementteihin tapahtui myös työmaalla valamalla viemäriputket niitä varten elementteihin jätettyihin uriin. Ontelo- ja U-laatoilla toteutetuissa välipohjissa vaakavedot asennettiin alapuolella olevan asunnon kattoon ja peitettiin alakattorakenteella (Rantala et al. 2009).

Asuntojen ilmanvaihto

1960- ja 1970-luvuilla ilmanvaihto toteutettiin yleisimmin korkeimmissa taloissa yhteiskanavajärjestelmässä koneellisella poistolla, mutta 3–4-kerroksisissa ja sitä matalammassa taloissa saatettiin edelleen käyttää painovoimaista ilmanvaihtoa. Painovoimaisessa ilmanvaihtojärjestelmässä tarvittava korvausilma saatiin poistamalla tuuletusikkunoiden yläosasta pala tiivistettyä. Varsinaiset ulkoilmaventtiilit olivat harvinaisempia. Yleensä ne sijoitettiin patterien taakse, yläpuolelle tai seinän yläosaan. 1970-luvun energiakriisin seurauksena korvausilman reitit saatettiin jättää kokonaan tekemättä. Tällöin ilma tuli huoneistoon vuotoilmana rakenteiden läpi sekä siirtoilmana porrashuoneesta. 1970-luvun taloissa ikkunoiden viereen sijoitettiin usein tuuletusikkunat tai -luukut (Mäkiö et al. 1994).

1960- ja 1970-luvuilla koneellisen poiston järjestelmissä käytettiin lähes aina yhteiskanavajärjestelmää, jossa poistoilmakanavat olivat päällekkäisille huoneistoille yhteiset. Korvausilman tuonti toteutettiin kuitenkin edelleen samoin hallitsemattomin keinoin kuin painovoimaisessa ilmanvaihtojärjestelmässä. Yhteiskanavajärjestelmän suurimpia ongelmia olivatkin ilman ja hajujen kulkeutuminen asuntojen välillä. Lisäksi äänet kulkeutuvat tehokkaasti kanavien kautta.

Poistoilmaventtiilit sijoitettiin yleensä vain niin sanotusti likaisiin tiloihin eli WC-tiloihin, kylpyhuoneeseen, keittiöön ja vaatehuoneeseen. Ilmanvaihtokone toimii tyypillisesti kello-ohjauksella kahdella kierrosluvulla, jossa tehostettu ilmanvaihto kytkeytyy päälle tiettyinä aikoina. Ilmanvaihtokoneeseen asennettiin 1970-luvulla automatiikka, joka automaattisesti esti suuremman kierrosluvun käytön lämpötilan laskiessa alle -10°C:een (Mäkiö et al. 1994).

Poistokanavat tehtiin yleensä rakennusaineisina joko tiilistä muuraamalla, betonista paikalla valamalla tai betonielementeistä kokoamalla. Kierresaumattujen peltikanavien käyttö yleistyi 1970-luvulla, kun niitä alettiin sijoittaa kevyiden kylpyhuone-elementtien yhteyteen. Kaikki rakennusaineiset kanavat kärsivät jonkin asteisista tiiviysongelmistä, mutta tiilirakenteisissa kanavissa tiiviys on heikoin.

1.3.6

Talojen lämmitys

1960–1970-luvuilla rakennettujen kerrostalojen lämmitys on toteutettu lähes poikkeuksetta vesikiertoisella lämmitysjärjestelmällä. Lämpöjohtojen nousuputkia sijoitettiin aluksi myös elementtitaloissa seinärakenteiden sisään, mutta 1970-luvulla nousuputkia ryhdyttiin sijoittamaan näkyville ulkoseinien nurkkiin ja patterit kytkettiin nousujohtoihin näkyvissä olevilla vaakavedoilla. Patterit olivat yksi- tai kaksilevyisiä teräslevypattereita tai matalia konvektoreita.

Asuntokohtaiset sähkötaulut pääkatkaisijoihin ja sulakkeineen sijoitettiin asunnon eteiseen. 1970-luvun alun sähköjärjestelmissä ei ollut nykytason mukaan riittävästi sähköpisteitä, eikä kuivissa tiloissa käytetty maadoitettuja pistorasioita. Puhe- tai antennipistorasioita oli tyypillisesti asunnossa vain muutama.

1.3.7

Tyypitalojen yleisimmät korjaukset

Tyypillisiä vaurioita betonijulkisivuissa on elementtien ulkokuoren raudotteiden korroosio ja betonin pakkasrapautuminen, kosteuteen liittyvät ongelmat, pintakäsittelyjen vauriot sekä elementin ulkokuoren halkeilu ja muodonmuutokset. Betonielementtien julkisivujen korjausmenetelmiä on useita; nykyinen ulkokuori voidaan paikata ja pinnoittaa uudelleen, ulkokuori voidaan verhota uudella pintarakenteella tai nykyinen ulkokuori voidaan purkaa ja uusi ulkokuori rakentaa tilalle. Näitä korjaustapoja voidaan myös yhdistää. Korjaustavan valintaan vaikuttaa aina vaurioitumismekanismi ja korjattavan kohteen rakennustaiteellinen arvo. Peruslähtökohdaksi on, että rakennusten ulkoasua ei ole syytä lähteä itseisarvoisesti muuttamaan (Neuvonen 2009).

Julkisivujen peittävällä korjauksella alennetaan vanhan rakenteen rasiustasoa ja pysäytetään käynnissä oleva turmeltuminen. Peittävään korjaukseen on mahdollista käyttää erilaisia kiviainespintaisia tai maalattuja, kevyitä julkisivuverhouslevyjä, mikäli julkisivujen ulkonäköä halutaan muuttaa mahdollisimman vähän. Myös muita verhoustapoja, kuten muurausta, metallilevyjä tai kolmikerrosterasterappausta voidaan käyttää. Muuraus ja metallilevyt muuttavat rakennusten ulkonäköä alkuperäisestä huomattavasti. Julkisivun peittävän korjauksen yhteydessä julkisivut on syytä myös lisälämmöneristää. Verhousten ja lisälämmöneristysten kiinnitystapa ja -varmuus on varmistettava kohdekohtaisesti ennen korjaustoimenpiteisiin ryhtymistä.

Vaihtoehtona peittävälle korjaukselle on pinnoitus- ja paikkauskorjaus, joka voidaan yhdistää peittävään korjaukseen. Yhdistämisessä tulee huomioida tarkasti korjaustapojen erisuuruinen seinänpaksuuden kasvu ja liitoskohdat eri tavoin korjattujen julkisivujen välillä. Pinnoituksella voidaan alentaa julkisivujen betonin kosteusrasitusta ja siten hidastaa niiden vaurioitumista. Pinnoitteen tulee olla sellainen, että se toisaalta estää kosteuden pääsyn rakenteeseen, mutta toisaalta mahdollistaa rakenteen kuivumisen. Pesubetonipinnan epätasaisuuden vuoksi julkisivupinnat on tasoitettava ennen pinnoitusta. Pinnoittamisen ja tasoittamisen yhteydessä laastipätkään näkyvät korroosio- ja rapautumavauriot sekä uusitaan elementtien saumat.

Pinnoitus- ja paikkauskorjauksella on vaikeaa saavuttaa samanlaista pintastruktuuria, jonka vuoksi julkisivujen ulkonäkö eroaa toisistaan (Neuvonen 2009). Myös

elementtijaon säilyminen riippuu valitusta korjaustavasta. Julkisivut voidaan kuitenkin pinnoittaa samanvärisillä pinnoitteilla ja pyrkiä samantapaiseen pinnan karkeuteen. Pinnoituskorjauksen käyttöikä on noin 10–15 vuotta. Korjauksen onnistuminen edellyttää tarpeeksi suojaavaa pinnoitetta ja julkisivun vähäistä kosteusrasitusta. Rakenteeseen voi kohdistua huomattava kosteuslisä vaurioituneiden saumojen ja puutteellisten pellitysten kautta, joten pellitykset ja vedenohjaukset on syytä korjata samalla. Pinnoitteen, saumojen ja muiden kosteustekniseen toimivuuteen vaikuttavien asioiden tilaa on seurattava ja ne on pidettävä kunnossa (Neuvonen 2009).

Ulkokuoren uusimisessa korjaukseen sisältyy sandwich-elementtien ulkokuoren ja vanhan lämmöneristeen purku, uuden lämmöneristeen asentaminen sekä uuden julkisivuverhouksen tekeminen. Purkamisen yhteydessä tulevat korjattaviksi myös toimimattomat yksityiskohdat ja pellitykset. Ulkokuoren uusimisen mielekäs ajankohta on, kun rakenteen käyttöikä on päättymässä, eli kun korroosiovaurioita tai pakkasrapautumisen aiheuttamia vaurioita syntyy teknisesti tai esteettisesti haitallisessa määrin. Mikäli vanha rakenne päätetään käyttää näin ”loppuun”, on julkisivujen kuntoa seurattava säännöllisesti ja tarvittaessa korjaustoimia aikaistettava tai ryhdyttävä muihin suojaustoimiin (Lantto 2011). Tarvittaessa voidaan tehdä myös paikallisia laastipaikkauskorjauksia raskaan korjauksen siirtämiseksi.

Purkavilla korjaustavoilla korjaus voidaan tehdä ulkonäöllisesti alkuperäistä vastaavaksi ja alkuperäisiä materiaaleja käyttäen. Tällöin kustannukset tosin ovat suuremmat kuin vanhan julkisivun verhoamisessa. Vanha julkisivu voidaan myös purkaa siten, että uusitun lämmöneristeen päälle ruiskutetaan eristerappaus. Eristerappaus on yksi halvimmista purkavien korjausmenetelmien vaihtoehdoista, mutta sen avulla on vaikea jäljitellä esimerkiksi alkuperäistä pesubetonielementin pintaa. Eristerappaus ei kestä kovaa kulutusta (Neuvonen 2009). Eristeen päälle voidaan myös ruiskuttaa ohutrappaus, mutta sen heikkoutena on huono iskunkestävyys. Korjauksen kestoikä riippuu uuden ulkoverhousmateriaalin ominaisuuksista, monissa vaihtoehdoissa käyttöikätaavoite voidaan asettaa hyvinkin yli 50 vuoteen.

Parvekkeiden korjaus kannattaa sisällyttää julkisivuremontin yhteyteen silloin, kun ne ovat kunnostuksen tarpeessa. Samalla on mahdollista lisätä jokaiseen asuntoon parvekelasitus, joka yhtenäistää kerrostalon ulkonäköä, pidentää merkittävästi parvekkeiden ikää ja parantaa parvekkeiden käytettävyyttä. Parvekkeiden kokoa on mahdollista suurentaa parvekekorjauksen yhteydessä. Parvekekorjaus on ajankohtainen erityisesti 1970- ja 1980-luvun ulokeparvekkeille ja parveketorneille, joiden kantavuus on heikentynyt pakkasrapautumisen johdosta.

Yläpohjan korjaus voi tulla kyseeseen silloin, kun yläpohjarakenteisiin on vaarana muodostua tai sinne on jo tapahtunut kosteusvaurioita. Korjaus kannattaa yhdistää esimerkiksi julkisivukorjaukseen, jos sen yhteydessä seiniin lisätään lämmöneristettä, jolloin seinämäpaksuus suurenee. Tällöin joudutaan uusimaan vesikattorakenteita joka tapauksessa. Vanhat yläpohjassa olevat lämmöneristeet on suositeltavaa poistaa korjauksen yhteydessä, erityisesti silloin jos ne ovat kastuneet. Yläpohjan lisäeristäminen on mahdollista tehdä yläpohjan korjauksen yhteydessä. Lisäeristeen paino voi aiheuttaa sen, että rakenteiden kestävyyttä joudutaan parantamaan. Vanhojen yläpohjien rakenne, piilevät viat ja puutteet selviävät vain rakenteita avaamalla.

Ikkunoiden käyttöikä on Suomessa noin 30–40 vuotta. Ikkunoiden lämmöneristävyys ja ilmanpitävyys on paljon huonompi kuin sitä ympäröivän julkisivun. Ikkunoiden osuus koko rakennuksen lämmitysenergiankulutuksesta on noin 15–20 prosenttia. Ikkunoiden kuntoa rasittavat kosteus, lämpötilanvaihtelut, auringonsäteily ja mekaaniset rasitukset. Sade ja tiivistyvä kosteus aiheuttavat puuosien lahoamista ja muodonmuutoksia. Auringon UV-säteily vanhentaa materiaaleja ja haalistaa värejä. Mekaaniset rasitukset johtuvat tuulesta, ikkunan omasta painosta sekä ikkunan sulkemisesta ja avaamisesta. Ikkunoiden peruskorjaus sisältää yleensä perusteellisen maalauksen, tiivistysten uusimisen ja rakenteellisten vikojen korjauksen (Hemmilä & Saarni 2002).

Ikkunoiden lämmöneristävyyden parantaminen on kannattavaa vain suuremman peruskorjauksen yhteydessä. Lämmöneristävyyttä parannetaan muun muassa käyttämällä selektiivilaseja, täytekaasua ikkunoiden väleissä tai vähemmän lämpöä johtavia materiaaleja esimerkiksi ikkunalistoissa. Selektiivilasi on pinnoitettu esimerkiksi ohuella metallioksidikerroksella, jonka tarkoituksena on vähentää lasien välistä lämpösäteilyä. Täytekaasuna käytetään yleensä argonia, jolla korvataan lasien välissä käytettyä ilmaa, koska sillä on ilmaa huonompi lämmönjohtavuus (Hemmilä & Saarni 2002).

Putkikorjauksen toteuttamisen vaihtoehtoja ovat putkien pinnoitus ja sujutus sekä putkien uusiminen kokonaan käyttämällä vanhoja tai uusia putkireittejä. Perinteisessä putkikorjauksessa putket uusitaan kokonaan vanhoihin hormoneihin, jolloin rakenteita avataan ja suljetaan laajalti. Sähköasennukset uusitaan yleensä samalla kertaa. Perinteisessä putkikorjauksessa haittoina ovat suuret kustannukset, pitkä kesto sekä melu- ja pölyhaitat. Vaihtoehtona on asentaa uudet putket uusiin koteloihin, jotka pinta-asennetaan porraskäytäviin, huonetiloihin ja alakattoihin. Vanhat putket ja kaapelit jätetään paikoilleen. Hormien ja putkien asennus on nopeaa ja kustannukset ovat kohtuullisia varsinkin silloin, kun käytetään valmiita modulaarisia esivalmistettuja tuotteita. Uusille kotelaille pitää varata tila jo suunnitteluvaiheessa.

Putkien pinnoitusmenetelmät ja sujutukset ovat käyttökelpoisia silloin, kun alkuperäiseen laatutasoon tai märkätiloihin ei haluta tehdä muutoksia (Paiho et al. 2009). Pinnoitusmenetelmissä viemäriputkien sisäpinta puhdistetaan jyrsimällä tai hiekkapuhaltamalla, jonka jälkeen se pinnoitetaan elastisella massalla. Putkien seinämäpaksuudet tulee olla riittävä, jotta ne kestävät mekaanisen puhdistamisen. Sujutusmenetelmissä uusi putki asennetaan vanhan putken sisään. Vaikka virtauspinta-ala pienenee, putken sisäpinta muuttuu sileämmäksi, jolloin virtausvastus ei pienene merkittävästi. Sukkasujutusmenetelmässä putken sisään viedään yleensä polyesteristä tai lasikuidusta valmistettu sukka, joka painetaan putken sisäpintaan kiinni. Sukka kovetetaan vesihöyryllä, UV-valolla tai hartsilla sukan materiaalista riippuen (LVI 29-40071, 2007).

Putkien korjauksen yhteydessä on yleensä kannattavaa uusia sähkö-, tele- ja automaatiojärjestelmät. Asuntoja koskevat sähköasennukset voidaan uusia, mutta runkoasennukset voidaan säilyttää ennallaan. Sähköturvallisuutta kannattaa samalla parantaa asentamalla vikavirtasuojia ja rakentamalla sähköturvallisuuteen liittyviä suojaetäisyyksiä. Samassa yhteydessä voidaan ikääntyneiden kotona asumista edesauttaa rakentamalla asuntoihin muuntojoustavat sähköjärjestelmät, jolloin asuntoon on mahdollista lisätä myöhemmin esimerkiksi hälytys-, lukitus- ja yhteydenpitojärjestelmiä. Sähköjärjestelmiä uusittaessa ulko-ovien läheisyyteen kannattaa varata riittävät johtotiet, jotta myöhemmin ulko-ovet voidaan varustaa kauko-ohjattavalla sähkölukituksella.

Ilmanvaihdon korjaushanke kannattaa toteuttaa yhdessä julkisivu- ja ikkunaremonttien kanssa, jolloin on mahdollista saavuttaa laadukas sisäympäristö. Koneellista poistoilmanvaihtoa voidaan parantaa esimerkiksi asentamalla raitisilmaventtiilit makuuhuoneisiin ja olohuoneeseen. Raitisilmaventtiilit asennetaan seinälle tai ikkunarakenteisiin. Jos ikkunaremontin yhteydessä vanhat ikkunat uusitaan tuloilmaikkunoiksi, ei erillisiä raitisilmaventtiileitä tarvita (Pallari et al. 1995).

Ilmanvaihdon peruskorjaus voidaan toteuttaa rakentamalla täysin koneellinen ilmanvaihto, jonka etuna on hallittu ilmanvaihto ja poistoilman lämmön talteenotto. Koneellinen ilmanvaihto voidaan toteuttaa hajautetulla tai keskitetyllä ilmanvaihtojärjestelmällä. Hajautetussa ilmanvaihtojärjestelmässä on huoneistokohtainen säätömahdollisuus. Jokaiseen huoneistoon asennetaan oma ilmanvaihtokone, joka sijoitetaan kylpyhuoneeseen, vaatehuoneeseen tai keittiöön. Tuloilma otetaan suoraan ulkoseinältä, mitä varten rakennetaan uusi tuloilmakanavointi. Jäteilma johdetaan vesikatolle (Pallari et al. 1995). Hajautetun ilmavaihtojärjestelmän etu on varma toi-

mivuus ja lämmön talteenoton tuoma energiataloudellisuus. Järjestelmän ongelmia ovat koneellista poistoilmanvaihtoa suuremmat investointikustannukset, tuloilman jälkilämmityksen sähkönkulutus, vuosittainen huoltotarve ja puhallinmelu (Lantto 2011).

1.3.8

Alueellinen palvelukyky

Asuinympäristö koostuu fyysisestä ympäristöstä, toiminnallisesta ympäristöstä ja sen tarjoamista palveluista sekä sosiaalisesta ympäristöstä. Alueellinen palveluympäristö on tärkeä asuinalueen viihtyvyyteen ja käytettävyyteen vaikuttava tekijä. Tosin oman asunnon kunto on ensisijainen asumisviihtyvyyteen vaikuttava tekijä ja vasta tämän jälkeen tulevat muut asuinalueen viihtyvyystekijät, mikä tarkoittaa että rakennuskannan kunto ja laatu ovat hyvin keskeisiä.

Asuinalueen palvelut eivät toimi muusta ympäristöstä eristettynä kokonaisuutena, vaan laajempi yhdyskuntarakenne määrittelee sen, millaisiksi asuinalueet ja niiden palvelurakenne muodostuvat (Halme et al. 2001). Palvelut voidaan luokitella hyvin eri tavoin. Yksi mahdollinen tapa on jakaa ne lähipalveluihin ja asukaspalveluihin. Lähipalveluilla tarkoitetaan alueella olevia palveluita, joilla on fyysinen toimipiste asuinalueella. Asukaspalvelut vastaavasti ovat asunnoissa tai asuinrakennuksessa asukkaille tuotettavia palveluita, jotka tukevat asumista ja kotitöiden suorittamista. Esimerkkinä tällaisista palveluista on asunnon siivouspalvelut tai netin kautta tapahtuva kauppapalvelu.

Lähipalvelut ovatkin keskeinen osa alueiden palvelukykyä, sillä ne ovat kiinteä osa alueen palvelurakennetta. Asukaspalvelut sen sijaan voidaan tuottaa riippumatta alueellisista kiinnelkohdista. Niiden osalta keskeistä onkin tarjonta- ja organisointimallit. Alueen palvelurakenteen ominaisuuksiin vaikuttaa laaja joukko ympäristöön ja sen toimijoihin liittyviä tekijöitä. Vaikutusta on myös erilaisten ihmisten preferensseillä. Joillekin lähipalvelujen saatavuus on tärkeä asumisviihtyvyyden osatekijä ja se voi muodostua jopa asumisen edellytyksiksi. Toisille palvelujen sijainnilla ei ole suurtakaan merkitystä tai palveluiden merkitys on vähäinen. (Kytö et al. 2011; Koistinen & Tuorila 2008).

Asukkaiden palvelutarpeet riippuvat ikärakenteesta ja elämäntilanteesta. Usean suomalaisen lähiön perusongelma palveluissa on niiden riittämättömyys, väestön väheneminen ja yksipuolistuminen (Halme et al. 2001). Palveluiden tuottaminen kustannustehokkaasti on haastavaa toisistaan erillään sijaitseville lähiöille. Asumisen ja palvelujen kytkeytyminen muihin yhdyskunnan rakenteisiin merkitsee sitä, että asuinympäristön palvelujen tarkastelussa on otettava huomioon fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä heijastuvat sekä alueen makrosijainnista ja lähialueiden palvelutarjonnasta aiheutuvat vaikutukset alueen palvelutoimintaan. Lisäksi asuinalueen ja sen palvelujen kehittymiseen vaikuttavat muun muassa liikenneyhteydet, asukaskanta, alueen kaavaratkaisut ja infrastruktuuri.

Alueelliseen palvelurakenteeseen vaikuttavia tekijöitä on monia, muun muassa asukasmäärä, väestön ikärakenne ja sosioekonominen asema, autoistumisaste, alueen sijainti suhteessa keskustaan ja muihin lähiöihin sekä kaupan suuryksiköihin, joukko liikenteen toimivuus, synergiaedut (esimerkiksi terveysasema ja apteekki vierekkäin), alueen suunnitteluperusteet ja palveluiden sijoittuminen alueen sisällä, yrittäjät ja ostouskollisuus sekä sijoittuminen asiakasvirtojen varteen. Yksi lähipalvelujen käyttöön vaikuttavista tekijöistä on asukkaiden liikkumisreitit niin asuinalueella kuin laajemmin arjessa (Kytö et al. 2001). Työssäkäyvän väestönosan työpaikkojen sijainti vaikuttaa myös monen palvelun saatavuus.

Lähipalveluissa ostoskeskukset ovat avainasemassa. Useissa lähiöissä ostoskeskus on rapistunut ja sen palvelutarjonta on supistunut. Myös joitain vanhoja ostos-

keskuksia on korvautunut uusilla liike- ja asuintiloilla. On kuitenkin useita syitä kehittää olemassa olevia ostoskeskuksia. Näin voidaan säilyttää päivittäispalvelut alueella, tarjota yhteisiä tiloja asukkaille ja kolmannen sektorin toiminnalle sekä lisätä lähiöiden yleistä viihtyisyyttä (Mäenpää 2008). Kun lähiöt koostuvat pääosin asuinrakennuksista, ostoskeskukset muodostavat erityisen ympäristön lähiön sisällä. Tämä vaikuttaa ostoskeskuksissa olevien palveluiden kannattavuusongelmiin, sillä lähiön ulkopuoliset asiakkaat eivät juurikaan käytä ostoskeskusten palveluja. Vaikka monet lähiöt ovat alkaneet integroitua ympäröivään kaupunkirakenteeseen ja sen tarjoamiin palveluihin, niiden sisäinen rakenne ei ole muuttunut. Keskustamaisen katutilan puute sekä kaupallinen ja toiminnallinen yksipuolisuus eristävät vanhoja ostoskeskuksia lähiön ulkopuolisesta ympäristöstä, eikä vähäinen läpikulkuliikenne riitä takaamaan asiakasvirtoja.

Alueellisia lähipalveluina asukkaat useimmiten haluaisivat saada päiväkodin, koulun, päivittäistavarakaupan ja kioskin. Pelkästään päivittäistavarapalveluiden saatavuus ei riitä kaikille, vaan niiden lisäksi toivotaan muita jokapäiväistä elämää tukevia palveluja, kuten postia, apteekkia, pankkiautomaattia tai pankkia. Pankki, posti, kunnalliset terveyspalvelut, kirjasto, uimahalli ja liikuntapalvelut on viime vuosina keskitetty isompiin yksiköihin, joissa palvellaan useamman asuinalueen asukkaita. Jos liikenneyhteydet toimivat, on näiden palveluiden käyttäminen sujuvaa kauempaakin, eikä kaikkia palveluita tarvitse välttämättä saada ihan lähelle jotta arki olisi hyvää ja toimivaa (Kytö et al. 2011, Koistinen & Tuorila 2008).

Alueellinen monitoimitila voisi tuoda asukkaiden kaipaamia kunnallisia palveluita lähelle ja yhdistää eri toimintoja samaan paikkaan (Kytö 2004). Monitoimitilassa onnistuvat monet kunnalliset palvelut, joissa tarvitaan henkilökohtaista kohtaamista ja kommunikaatiota esimerkiksi neuvontaan ja ohjaamiseen, eikä palvelua ole pakollista suorittaa tietynlaisissa, erikoistiloissa. Asukkaille tiettyinä päivinä viikossa ja rajatuina aikoina oleva alueellinen palvelu olisi jo helposti saavutettavissa ja parantaisi arjen sujuvuutta.

Lisäksi monitoimitilassa voisi olla kulttuuri-, harrastus- ja virkistystoimintaa kaiken ikäisille asukkaille, esimerkiksi liikunta- ja harrastustiloissa, kuten jumppasalissa, kuvaamataito-, puutyö- ja käsityötiloissa, jotka voisivat olla päivisin myös päiväkotien ja koulujen käytössä, mutta muiden alueen asukkaiden käytössä iltaisin ja viikonloppuisin. Tällöin alueelle olisi helppoa järjestää harrastuksia olemassa oleviin tiloihin esimerkiksi työväenopiston, yhdistysten tai yritysten kautta. Myös kulttuuripalvelujen olisi mahdollista tarjota monitoimitilassa, kuten pienempimuotoisia elokuva- tai teatterivierailuita, näytöksiä ja näyttelyitä (Kytö 2004).

Jokaiselle asuinalueelle ei ole mahdollista saada terveyskeskusta vaikka kunnalliset terveyspalvelut ovat asukkaille erittäin tärkeitä. Terveyspalveluita voisi tuoda terveyskioski-konseptin kautta, mikä tarkoittaa pienimuotoisia hoitotoimenpiteitä tarjoavia pistäytymispisteitä kauppakeskuksissa tai muissa vilkkaissa paikoissa, joissa työskentelee sairaanhoitajia ja palveluvalikoima on rajattu. Terveyskioskin tarkoitus on vähentää terveyskeskusten kuormitusta ja tuoda palveluita sekä neuvontaa lähelle asukkaita joustavasti ja tehokkaasti niin asiakkaiden kuin palveluntuoton näkökulmista (Kork et al. 2010).

Jos alueella tehdään laajempia korjaushankkeita, avautuu usein mahdollisuus parantaa alueen palveluiden edellytyksiä esimerkiksi muuttamalla taloyhtiön tilojen käyttötarkoitusta, rakennuttamalla kokonaan uusia tiloja palveluille tai täydennysrakentamisen kautta saadaan alueelle lisää asukkaita käyttämään palveluita. Palveluntarjoajien kanssa kannattaa olla yhteydessä hyvissä ajoin ennen laajoihin korjaushankkeisiin ryhtymistä ja kartoittaa heidän tarpeensa.

Asuinalueiden erilaisia palvelurakenteita ja siten kilpailukykyä selittävät eritoten asukkaiden varallisuus. Varallisuus näkyy ennen kaikkea tarjonnan monipuolisuutena, sillä peruspalvelujen tarjonnassa alueet ovat selvästi toisiaan lähempänä. Myös

alueen liiketilakanta ja liikennetarkaisut vaikuttavat palvelutoimintaan. Palvelujen kannalta tärkeä tekijä on myös paikallisen identiteetin syntyminen, sillä se tukee palvelujen säilymistä. Asuinalueiden palveluille on tärkeää vakioasiakkaiden merkitys, joka korostuu erityisesti yksilöllisiä palveluja tarjoavien yritysten toiminnassa. Kokonaisuudessaan palvelurakenteen ominaisuuksia selittävät palvelukohtaisten tekijöiden sijaan alueeseen liittyvät ulkoiset tekijät, jotka vaikuttavat palvelutoiminnan edellytyksiin eri tavoin eri alueilla. Syntyy siis kierre, jossa hyvälle asuinalueelle kerryntyy varallisuutta ja palveluita, jotka houkuttelevat alueelle lisää hyväosaisuutta. Toisaalta asukkaiden yhteisöllisyydellä on mahdollista parantaa palvelutasoa muulla tavoin. Jos palvelut voidaan muokata palveluverkkorakenteeltaan joustavammaksi, voidaan lähiöissä ylläpitää useampia palveluita tarpeen mukaan.

Asuin- ja elinympäristöä ja sen monimuotoisuutta ja laadullisia ominaisuuksia voidaan perustellusti pitää yhtenä asuinalueen elinvoimaisuuden elementeistä. Asukkaiden haluilla ja toiveilla on entistä enemmän ohjaava vaikutus ihmisten asuinpaikan valinnassa kaupunkimaisilla asuinalueilla, joissa ihmisillä on varaa valita eri alueiden välillä. Alueelliset palvelut ovatkin eräs merkittävä tekijä asukkaiden valintaperusteena ja viihtyvyystekijänä.

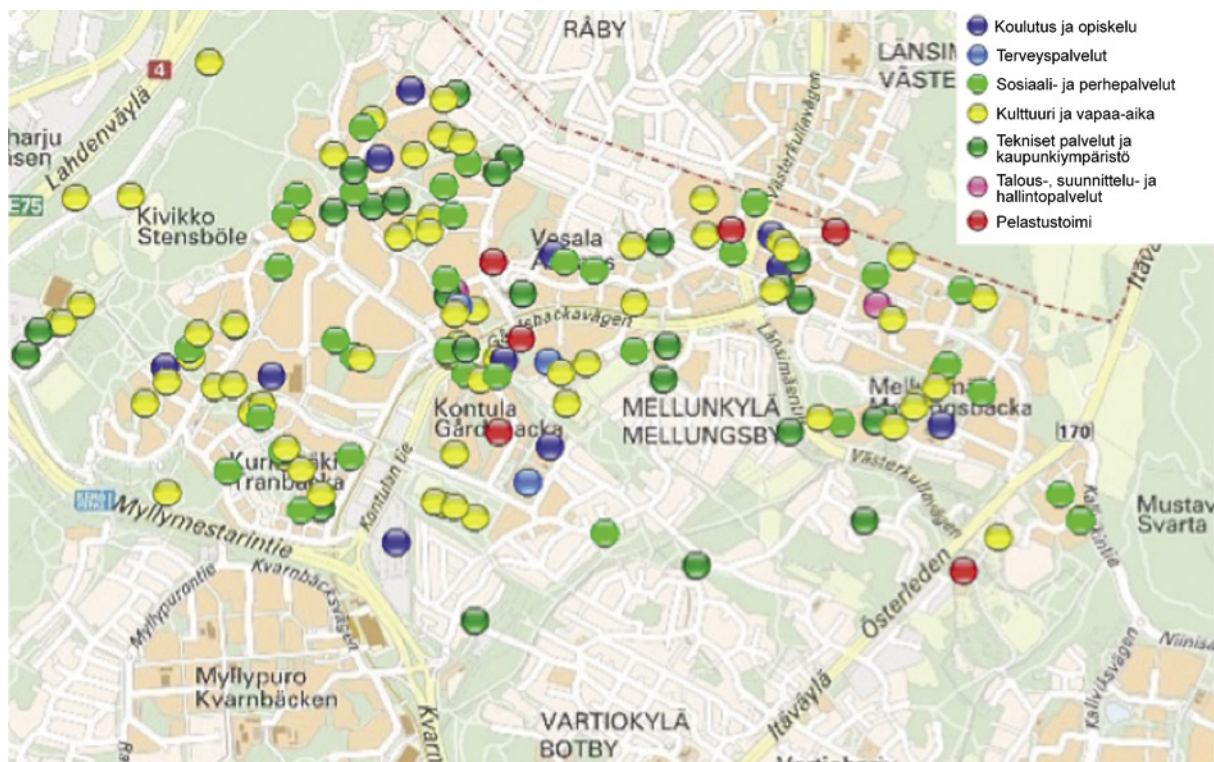
Lähipalvelujen kehittäminen edellyttää eri osapuolten toimivaa vuorovaikutusta, jonka avain on kaupunkien aktiivinen yhteydenpito palveluntuottajiin ja asukkaisiin. Kehittäminen on aina ryhmätyön tulos ja vaatii monien tekijöiden sitoutumista (Koistinen & Tuorila 2008). Asuinalueen kehittäminen vaatii aina asukkaiden tahtoa ja intoa, kunnan myötävaikutusta, palveluntuottajien luottamusta ja järjestöjen aktiivisuutta. Lähipalveluiden uudistaminen sisältää monipuolisia palvelujen järjestämismalleja, niissä yhdistyvät julkisen sektorin, yritysten, perheiden ja kolmannen sektorin voimavarat. Jos alueen palvelutarjontaa onnistutaan muokkaamaan sisällöltään ja palveluverkkorakenteeltaan joustavammaksi, on lähiöiden palvelutarjonta muutettavissa nopeasti ja taloudellisesti kulloistakin kysyntätilannetta vastaavaksi. Esimerkiksi julkisten ja kaupallisten palvelujen yhteistyön ja yhteisten tilojen lisääminen tuo synergiaetuja ja vähentää liikkumistarvetta (Halme et al. 2001). Lähiöiden suuret peruskorjaustarpeet ja täydennysrakentamispotentiaali tarjoavat lähipalveluiden kehitystyölle hyviä mahdollisuuksia.

Asuinympäristön kehittäminen ei ole pelkästään teknisiä toimenpiteitä tai palveluiden kehittämistä vaan se vaatii myös sosiaalisen ympäristön ja ihmisten vuorovaikutusmahdollisuuksien kehittämistä. Tämä sosiaalinen näkökulma korostaa osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksien tärkeyttä ihmisten arjen suunnittelussa ja toiminnassa. Arki ei jäsennny ainoastaan palveluiden kautta, vaan sosiaalisen ympäristön hyvät perusrakenteet luovat ihmisille paremmat mahdollisuudet osallistua oman arjen luomiseen. Riittävän arjen tuki eri elämäntilanteissa mahdollistaa ihmiset selviytymään itsenäisesti.

1.3.9

Mellunkylän palvelurakenne

Mellunkylän alueen alkuvaiheissa 1950-luvulla alueella ei ollut käytännössä katsoen lainkaan palveluita. Alueella ei alkuaikoina ollut edes kunnollista katuverkkoa. Nykyistä Kontulantietä ei silloin vielä ollut edes suunnitelmissa. Mellunkyläntieltä tultiin kävellen, kunnes alueen tiet saatiin tehdyksi talkoilla. Arkielämä oli erittäin hankalaa. Vesalaa lähin kauppa oli joko Rajakylässä tai Lind Porvoontien varressa Teboilin mäellä. Siellä oli myös lähin posti.

Kuva 5. Mellunkylän kunnalliset palvelut vuonna 2013.

Alueen väestötiheyden kasvun myötä myös lähipalvelut kohenivat. Vuonna 1967 alueelle rakennettiin Kontulaan ostoskeskus, johon alueen palvelut keskitettiin. Ostoskeskusalueutta kohennettiin Kontulan metroaseman rakentamisen yhteydessä 1980-luvun lopulla. Nykyään alueella on useita kunnallisia palvelupisteitä, joita täydentävät kaupalliset palvelut (kuva 5). Alueellisten palveluiden säilyttäminen on erittäin tärkeää asuinalueen elinvoiman turvaamiseksi.

LÄHTEET

- Halme, T., Koski, K., Niskanen, S. & Kurki, H. 2001. Lähiöiden palvelut – Kysyntä, tarjonta ja kehittämiskeinot. Suomen ympäristö 475. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Hankonen, J. 1994. Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuinalueiden rakentamisessa 1960-luvulla. Väitöskirjatyö. Tampereen teknillinen korkeakoulu, arkkitehtuurin osasto 551. Tampere: Gaudeamus kirja ja Otatieto Oy.
- Hemmilä, K. & Saarni, R. 2002. Ikkunaremontti. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Keskitalo, K. 2006. Kehittävä työntutkimus rakennusosalalla: Tulosta ja työhyvinvointia. Tutkimusraportti. Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera, Topnova. Helsinki: Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera.
- Koistinen, K. & Tuorila, H. 2008. Millainen olisi hyvä elinympäristö? – Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämänvaiheissa. Kuluttajatutkimuskeskus julkaisuja 9. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Kork, A.-A., Kivimäki, R., Rimpelä, A. & Vakkuri, J. 2010. Terveyskioski palveluinnovaationa. Peruskartoitus Ylöjärven terveystietokioski -hankkeesta (Vaihe 1). Sitran selvityksiä 19. Helsinki: Sitra.
- Kyttä, M. 2004. Ihmisystävällinen elinympäristö. Tutkimustietoa ja käytännön ideoita rakennetun ympäristön suunnittelua varten. YIT ja Teknillinen korkeakoulu. Helsingin Rakennuspaino Oy.
- Kytö, H., Väliniemi-Laurson, J. & Tuorila, H. 2011. Hyvillä palveluilla laadukkaaseen asumiseen. Kuluttajatutkimuksia 2. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Lantto, J., 2011. Lähiökerraston talotekniset ja rakenteelliset korjaukset sekä niiden talouslaskelmat, diplomityö. Espoo: Aalto-yliopisto.

- Lehtinen, P., Malmberg, J., Böök, N., Huttunen, M., Mikkola, J., Wahlberg, M. & Kotkas, E. 2011. Märkätila vanhaan taloon – Museoviraston korjauskortisto. Korjauskortti 25. Helsinki: Museovirasto.
- LVI 29–40071 Putkistojen vaihtoehtoisia kunnostusmenetelmiä. Rakennustietosäätiö 2007. Helsinki: Rakennustieto.
- Mäenpää P. 2008. Avara urbanismi. Yritys ymmärtää suomalainen kaupunki toisin. Teoksessa: Asuttaisiinko toisin? Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa 21–47. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 95. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Mäkiö, E., Malinen, M., Neuvonen, P., Vikström, K., Mäenpää, R., Saarenpää, J. & Tähti, E. 1994. Kerrostalot 1960–1975, Rakennustieto Oy.
- Neuvonen, P. (toim.) 2006. Kerrostalot 1880–2000 – Arkkitehtuuri, rakennustekniikka, korjaaminen. Helsinki: Rakennustieto.
- Neuvonen, P., 2009. Kerrostalon julkisivukorjaus. Julkisivun ominaispiirteet ja korjaustavan valinta. Suomen Ympäristö 37. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Omakotiliitto. Historia – Vesala rintamamiesten ja -naisten asuinalue. <http://www.omakotiliitto.fi/node/1734>. [Viitattu 17.6.2014.]
- Paiho, S., Heimonen, I., Kouhia, I., Nykänen, E., Nykänen, V., Riihimäki, M. & Vainio, T. 2009. Putkiremonttien uudet hankinta- ja palvelumallit. VTT tiedotteita 2483. Espoo: Valtion teknillinen tutkimuskeskus.
- Pallari, M., Heikkinen, J., Gabrielsson, J., Matilainen, V. & Reisbacka, A. 1995. Kerrostalojen ilmanvaihdon korjausratkaisut. Espoo: Valtion teknillinen tutkimuskeskus.
- Rantala, E., Linnermo, S., Sirén, K., Tiainen, M. & Åström, G. 2009. RIL 252–1–2009 Asuinkerrostalojen linjasaneeraus -hankeprosessi ja tekniset ratkaisut 60- ja 70-lukujen kerrostaloissa Osa 1: Perusteet ja ohjeet.
- Rakennettu Helsinki 1812–2012. <http://dev.hel.fi/apps/rakennukset/>

1.4

Lähiö 2072 ja lähidemokratia Mellunkylässä

Eeva-Liisa Broman

Kaupungin virastoissa on kyllästytty ulkopuolisten tahojen määräaikaisiin kehittämishankkeisiin, koska ne vievät organisaatiomuutosten rasittamilta esimiehiltä runsaasti työaikaa. Ongelmana on, että säästöpainneiden vuoksi kehittämisehdotuksia ei voida tai haluta toteuttaa. Kehittämishankkeet saattavat nostaa esiin myös uusia palvelutarpeita samaan aikaan, kun vanhoja pitäisi karsia. Tämän vuoksi moni hyvä projekti on jäänyt puolitiehen. Projektin tuloksia ei ole voitu hyödyntää, vaikka niissä saatujen tulosten avulla olisi voitu säästää kustannuksia pitkällä aikavälillä.

Lähiö 2072- ja Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -toiminta ovat tässä suhteessa samassa asemassa. Vetoa ja Voimaa Mellunkylään on Itä-Helsingin kaupunginosan Mellunkylän lähidemokratiakokeilu. Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -hanke syntyi asukkaiden aloitteesta vuonna 2008. Se jatkaa EU:n Urban II yhteisöaloiteohjelman työtä ja tukee Helsingin kaupungin Lähiöprojekti-hanketta, joka ponnistellee esikaupunkialueiden kehityserojen tasaamiseksi (ks. esim. Nupponen et al. 2008; Broman 2013). Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -toimintaa koordinoi yhteistoimintaryhmä, joka kokoaa alueen järjestöt, virkamiehet ja alueella asuvat luottamusmiehet. Yhteistoimintaryhmä järjestää alueella kuudesta kahdeksaan kertaa vuodessa aluefoorumin ajankohtaisista, asukkaita ja yrittäjiä askarruttavista teemoista ja koordinoi alueen tapahtumia. Lisäksi sen toiminta-alueeseen kuuluvat alueen asukastiloista huolehtiminen ja viestintä. Viestintäkanavia ovat säännöllisesti ilmestyvä Mellunkylä-lehti, Mellunkylän verkkosivut ja Facebook-sivut, kaupunginosaradio sekä sähköpostiverkostot (www.mellunkyla.fi; www.facebook.fi/VetoaJaVoimaaMellunkylaan). Vuonna 2014 Mellunkylä on yksi Helsingin elävimmistä esikaupungeista ja Mellunkylässä yritetään vaikuttaa myös kaupungin päätöksentekoon. Esimerkiksi vuoden 2014 kysymykset kohdistuvat Kontulan Lammen leikkipuiston kunnostukseen ja puisto-

toiminnan aktivoimiseen, Kontulan ostoskeskuksen rauhoittamiseen ja mellunmäkeläisten asukastilan turvaamiseen.

Lähiö 2072 -hanke sopi luontevasti mukaan alueen paikallistoimintaan hyödyntäen alueen vuorovaikutusrakenteita, kuten yhteistoimintaryhmän kokouksia, aluefoorumitoimintaa ja asukastilaisuuksia. Lähiö 2072 loi uusia riemastuttavia osallistumismahdollisuuksia alueen asukkaille ja teki näkyväksi kiinteistönylläpidon ja peruskorjausten merkityksen Mellunkylälle, jonka yleisin talotyyppi on 1960–70-luvulla rakennettu betonielementtikerrostalo. Lähiö 2072 kysyi, voitaisiinko putkiremonteilla myös nostaa asumisen tasoa ja kasvattaa alueen sosiaalista elämää vahvistavia elementtejä energiaa säästämällä. Tätä ideointia Lähiö 2072, ja sitä edeltänyt Aalto-yliopiston opiskelijoiden Suburb 2072, edisti kiitettävällä tavalla.

Lähiö 2072 ja Vetoa ja Voimaa Mellunkylään lähestyvät Helsingin kaupunkia ja koko yhteiskuntaa ravistelevia ongelmia: ilmastonmuutosta, eriarvoisuuden kasvua ja asuinalueiden eriytymistä. Ilmastonmuutoksen torjumista on tehty rakennusten energiankulutusta vähentävillä peruskorjauksilla. Eriarvoisuuden kasvua on torjuttu taloudellisesti, tehokkaasti ja ekologisesti toteutetuilla peruskorjauksilla ilman asukkaiden joukkomuuttoa toiselle alueelle. Lisäksi Vetoa ja Voimaa Mellunkylään-toiminnassa on erityisesti kiinnitetty huomiota demokraattisen päätöksentekoon ja eriarvoistumisen ehkäisyyn.

Valtioneuvoston demokrationpoliittinen selonteko (2014) nosti kehittämiskohteikseen äänestysvilkkauksen nostamisen ja äänestysaktiivisuuden tasa-arvoistamisen. Sen vuoksi, että äänestämisestä, kuten muustakin vaikuttamisesta, on vaarassa tulla vain hyvinvoivien etuoikeus. Tämä näkyy jo Helsingin äänestyskartoissa. Muutamalla Mellunkylän äänestysalueella äänestysvilkkauksen osuus on jäänyt alle 40 prosentin, kun taas jossakin toisessa kaupunginosassa äänestysaktiivisuus on kohonnut liki 90 prosenttiin.

Demokraattiset ja osallistavat käytännöt eivät synny itsestään. Lähiö 2072 -hanke toi Mellunkylään korkeasti koulutetut nuoret asiantuntijat, jotka esittivät ennakkoluulottomia ja uusia tapoja paikallisille asukkaille. Lähiö 2072 mahdollisti alueen asukkaiden mielipiteiden esittämisen ja eri näkökantojen kuulemisen. Paikalliset asukkaat nostivat hankkeen yhteisessä seminaarissa esiin segregatio-kysymykset. He kyselivät, mitä pitäisi tehdä kun asunto-osakeyhtiö ei saa koottua toimintakykyistä hallitusta tai kun asunnon omistaja on asuntosijoittaja, jota ei kiinnosta työlään peruskorjausprosessin läpivieminen. Useilta taloon muuttajalta puuttuu myös kokemus ja halu vaikuttaa asuintalonsa peruskorjauksiin tai yhteinen kieli.

Kaupungin kiinteistöyhtiöiden vuokrataloissa peruskorjaukset hoidetaan pääsääntöisesti ajallaan ja ammattitaidolla. Silti Mellunkylässä on kokemuksia epäonnistumisistakin. Kysymys on vanhentuneesta vuokralaisdemokratian mallista, jossa vuokralaiset eivät voi riittävästi vaikuttaa korjaamisen suunnitteluun, toteutustapaan ja valvontaan. Tämän lisäksi vuokra-asuminen on alueellisesti segregoitunut. Vuokralaisdemokratiaan liittyy sama kysymys kuin omistusasunnoissa: onko asukkaissa riittävästi kokemusta, kiinnostusta ja halua vaikuttaa peruskorjauksiin.

Viimeaikainen tutkimus osoittaa segregatation etenevän vauhdilla (esim. Vilkkama 2011; Vilkkama et al. 2014). Sen torjumiseksi tarvittaisiin kaikkia hallintokuntia yhdistäviä tavoitteita, toimenpiteitä ja toiminnan seuranta- ja arviointia. Sen sijaan Helsingin kaupungin strategiaohjelmasta on kadonnut hallintokuntia sitova segregatation ja alueiden eriytymisen vastaisen tavoite. Vastuu on siirretty asunto- ja kaavoituspolitiikalle, vaikka tiedetään, ettei segregatiota voida pysäyttää asuntorakentamisella eikä uusien asuntojen hallintamuotoja sääntelemällä. Lisäksi strategiaohjelmasta on hylätty tasa-arvoa lisäävä ja vaikuttavaksi keinoksi osoittautunut palveluiden positiivinen diskriminaatio (esim. peruskouluissa). Sen sijaan jokainen palveluhallintokunta saa päättää asiasta itse. Sen vuoksi esimerkiksi varhaiskasvatusviraston strategiasta positiivinen diskriminaatio on kadonnut kokonaan.

Asuinalueen tasolla on helppo havaita, miten kaupungin palvelut ovat riippuvaisia toisistaan. Rakennettujen kaupunginosien alueellisen kehittämisen projekteja ei ole kaupunginkanslian suunnitelmissa. Täydennysrakentamiseen – siis uustuotantoon – kiinnitetään enemmän huomiota kuin olemassa olevan asuntokannan ylläpitoon. Onneksi tästä ilahduttavana poikkeuksena on kaupunginkanslian hissiprojekti, joka kannustaa taloyhtiöitä hissien rakentamiseen. Myös lähidemokratian kehittämisen tulevaisuus on epävarmaa ja se liittyy tekeillä olevaan metropolihallintoon.

Mellunkylän kehittämiseksi tarvitaan vielä lisää tutkimustyötä ja Lähiö 2072 -hankkeen ansiona on, että se toi Mellunkylässä tekemät havainnot asuntonministeri Pia Viitasen asettaman Remonttiryhmän tietoon (Remonttiryhmä 2014). Mellunkylässä on yritetty tarttua haasteeseen yhdistämällä voimia, mutta myös Vetoa ja Voimaa Mellunkylään toiminnan tulevaisuus on epävarmaa. Kaupunginhallitus ei ole (20.5.2014) linjannut kokemuksia ja johtopäätöksiä vuoden 2013 alueellisen osallistumisen kokeiluista eli demokratiapiloteista, joista Vetoa ja Voimaa Mellunkylään oli yksi.

Kannattaako panostaa Lähiö 2072 -hankkeen tapaisiin lyhytaikaisiin kehittämisprojekteihin? Miten projektin tulokset ja oppimiskokemukset otetaan vastaan?

Joka vuosi uusien tilastojen lukeminen masentaa hetkeksi. Alueiden väliset erot ovat kasvussa, ja Mellunkylän asema suhteessa muihin kaupunginosiin näyttää olevan ”betoniin valettu” (Vilkama & Lönnqvist 2013). Näissä oloissa kannattaa vastaanottaa kaikki mahdollinen apu Mellunkylän kehittämiseksi, vaikka projektit jäisivät raapaisuiksi ja vaikutuksiltaan heikoiksi tai vaikka vaikuttaviin kehittämistoimiin ei tarvitsisi ryhtyä. Se riski täytyy ottaa ja tiedostaa. Vastalahjaksi voidaan saada paljon uutta tietoa ja uusia vaikutuskanavia, joita täytyy oppia käyttämään. Tieto ja kyky käyttää sitä ovat askel lähemmäksi valtaa ja toivottuja muutoksia.

LÄHTEET

- Broman, E-L. 2008. Eurooppalaista kaupunkipolitiikkaa soveltamassa – kokemuksia EU:n Urban II-yhteisöaloiteohjelmasta Helsingissä. Teoksessa Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II –yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta. Toim. Nupponen et al. Tutkimuksia 6. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Mellunkylän alueportaali. 2014. <http://www.mellunkyla.fi>.
- Nupponen, T., Broman, E-L., Korhonen, E. & Laine, M. (toim.). 2008. Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II –yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta. Helsingin kaupunki, tietokeskus, tutkimuksia 2008:6.
- Remonttiryhmä. 2014. Toimiva korjauskulttuuri lähiöihin. Ympäristöministeriö. [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Asuminen/Remonttiryhma_Toimiva_korjauskulttuuri_l\(28664\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Asuminen/Remonttiryhma_Toimiva_korjauskulttuuri_l(28664))
- Vetoa ja voimaa Mellunkylään -hankkeen Facebook-sivut. 2014. www.facebook.com/VetoJaVoimaaMellunkylaan
- Vilkama, K. 2011. Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vilkama, K. & Lönnqvist, H. 2013. Ovatko alueelliset erot betoniin valettuja? Kvartti 4. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vilkama, K., Lönnqvist, H., Väliniemi-Laurson, J. & Tuominen, M. 2014. Erilaistuva pääkaupunkiseutu. Sosioekonomiset erot alueittain 2002–2012. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Jokaiselle ihmisarvoinen huominen

Liisa Björklund

Helsingin Diakonissalaitoksen lupaus ”Jokaiselle ihmisarvoinen huominen” on rohkea ja kunnianhimoinen lunastaa. Samalla lupaus on vanha. Helsingin Diakonissalaitos (HDL) ei ole jo kohta 150-vuotisen historiansa aikana pelännyt tarttua yhteiskunnan erilaisiin ongelmiin ja toimia siellä, missä ihmisarvo on eniten uhattuna. Lupauksen lunastaminen ei kuitenkaan toteudu ilman kumppaneita, toiminnan jatkuvaa kehittämistä, asiakkaidemme äänen kuulemistä sekä kenen tahansa kaupunkilaisen halua osallistua yhteisen hyvinvoinnin tuottamiseen.

Helsingin Diakonissalaitokselle on ollut erittäin arvokasta saada osallistua Lähiö 2072 -hankkeeseen, tutustua hankeverkoston ihmisiin, eri organisaatioiden tapaan tuottaa palveluja, ajatella ja toimia sekä tietenkin oppia vuoropuhelussa yhdessä. Innovatiivisessa ja innostavassa yhteistyössä on luovuttu hierarkioista, tavanomaisista ajattelumalleista ja saatu yhdessä olla kehittämässä yhteisöjä voimavaraistavia että ihmisarvoa edistäviä toimintamalleja. Diakonissalaitoksen tulokulmana hankkeeseen on ollut osallistavan kansalaistoiminnan kehittäminen yhteisövalmennuksen avulla. Roottori-hanke (RAY) on yhteistyössä kumppaneiden kanssa toteuttanut aktiivisen kansalaisuuden unelmaa, että jokaisella voisi olla ihmisarvoinen arki ja oma paikka yhteisössä, jossa hän elää.

1.5.1

Unelma ihmisarvoisesta arjesta

Ihmisarvotyön keskeinen lähtökohta on, että ihminen ymmärretään yhteisönsä jäseneksi. Hyvä ja merkityksellinen elämä voi toteutua silloin, kun ihminen saa käyttää toimintavalmiuksiaan - taitojaan ja kyvykkyyksiään - sen yhteisön hyväksi, johon hän kuuluu ja kokea olevansa sen arvokas ja tärkeä jäsen. Jokaisella on myös oltava tilaa elää omanlaistaan hyvää elämää ja tehdä itsenäisiä valintoja. On kestämatöntä mennä sanelemaan hyvän elämän ehtoja ihmisen ulkopuolelta.

1.5.2

Apatiasta aktiivisuuteen

HDL yksi strategisista hankkeista on nimeltään Aktiiviseen kansalaisuuteen. Sen tavoitteiden mukaisesti olemme rakentaneet osallisuutta, toiminnallisuutta ja työllistymistä edistäviä konsepteja sekä kehittäneet uudenlaisia kuntouttavia ja kannustavia toimintamalleja.

Suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa syrjäytynyttä ihmistä ei aina kohtaa välitön hengenvaara vaan välitön arvottomuuden tunne. Yhteisön ulkopuoliseksi jääminen, arvottomuuden ja hyödyttömyyden kokemus sekä tekemättömyys uhkaavat edellä esitettyjen määritelmien mukaisesti ihmisarvoa ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Tämä näkökulma asettaa suuren haasteen ammattilaisyhteisöjen avautumiselle ja kansalais- ja vapaaehtoistyön kehittämiselle ihmisarvoajattelun lähtökohdista käsin. Ilman kansalaistoiminnallista elementtiä palveluissa ei pystytä vahvistamaan ihmisten voimavaraistumista ja kuntoutumista yhteisöjen täysivaltaisiksi jäseniksi.

Roottori = onnellisten lähiöiden kehittämisen moottori

Lähiö 2072 -hankkeeseen osallistuneen Roottori-projektin perusideana on synnyttää uudenlainen orientaatio. Mikäli se ajatellaan pelkäksi valmennusmenetelmäksi erilaisine vaiheineen, kaventaa se osallistavan kansalaistoiminnan perusideaa. Työntekijöiden kohdalla se tarkoittaa ihmisten ja heidän asumis- ja elämysympäristönsä todeksi ottamista ja siten luopumista työntekijäkeskeisestä asiantuntijuudesta. Alueen asukkaiden kohdalla se tarkoittaa muutosta ajattelussa kohteena olemisesta. Tiedostava asukas ajaa omia ja toisten asioita yhdessä muiden kanssa. Sen etuna on, että asuinalueiden sosiaalinen hyvinvointi, viihtyvyys ja turvallisuus paranevat. Asukkaiden yhteisöllinen vastuu kasvaa ja alueella kehittyy uudenlaisia toimintoja, keskinäisen avun muotoja ja vertaistoimintaa. Sen seurauksena sosiaalisesta ja etnisestä erilaisuudesta johtuvat jännitteet lieventyvät. Ihmiset kehittävät alueen palveluita yhdessä viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa.

Roottorin yhteisövalmennuksissa mukanaolleet vapaaehtoiset ovat voimavaraistuneet ja nousseet palvelujärjestelmän kohteista toimijoiksi. Heille on avautunut uusia mahdollisuuksia ja toiminnan paikkoja ja he ovat voineet myös lähteä itse toteuttamaan omia toiveitaan, joihin aikaisemmin eivät riittäneet voimat, usko tai motivaatio. Yhdessä muiden toimijien kanssa olemme saaneet olla voimavaraistamassa ihmisiä ja rakentamassa alueen asukkaiden kyvykkyyksiä - ihmisten taitoja ja motivaatiota toimia yhdessä toisten kanssa. Lisäksi se on ollut hauskaa, ilman sitä ei näitä tuloksia olisi syntynyt.

Paikallisidentiteetti kaupungin ja maaseudun välissä

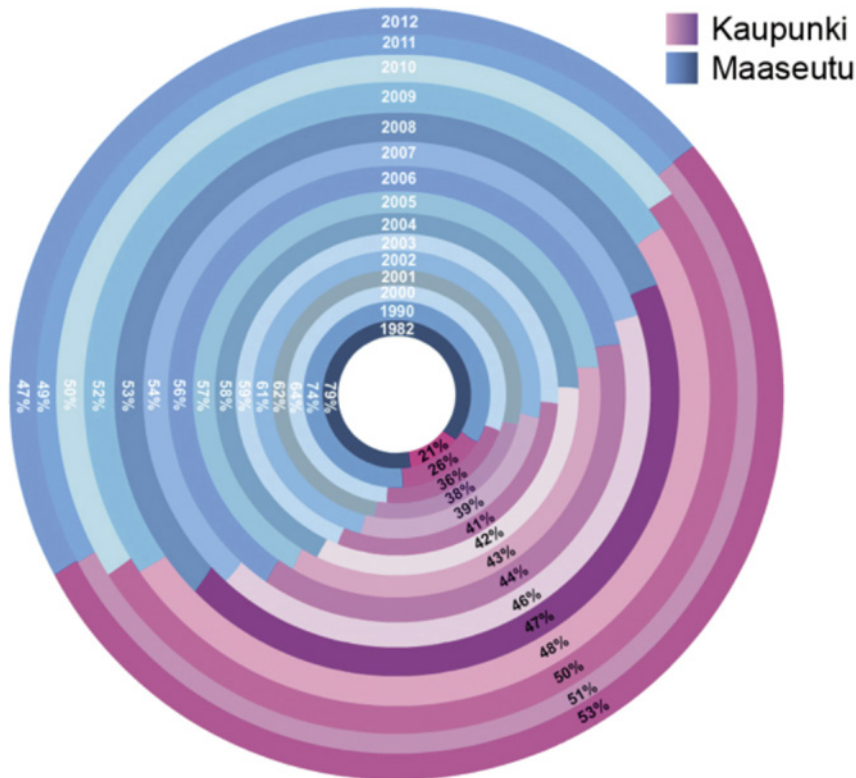
Leirah Wang

Laajentuneet esikaupungit

Kiinasta on kadonnut viimeisen vuosikymmenen aikana enemmän kuin 80 kylää päivässä. Urbanisaatio on kiihtynyt tasaisesti lähes 1,4 prosentin vuosivauhdilla lähelle kansainvälistä keskiarvoa. Nopeasti laajentuneiden esikaupunkialueiden oheen, kaupunkien ja lähiöiden väliin, on syntynyt kolmansia alueita – eräänlaisia harmaita vyöhykkeitä. Selkeän maaseudun ja kaupungin kahtiajaon hämärtyminen on ajanut maanviljelijät identiteettikriisiin. Heistä on tullut maattomia viljelijöitä, kun maatalousalueet on hävitetty asuin- ja teollisuusalueiden tieltä. Siirtyessään maanviljelijöistä työläisiksi, he ovat joutuneet luopumaan myös talonpoikaisesta kulttuuristaan, jonka vuoksi heitä kutsutaan ”maaltamuuttaneiksi työläisiksi”.

Ketkä sitten ovat harmaiden vyöhykkeiden asukkaat? Vuoteen 2013 mennessä tämä ihmisjoukko on vain kasvanut. Heitä on 268 miljoonaa. Maattomien viljelijöiden lisäksi korkean teknologian teollisuuden houkuttelemana monet keskituloiset valkokaulustyöläiset ja matalapalkkaiset vastavalmistuneet ovat päätyneet asumaan harmaalle vyöhykkeelle.

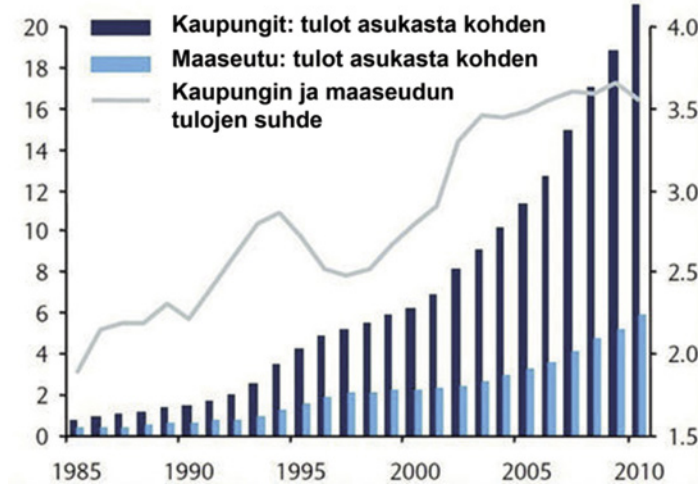
Pekingin alueellisen tilastokeskuksen mukaan Kiinan kaupungistuminen saavutti 54 prosentin vuoteen 2013 mennessä, siinä missä Pekingin kaupungistuminen oli 86 prosenttia. Vuoden 1990 ja 2010 välillä muuttaneiden asukkaiden määrä kasvoi 650,9 miljoonalla, mikä on kaksitoistakertainen lisäys 74,3 prosentin väestönkasvuun. Suurin osa tästä väestöstä kertyi juuri kaupungin ja maaseudun liitäntäalueille.

Kuva 6. Kuvio näyttää Kiinan kaupungistumisen etenemisen vuosien 1982 ja 2012 välillä ja kaupunkialueen (vaaleanpunainen) rajun kasvun: 21 % vuonna 1982 ja yli 50 % vuonna 2012. (Lähde: Kiinan kansallinen tilastokeskus)

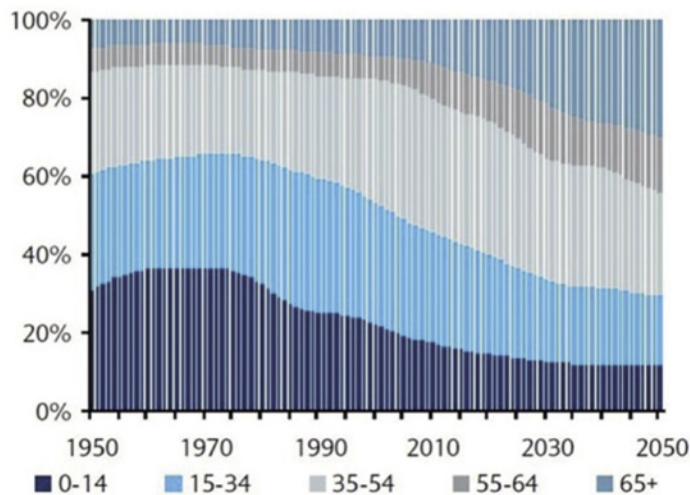
Siirtyminen maalta kaupunkeihin ei ole ongelmattonta. Väestön ja ympäristön välille on syntynyt ristiriitaa nopean muuttoliikkeen seurauksena ja kaksijakoisuus näkyy julkisissa palveluissa. Alueiden välinen kuilu ilmenee muun muassa palkkatuloissa, koulutustasossa, elinympäristön laadussa, terveydenhuollossa ja sosiaaliturvassa. Lisäksi työllisyys, lasten koulutus ja eläkkeet vaihtelevat rajusti paikallisella tasolla. Erityisesti eläkkeiden väliset erot ovat räikeät: maaseudun ja kaupunkialueiden asukkaiden eläkkeiden välinen ero voi olla jopa kaksikymmentäneljäkertainen. (Verkkolehden uutinen: 24-kertainen ero maaseudun ja kaupungin eläkkeiden välillä: 最可怕城乡差距在哪:养老金水平差) Yhden lapsen politiikan vuoksi Kiina joutuu kohtaamaan ennennäkemättömän suuren ikääntyvien sukupolven.

Kaupunkien ja maaseudun väliset tuloerot

Kuva 7. Kaupunkien ja maaseudun väliset erot.

Kiinan väestörakenteen muutos ja ennuste

Kuva 8. Kiinan väestörakenteen muutos ja ennuste.

Kuva 7 näyttää tuloerot urbaanin ja maaseutualueiden välillä. Tummansininen asteikko kuvaa kaupunkialueiden pääoman kasvua vuosina 1985–2010 ja vaaleansininen pylväs kuvaa maaseutua. Käyrä näyttää alueiden välisen suhteellisen eron. Maaseudun ja kaupungin välinen ero oli kolminkertainen vuonna 2014.

1.6.2

Kuka on paikallinen? – Hämmennys kaupungin ja maaseudun välillä

Tutkijat luokittelevat maansa menettäneet maataloustyöntekijät kahteen ryhmään (Cui 2010). Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat aktiivisesti urbanisoituneet maanviljelijät, jotka ovat vapaaehtoisesti jättäneet maatilansa työskennelläkseen kaupungissa suuremman palkan eteen. Toiseen ryhmään kuuluvat passiivisesti kaupungistuneet maattomat viljelijät. Heidän passiivisuutensa on seurausta valtion maahankinnoista. Aktiivisesti urbanisoituneiden ryhmä on sopeutunut paremmin kaupunkielämään, kun taas jälkimmäiset kokevat identiteettinsä ongelmalliseksi, koska he eivät voi

toimia omassa ammatissaan maanviljelijöinä. Tutkimus (Cui 2010) osoitti, että identiteettiongelmia on esiintynyt myös maaseudulla asuvien maattomien viljelijöiden keskuudessa. Tutkimuksessa todettiin, että fyysinen tila ja ympäristö vaikuttivat asukkaiden kokemuksiin tunteisiin ristiriitaisesti. Toisekseen identiteetti-ristiriidan tunnistaminen oli tuotantotaloudellisten näkökulmien aikaansaannosta.

Asukkaiden on vaikea identifioitua muutenkin epämääräisesti määrittyneeseen kaupungin ja esikaupunkialueen väliseen harmaaseen vyöhykkeeseen. Samoissa yhdyskunnissa asuvien asukkaiden välillä on myös selkeää sosiaalista eriarvoistumista ja se saattaa myös osaltaan vaikuttaa asukkaiden sekaannukseen synnyinjuuriltaan kaupunkilaisten ja esikaupunkilaisten asukkaiden kesken. Moni heistä on kokenut ristiriidan johtuvan kaupunkien ja maaseudun välisestä kuilusta. Kuilu ei ole ainoastaan kokemuksellinen, vaan sillä kaupungin ja maaseudun välisiä eroja voidaan kuvata seuraavilla mittareilla: tulot, asuinalueen suuruus, liikkuminen ja työmatkan pituus ja kulutus.

1.6.3

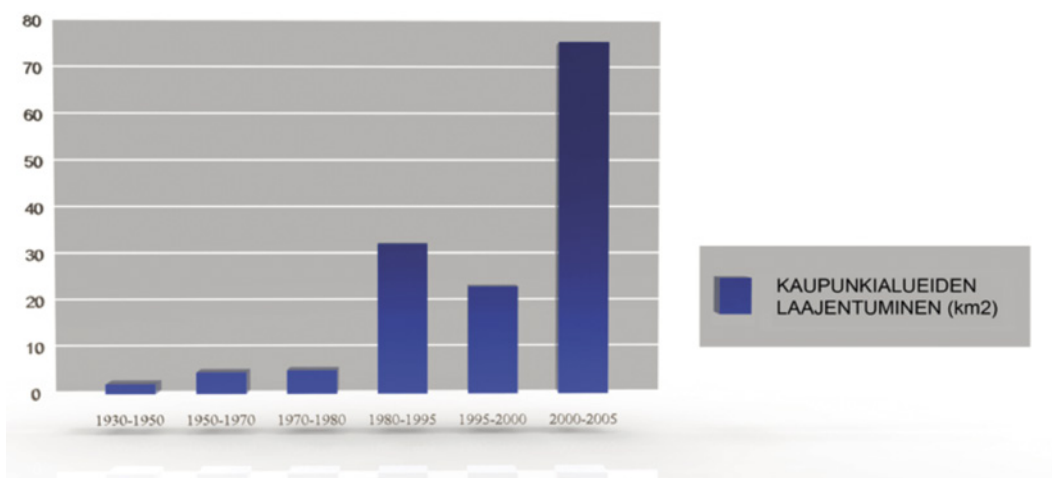
Tulot ja tuloerot

Tuloerot ovat vuonna 2014 kolminkertaiset kaupungin ja maaseudun välisessä suhteessa. Vuosien 1990 ja 2008 välillä maanviljelijän palkka nousi 20 prosentista 41 prosenttiin, samalla kun maatalouden tuotto laski 66 prosentista 39 prosenttiin. Palkkatulojen osuus tuloista on kasvanut, erityisesti kaupungin ja maaseudun välisillä alueilla. (Kiinan kansallinen tilastokeskus. Data from National Bureau of Statistics of China.)

1.6.4

Asuinrakentaminen ja alueen mittakaava

Pekingin kaupungin alue on laajentunut seitsemäntoistakertaiseksi viimeisen kuu- denkymmenen vuoden aikana, erityisesti viimeisinä vuosikymmeninä (Ai, Zhuang & Liu 2008). Vuoden 2012 loppuun mennessä kaupungin ja maaseudun asuin- ala kasvoi 33 neliömetristä 37 neliömetriin asukasta kohden, mikä on neljä kertaa enemmän kuin vuonna 1978. Tästä huolimatta elämänlaatu vaihtelee huomattavasti seutujen välillä. (Kiinan valtion työraportti ja budjetti 2013)

Kuva 9. Kaavio esittää Pekingin alueen keskimääräisen vuotuisen kasvun vuodesta 1930 vuoteen 2005 asti. (Lähde: Ai, Zhuang Da & Liu 2008)

Liikenne ja työmatkat

Keskimääräinen työmatka Pekingissä kestää 52 minuuttia, mikä on pisimpiä koko maailmassa. Guangzhoussa työmatkaan menee keskimäärin 48 minuuttia ja Shanghaiissa 47 minuuttia. (Vuonna 2012 Kiinan tiedeakatemia julkaisi raportin Kiinan uusista kaupungeista.) Lukemassa on otettu huomioon normaali ja ruuhkautunut työmatka.

Taulukko 1. Työmatkan kesto Kiinan kaupungeissa.

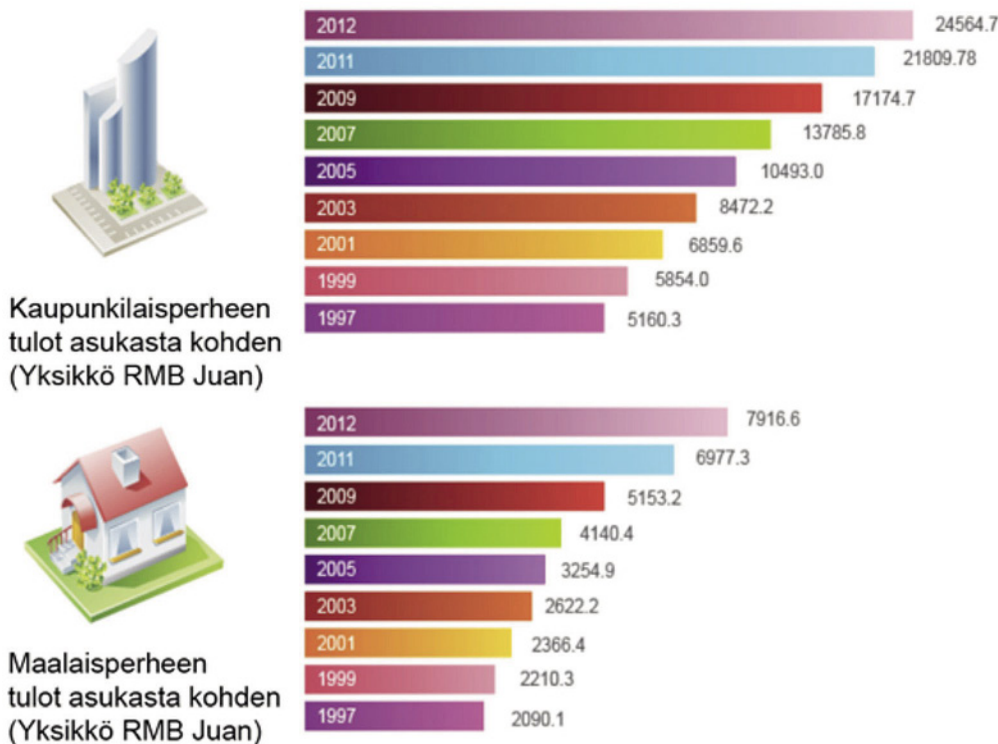
Kaupunki	Ruuhkautuneen työmatkan kesto	Ruuhkattoman työmatkan osuus	Ruuhkien osuus	(Aikayksikkö on minuutti)
Peking	52	38	14	
Guangzhou	48	36	12	
Shanghai	47	36	11	
Shenzhen	46	35	11	
Tianjing	40	29	11	
Nanjing	37	31	6	
Chongqing	35	30	5	
Hangzhou	34	22	12	
Shenyang	34	22	12	
Taiyuan	33	21	12	
Tangshan	33	20	13	

Taulukko 1 kertoo kaupungin moninaisista ongelmista. Ensinnäkin Kiinan kaupunkien mittakaava on jättiläismäinen, mikä on seurausta kaupungin nopeasta kasvusta ja alueiden välisten liittyvien vaillinaisuudesta. Toisekseen puutteellinen joukko-liikenne on kasvattanut yksityisautoilua, joka puolestaan edistää alueiden välisen liikenteen ruuhkaisuutta. Tämän seurauksena koti ja työpaikka sijaitsevat yhä pidemmän matkan päässä toisistaan.

Kulutus kaupungissa ja maaseudulla

Kuva 10 näyttää kulutuksen erot kaupungin ja maaseudun välillä. Vuonna 2012 kulutukseen käytettävä varallisuus oli kaupunkilaisperheellä kolminkertainen verrattuna maaseudun perheisiin. Tässä voidaan kuitenkin kiinnittää huomiota myös kulutuksen kasvun nopeutumiseen. Maaseutualueiden kulutuskapasiteetti on kasvanut nopeasti vuodesta 2009 lähtien, kun taas kaupunkilaisten kulutusvalmiuden kasvu on hidastunut. Tätä voidaan pitää osoituksena maaseudun kasvavasta potentiaalista. Kuva 10 näyttää kulutuksen erot kaupungissa ja maaseudulla asuvien perheiden välillä. Kuluttamiseen saatavilla oleva välitön varallisuus on kaupunkilaisperheillä kolminkertainen suhteessa maaseudun perheisiin.

Yllämainitut ongelmat ovat välittömiä seurauksia nopeasta kaupungistumisesta ja teollistumisesta. Vaikka suora vertailu kiinalaisten ja suomalaisten kaupunkien välillä on jo mittakaavallisista eroista johtuen vaikeaa, ovat ongelmat kuitenkin luonteeltaan samankaltaisia. Asuntopula, metropolialueiden muuttovoittainen kasvu ja paine liikennejärjestelyjen kehittämiseen ovat kasvavan kaupungin haasteita niin

Kuva 10. Kaupunkilaisperheen ja maalaisperheen tulot asukasta kohden.

Kiinassa kuin Suomessakin. Historiallinen rakennemuutos, maaltamuutto ja maa-seutu-kaupunki polariteetin murtuminen on aiheuttanut kitkaa molempien maiden elintavoissa.

Pienemmän mittakaavan alueet kohtaavat monenlaisia haasteita ja niiden kehittämismahdollisuudet ovat yksilöllisiä. Alueellisessa kehittämisessä pitäisikin huomioida lähtökohtaisesti paikallisen yhteisön ominaispiirteet. Paikallisten asukkaiden kokemusten tunnistaminen ja niiden analysointi on tärkeää ottaa huomioon kunkin erityisen alueen ja elämäntapojen ymmärtämiseksi.

1.6.7

Uudet yhteisöt, prosessi paikallisen identiteetin kehittämiseksi

Valkokaulustyöläisten ja maaltamuuttaneiden työntekijöiden keskuudessa voidaan puhua identiteettiongelmasta, koska ei ole enää yhteistä käsitystä siitä, mitä arvoja ja kulttuuria voisi pitää paikallisena. Kenties välialueena pidetyille harmaille vyöhykkeille syntyy uusia elämänmuotoja ja kulttuureja, mutta niitä voidaan myös aktiivisesti rakentaa. Saattaa olla, että sisäänajovaiheen myötä kuilu kaupunkilaisten ja maalaisten välillä kapenee. Yksi vaihtoehto on kehittää pienemmässä mittakaavassa paikalliskulttuuria, joka alleviivaa asukkaiden paikallisia arvoja. Etäisyyksien kasvatamisen sijaan synnytetäisiin uudenlaisia yhteisöjä, esikaupunkilaisia yhdyskuntia.

Vallitsevan maaseutu-kaupunki kahtiajaon lisäksi on kolmaskin kulttuurinen ulottuvuus, jota voi pitää kasvavana trendinä: paikallisten asukkaiden ja uudisasukkaiden välinen konflikti. Konflikteja on pyritty purkamaan paikallisesti. Erinäisiä malleja onkin jo kokeiltu, joista Liangzhun kylä on eräs kiinnostavimmista tapauksista sosiaalisen innovoinnin saralla.

Liangzhun kylän alueellisen identiteetin uudelleenrakentaminen

Liangzhun kylä, on tyylikäs esikaupunkialue, joka sijaitsee 16 kilometrin päässä Hangzhouin kaupungista. Paikka on tunnettu esihistoriallisista muinaislöydöksistään. Liangzhun asukkaat ja paikallishallinto kehittivät erilaisia strategioita uudenlaisten yhteisöjen rakentamiseksi. Vanhan kaupungin korjausrakentaminen liitettiin osaksi paikallisen kulttuurisen kehittämistä ja sen kehitystavoitteissa nojaututtiin muinais-sivilisaation perinteisiin. Samalla naapurustoihin kehittyi uudenlaisia asukassuhteita. Muihin harmaan vyöhykkeen alueisiin verrattuna Liangzhu on esimerkki erilaisesta maaseutu-kaupunki prototyypistä, jolla on vaikutusta alueen tulevaisuuteen.

Lähiö 2072-hankkeessa kehitetty yhteistoiminta voisi olla myös osallistuvan toiminnan ja yhteiskehittelyn malli. Työpajat ja muotoilututkimusaloitteet, joita kehitettiin Mellunkylän alueella, hakivat rajapintaa asukkaiden ja ammattilaisten yhteistoiminnan kehittämiseen. Teemat, kuten naapuruston yhteistyön kehittäminen, lähiöbrändin rakentaminen, asukkaiden roolinmuutos pelinappuloista pelaajiksi, eriarvoisuuden estäminen ja yhteisöön osallistuminen, olivat hankkeen keskeisiä teemoja. Myös asunto- ja viestintäministeri (2013) Pia Viitanen on korostanut, että asukkaiden tasa-arvoisuus, yhteisö ja osallistuminen ovat avainasemassa eriarvoisuuden vähentämisessä.

Kiinassa tutulla sanalla ”yhteisö” on kytköksiä neuvostoaikaiseen ajatteluun. Liangzhun kylässä on pyrkimys voimistaa yhteisön käsitettä koskettamaan kuuluvuuden tunnetta paikallisten asukkaiden kesken. Tällä on yhtymäkohtia Lähiö 2072-hankkeen paikalliseen brändin rakentamiseen, sillä tällainen yhteinen sosiaalinen identiteetti voitaisiin aikaansaada luontevasti. Motiivi yhteisön rakentamiseen pitäisi perustua asukkaiden aktiivisuuteen ja myönteiseen suhtautumiseen.

Mahdollisuudet strategiseen yhteistyöhön: kiinalainen asuntopolitiikka uusissa lähiöissä

Lähiökysymys on suuressa roolissa Kiinassa. Vuoden 2014 kansallisen konferenssin pohjalta painopisteet uudessa lähiöstrategiassa ovat seuraavat: etsitään ja tunnistetaan paikallisesti johtava teollisuus, selvitetään mahdollisuudet innovatiiviseen kehittelyyn ja korostetaan elinpaikan emotionaalisia kytköksiä. Maaseutu-kaupunki-kuilu, alueellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus, ovat keskeisinä aiheina vuoden 2014 Kiinan hallituksen lähiöohjelmassa, kuten Kiinan pääministeri Li Keqiang on todennut. Eroavaisuudet halutaan nähdä mahdollisuutena.

Uusimmassa suunnitelmassa (2014–2020) Pekingin kaupungistumisnopeus ko-hoaa 86 prosenttiin ja 1200:sta kylästä tulee osa uutta kaupunkialuetta. Vuonna 2014 rakennetaan 480 miljoonaa asuinyksikköä, matalavuokraista ja huokeaa asuntorakentamista. Tähän on sijoitettu 457,6 biljoonaa juania (53 biljoonaa euroa). Suurin osa tästä asuinrakentamisesta kohdistuu kaupunki-esikaupunkialueelle, ja luo siten pohjaa esikaupunki- ja lähiöalueiden kehittämislle.

Lopuksi

Kiinalaisissa lähiöissä ja esikaupunkialueiden ongelmat ovat monimutkaisempia kuin Suomessa alueen mittakaavan ja väestömäärästä vuoksi. Siitä huolimatta Liangzhun kylän kaltaiset naapuruuksia kehittävät aloitteet ja Lähiö 2072 ovat samalla asialla. Molemmissa korostuu se, että paikallista arvoa pitää kehittää omassa mit-takaavassaan. Samalla hankkeista kuultaa läpi ajatus paikallisen identiteetin hah-

mottamisesta ja halu luoda jaettuja myönteisiä kokemuksia asuinalueesta. Nämä ovat vaihtoehtoisia lähestymistapoja ”brändätä” lähiön kulttuuria, osana laajempaa sosiaalisen innovoinnin kenttää.

Toisaalta tiiviin asuntorakentamisen kokemukset Kiinassa voisivat olla vertailukohteena Helsingin metropolialueen kehityksessä. Metropolialueen kasvu on luonut kysyntää uudentyypisen ”paikallisuuden kokemisen” mallille. Paikallisuus tuntuisi muutenkin olevan perusedellytys tuleville sosiaalisille ja kaupallisille innovaatioille.

Suom. *Tero Heikkinen*

LÄHTEET

- Ai, W., Zhuang Da, F. & Liu Y. 2008. Evolution analysis of urban land use in the past century, *Geoinformation science*, Vol.10, No. 4.
- Cui, Y. 2012. Social inclusion and Identity study in the Psychology of migrants. *Sociology study* 5.
- Cui, B., Lee, K. & Gao, W. 2010. The identity of urban-rural landless peasants: from the perspective of social space. *The social survey* 6.
- Chen, Z-j. 2010. Space, Identity and the social order: the Transition period of village-in-urban areas, the study and time 3.
- Liu, J-m. & Lee, L. 2005. Stratification: Living places, lifestyle, social interaction and class identity: an Empirical study of the urban problems of social stratification, *Sociology study* 3.
- Chinese urban development Institute (Kiinan kaupunkikehittämisen instituutti)
- National Bureau of Statistics of the People's Republic of China (Kiinan kansallinen tilastokeskus)
- Beijing Municipal Bureau of Statistics (Pekingin alueellinen tilastokeskus)
- 24-kertainen ero maaseudun ja kaupungin eläkkeiden välillä:
<http://finance.china.com.cn/news/cjpl/20140126/2152158.shtml>

2 Hankkeen aikainen toiminta lähiössä

2.1

Jalkautuva ja innovoiva hanketyöskentely

Katja Soini

2.1.1

Läsnäolo kenttätöskentelyn aikana

Lähiö 2072 -projektiin osallistuneet tahot jalkautuivat itä-helsinkiläiseen Mellunkylään ja työskentelivät yhteistyössä asuinalueen asukkaiden ja aktiivien kanssa. Jalkautuminen auttoi pääsemään kiinni asukkaiden arkiseen kokemusmaailmaan ja merkityksiin, mutta samalla hankkeen nimessäkin oleva vuosiluku muistutti pitkäntähtäimen ajattelusta.

Työskentely sai vauhdikkaan alun, kun joukko Aalto-yliopiston muotoiluopiskelijoita ja opettajia perusti väliaikaisen muotoilustudion Kontulaan. Muotoilustudiosta käsin saatiin välitön kosketus asuinalueeseen ja sen asukkaisiin. Toiminta liittyi osana World Design Capital Helsinki 2012 -tapahtumavuotta ja Aalto-yliopiston hanketta 365 Wellbeing (Soini & Paavilainen 2013). Lähiö 2072 -hankkeen tapaamisia ja ensimmäinen paja järjestettiin opiskelijoiden sisustamassa väliaikaisessa muotoilustudiossa. Tällä tavoin lähetettiin selkeä viesti hankkeen jäsenille ja mellunkyläläisille kumppaneille, että hanke perustuu kenttätöskentelyyn, jossa arkisuus, paikallisuus ja yhteistyö muodostuivat olennaisiksi osiksi. Vaikka muotoilustudio oli käytössä vain hankkeen ensimmäisten kuukausien ajan, sinä aikana ehdittiin keskittämään huomio paikallisuuden kunnioittamiseen. Se jatkui seuraavien kahden vuoden ajan, kun hankkeen yhteiset pajat ja seminaarit järjestettiin Kontulassa, esimerkiksi alueen asukastiloissa, Wanhassa Postissa ja Sympypiksessä, Nuorten toimintakeskus Luupissa ja Mikaelinkirkossa.

Yhteistyötä syvennettiin piloteissa syksyllä 2013, jolloin käytössä oli Helsingin Diakonissalaitoksen D-aseman toimipiste Kontulan metroasemalla. D-asema toimi pilotointiryhmän ja asukaskoulutuksen kokoontumispaikkana. Siellä kohdattiin paikallisia asukkaita ja ajaututtiin satunnaisin keskusteluihin ja mutkallisiin elämäntarinoihin. Mitä syvemmälle asuinalueiden ja lähiöiden elämään paneuduttiin, sitä enemmän löytyi erilaisia ryhmiä, persoonia ja vaikuttavia tahoja. Käytössä oli useita paikallisten suosimia paikkoja, joissa kokoonnuttiin ja virittäydettiin tavoitteellisten ja satunnaisten keskustelujen lisäksi paikan tunnelmaan ja henkeen. Kenttätöskentely ei ollut siis selkeästi rajattua vaan jokaisen yksilön oma ja hankkeen yhteinen matka, joka opetti lähiöstä elämänmakuisena kokonaisuutena ja asukkaista, jotka yhdessä luovat lähiön tunnelman ja toiminnan. Paikallinen lähestymistapa siis auttoi ajattelemaan syvällisemmin ja monimuotoisemmin lähiöstä.

Paikallisuus opetti, mikä lähiössä on tärkeää. Tekninen ratkaisu ei ole sinänsä kiinnostava ellei se kosketa käytännössä asukkaiden arkea. Ratkaisujen pitää olla yhtene-

väisiä ihmisten kiinnostuksen ja tarpeiden kanssa, ne pitää myös pystyä kommunikoidaan ymmärrettävällä tavalla paikallisille asukkaille. Paikallinen läsnäolo mahdollisti yhteisen näkemyksen lähion tilasta, uusien palveluiden mahdollisuuksista ja antoi välitöntä palautetta ideoille. Kenttätyöskentely oli monivaiheinen ja kollektiivinen harjoitus, jossa asukkaat ja paikalliset toimijat ovat inhimillisen vaikuttamisen verkon ytimessä. Asukkaat tekevät päätökset taloyhtiönsä energiatehokkuuden parantamisesta ja paikallisaktiivit vaikuttavat alueensa toimintaan. Toisaalta hankkeessa mukana olevat organisaatiot hyödynsivät osaamisensa ja tuotekehitystoimintansa. Varsinkin Vahanen-yhtiöt ja Helsingin Energia toivat kehityshankkeissaan kehitteillä olevat palvelut yhteiseen tarkasteluun ja jalostamiseen. Kokeilu antoi yrityksille välitöntä palautetta ja suuntaviivoja houkuttelevien ratkaisujen kehittämiseen. Läsnäolo edellytti molemminpuolista kohtaamisia ja kokeiluja sekä mahdollisuutta ajatella lähiökorjauksia radikaalisti toisin.

Yritysten työntekijät tuntevat olemassa olevat ja kehitteillä olevat palvelutuotteen ja pystyivät jalostamaan niitä paikallisiin tarpeisiin ja luomaan tuotteille uudenlaista ja syvällistä merkitystä jalkautuessaan asuinalueelle. Esimerkiksi Helsingin Energian Sävel Plus -palvelu oli ennen käytössä kotitaloussähkökulutuksessa ja Lähiö 2072 -hankkeen aikana sitä on kehitetty palvelemaan lämmitysenergiakulutuksen seurantaan osana kokonaisvaltaista taloyhtiön energianhallintamallia. Pilotoinnin palautekyselyyn vastanneet kommentoivat muun muassa seuraavaa Helsingin Energian kehitystoiminnan uutuusarvosta ja hyödynnettävyydestä:

“Ajankohtaista, joskaan ei uutta.” (Pilotoinnin palaute 11.2.2014)

“Taloyhtiöille tarjottavat ilmaiset energiapalvelut tuodaan asukkaiden lähelle ymmärrettäväksi on uusi näkökulma.” (Pilotoinnin palaute 11.2.2014)

“Palvelu pitää tehdä tunnistettavaksi, jotta asukkaat osaavat sitä pyytää.” (Pilotoinnin palaute 11.2.2014)

Radikaali lähiökorjaaminen ei ole riippuvainen uusista teknisistä innovaatioista vaan ihmisten kyvystä yhdistää vanhaa uuteen siten, että ratkaisut koetaan merkitykselliseksi. Helsingin Energian olemassa oleva Sävel Plus -palvelu liitettiin osaksi taloyhtiön yhteistä energianhallintaa ja se sai uuden merkityksen energianhallinnan visualisoijana. Kuluraportoinnin yhdistäminen ammattimaiseen kiinteistöpitoon, lämmityslaitteiston säätöjen optimointiin ja asukkaiden käytännön toimenpiteisiin toi noin 5–10 prosenttia vuosittaisen lämmitysenergiakustannusten säästön ilman rakennusteknisiä toimenpiteitä. Se on merkittävää, kun otetaan huomioon ERA 17 energiansäästötavoitteet. Kehittäminen oli mahdollista läheisessä yhteistyössä taloyhtiöiden kanssa, paikallisesti ja kentälle jalkautuen.

Kenttätyöskentelyn edut ovat ilmeiset. Kenttätyöskentelyssä on kuitenkin tuotekehityksen kannalta muutamia erillistä työpanosta vaativia seikkoja, jotka pitäisi ottaa huomioon:

1) Mene asukkaiden luo, älä odota että he tulevat luoksesi. Asukkaat eivät yleensä hakeudu ilman merkittävää syytä asiantuntijan luokse, kuten 1990-luvulla perustetuille lähiöasemille tai D-asemalle. Kohtaamisen kynnyksen madaltamiseksi asiantuntijoiden pitäisi mennä asukkaiden luo, mieluiten taloyhtiön pihaan, yhteistiloihin tai kutsua määrättyt asukkaat erikseen mukaan toimintaan. Myös paikallistapahtumiin jalkautuminen on tapa rakentaa vuorovaikutusta paikallisiin. Toisin sanoen, läsnäolo ei ole päivystämistä vaan toimintaa paikasta käsin.

2) Pidä asukkaat ja paikallisaktiivit ajan tasalla projektin etenemisestä. Kun ihmiset osallistuvat kehitystoimintaan, he myös sitoutuvat siihen ja haluavat tietää miten projekti etenee. He käyttävät vapaa-aikaansa yhteistyöhön ja kehittävän organisaation velvollisuus on huomioda se. Kentällä kehittävä organisaatio on vastuussa toiminnastaan paikallisille ihmisille.

3) Työskentele kentällä koko persoonallasi. Lähiössä läsnäolo tarkoittaa perinteisten ammattiroolien ylittämistä. Toimimalla omalla persoonallaan voi saada syvällisemmän kosketuksen kehitteillä olevaan asiaan, mutta löytää myös henkilökohtaisella tasolla mielekkyyttä työn tekemiseen.

4) Opettele puhumaan paikallisella kielellä. Yhteinen kieli eli yleistajuinen ja paikallinen tapa puhua asioista löytyy asukkaiden ja ammattilaisten toistuvissa kohtaamisissa. Osa yhteistä kieltä on yleistajuisten sanojen ja ilmausten käyttö, paikallisille tyypillinen tapa puhua ja ideoiden visualisointi. Ammattilaisista tulee yhteisen kielen löydyttyä osa paikallisiksi tunnustettuja toimijoita.

5) Varaudu yllättäviin käänteisiin projektin aikataulussa. Kentällä kohtaa moninaisia tilanteita, erilaisia ihmisiä ja aiheita. Se saattaa horjuttaa aikaisempia käsityksiä ja haastaa perusosaamista. Kehitystyön aikana voidaan huomata, että rajoittuminen ennalta ajateltuun tehtävään ei riitä, koska sen aikana kohtaa uusia haasteita, joihin pitää vastata.

Lähiöiden kehittäminen on paikallista ja toiminnallista. Paikallista erityisyyttä arvostetaan, kun ammattilaisten työpanos tapahtuu paikan päälle lähiössä ja taloyhtiöissä. Kenttätöyöskentely on yhteisöllinen oppimista ja uusien todellisuuksien rakentamista luovassa prosessissa. Prosessin merkitys ja tulokset ovat kaikille erilaisia. Monet kokemuksien ja näkemyksien merkityksistä on vaikea ilmaista niille, jotka eivät ole osallistuneet yhteiseen työskentelyyn. Sen vuoksi kaikkien, jotka haluavat ymmärtää paikallista elämää, on mentävä kentälle ja rakennettava henkilökohtainen suhde alueeseen, sen todellisuuteen ja ammattilaisnäkökulman välille.

2.1.2

Resurssien tuominen pajatyöskentelyyn

Useat Lähiö 2072 -hankkeen teemat, kuten sosiaalinen hyvinvointi ja energiatehokkuus lähiökerrostalojen korjausrakentamisessa, ovat erittäin moniulotteisia ja haastavia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Lähiöiden korjausrakentaminen liittyy laajoihin asiakokonaisuuksiin. Kun halutaan kehittää kestävää arkea tukevia ratkaisuja, on otettava huomioon monia asioita ja sovitettava niitä yhteen samanaikaisesti. Hankkeen keskeisenä menetelmänä olivat ”kaleidoskoopipajat”. Niiden tehtävänä oli koota näkökulmia, synnyttää yhteishankkeen kumppanien ja muiden keskeisten toimijoiden kesken vuorovaikutusta sekä kehittää kestäviä ratkaisuja korjausrakentamiseen. Hankkeen ensimmäisenä vuotena pajoissa selvitettiin aiemmin tehtyjä ja käynnissä olevia hankkeita sekä hankeorganisaatioiden toimintaa. Ne loivat yhteisymmärrystä ja kumppanuutta hankeorganisaatioiden kesken. Organisaatiot ja niiden edustajat eivät aiemmin tunteneet toisiaan, joten pajat toimivat myös tilaisuuksina, joissa opittiin tuntemaan erilaiset toiminnan periaatteet, työskentelytavat, arvot ja kehityssuunnat. Toisen vuoden pajat ja hankkeen viimeinen paja keskittyivät pilotoinnin valmisteluun ja sen tukemiseen. Samaa kaleidoskoopimaisesti vaihtuvaa näkökulmaa sovellettiin kaikkiaan 11 pajassa, seminaarissa ja koulutuksessa (ks. taulukko 2).

Aalto-yliopiston tutkimusyksikkö järjesti kaksipäiväisiä kaleidoskoopipajoja ja niiden ja isännöintiä vaihdettiin kumppaniorganisaatioiden kesken vuorotellen. Vuorotteleva isännöinti tarjosi joka kerta uuden lähestymiskulman: kunkin isännän konkreettinen toiminta asetti vuorollaan reunaehdot pajojen temalle ja toisaalta se syvensi kysymyksenasettelua käytännöllisten tavoitteiden ja esimerkkien kautta. Isännöinti oli myös keino koota resursseja hankkeen yhteiseen käyttöön, kun kunkin organisaation näkökulman nousi esiin vuorotellen. Se antoi pajan isännälle mahdollisuuden jakaa tietoa osaamisestaan ja toiminnastaan sekä kertoa tavoitteistaan. Samalla kukin sai omalle organisaatiolleen 15–30 asiantuntijaa työskentelemään heitä kiinnostavan aiheen äärellä ja suoraa palautetta kehitteillä olevista aiheista. Työtaakan rajaamiseksi vuoroisännöinti jakoi vastuun ja tekemisen määrää hankekumppaneiden kesken. Isännöinnin kauas kantoisampana tavoitteena oli liittää organisaatiot osaksi Lähiö

Kuva 11. Kuvitettuja kokemuksia Lähiö 2072 -hankkeen matkan varrelta projektiin osallistuneiden toimesta. Kuvissa näkyy osallistujien kokemuksia jalkautumisesta Mellunkylään, vuoden kierto, tapahtumat ja kokoontumiset, yhdessä tekeminen ja lähiön hyvä henki. Kuvat: Matilda Carlson, Sari Dhima, Tero Heikkinen, Heidi Majander, Minna Raassina, Saija Roininen ja Sei Wha Vou.

2072 -yhteishanketta, koska vastuun ottaminen ja yhdessä tekeminen on luontevin tapa sitouttaa yhteistoimintaan (Soini & Keinonen 2011).

Organisaatiot saivat samalla mahdollisuuden tutustua toisiinsa, mikä on synnyttänyt koko hankkeen ajan uusia yhteyksiä. Esimerkiksi Vahanen-yhtiöt ja Helsingin Diakonissalaitos ryhtyivät pohtimaan, miten sosiaalialan ja yhteisötyön osaamista voitaisiin hyödyntää käytännön korjaushankkeissa. Viimeisessä pajassa arvioitiin pilotoinnin tuloksia, jolloin oli jo mahdollista nähdä yhteistyön merkitys ja haasteet (Pilotoinnin palaute 11.2.2014):

”Uusi hyvä näkökulma perinteiselle alalle. Korjaushanke ei ole vain tekninen suoritus vaan kokonaisuus, jossa asukas on myös isossa roolissa.” (Pilotoinnin palaute 11.2.2014)

”[Sosiaaliala] Mukana korjausrakentamisessa, kohtaa ”asukkaat vaikeissa tilanteissa”. (Pilotoinnin palaute 11.2.2014)

”Heka-asumisneuvoja on jo olemassa.”

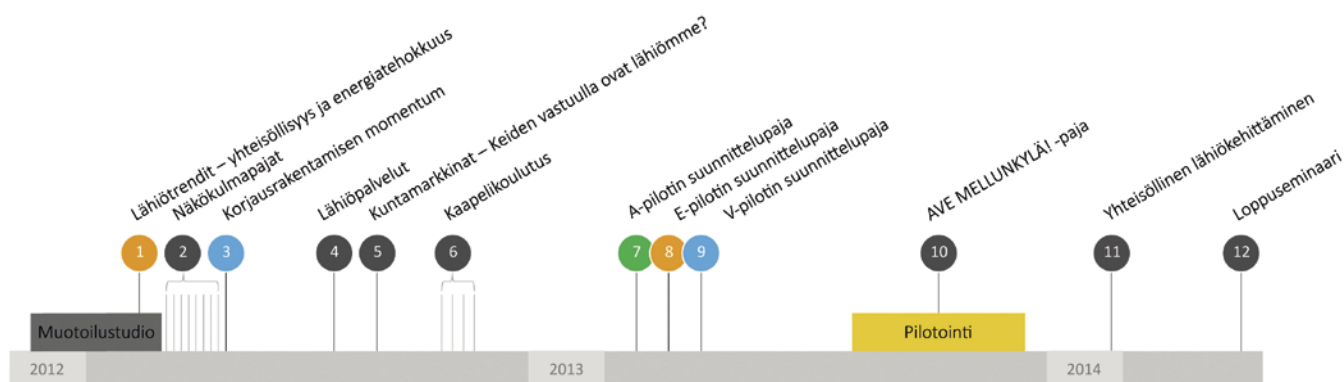
”Miten saada toiminta As Oy -puolelle? Kuka maksaa palkan?” (Pilotoinnin palaute 11.2.2014)

Suunnittelijoiden ja rakentajien haasteena ovat korjaushankkeiden yllättävät tilanteet. Työmaakierroksilla kohdataan asukkaita erilaisissa elämäntilanteissa. Asukkaat eivät välttämättä aina osaa ilmaista tarpeitaan tai toiveitaan, jolloin niiden selvittämiseen tarvittaisiin ammattilaisen apua. Hankkeiden käynnistämistä saattavat vaikeuttaa myös taloyhtiön yhteishengen puuttuminen, se etteivät naapurit tule toimeen keskenään tai he eivät tunne toisiaan. Korjausrakentamisen ammattilaiset eivät kuitenkaan ole saaneet koulutusta sosiaalisten ongelmien kohtaamiseen. Helsingin Diakonissalaitoksen aluetyöntekijät osallistuivat mukaan Vahanen-yhtiöiden korjaushankkeisiin löytääkseen käytännön keinoja tukeakseen asukas yhteisöä ja helpottaakseen korjausrakentamisen ammattilaisten työtä. Lähestymistapa oli uudenvuoden yhdistelmä tekniikkaa ja sosiaalista ammattitaitoa, mikä herätti kysymyksen ansaintalogiikasta: ”kuka maksaa palkan?” Hankkeen aikana tähän kysymykseen ei ehditty vastaamaan. Tämän sosiaalisen innovaation ydin on kahden eri toimialan välillä tunnistettu yhteys ja tarve, jonka kehitystyötä organisaatiot jatkavat keskenään.

Pajatyöskentelyssä hyödynnettiin erilaisia resursseja mahdollisimman hyvin. Pajat järjestettiin kaksipäiväisinä tilaisuuksina, jotta vältettäisiin tavanomaista pajatyöskentelyrutiinia. Sen pyrkimyksenä oli mahdollisuus pysähtyä saman asian äärelle, oivaltaa syvemmin, oppia ja käyttää mielikuvitustaan tulevaisuuden ratkaisuille. Kaksipäiväiset pajat herättivät aluksi epäilyksiä ajankäytön tehokkuudesta, mutta se osoittautui toimivaksi:

”Yllätyin positiivisesti kuinka kaksipäiväinen olikaan toimiva. Aikaa meni mutta aivotkin surrasivat. Ainakin minulla. Varsinainen brain & heart storm menossa.” (Rönkä 2014)

Pajat olivat yhteensä seitsemän tuntia pitkiä ja jaettu kahdelle päivälle. Pajan ensimmäinen päivä keskittyi ryhmätyöskentelyyn ja toinen alustusten pohjalta käytyyn reflektivaan keskusteluun. Yön yli nukkuminen toi kaivattua etäisyyttä intensiiviselle ryhmätyöskentelylle tai alustuksille, se syvensi oppimista ja kypsytti kehitteillä olevia ajatuksia. Paja toimi oppimisen prosessina, jolloin osallistujat katsoivat samaa asiaa eri näkökulmista keskustellen ja yhdessä työskennellen. Fasilitoijan tehtävänä (Aalto-yliopiston tutkijat) oli osallistaa pajaan osallistujat työskentelemään tavoitteellisesti. Tarkoituksena oli edistää temaattista työskentelyä ja asian käsittelyä haluttuun suuntaan luottaen osallistujien asiantuntijan kykyihin tulosten aikaan saamiseksi. Lopputuloksenakaan ei tavoiteltu yhtä totuutta tai konsensusta, vaan useita eri näkökulmia. Tavoitteena oli ennemminkin saada aikaan eri osallistujien näkemyksistä koostuva kuva, joka kulkee osallistujien mukana ja diffusoituu osaksi heidän arkityötään.

Kuva 12. Lähiö 2072 -hankkeen työskentelyn aikataulu.

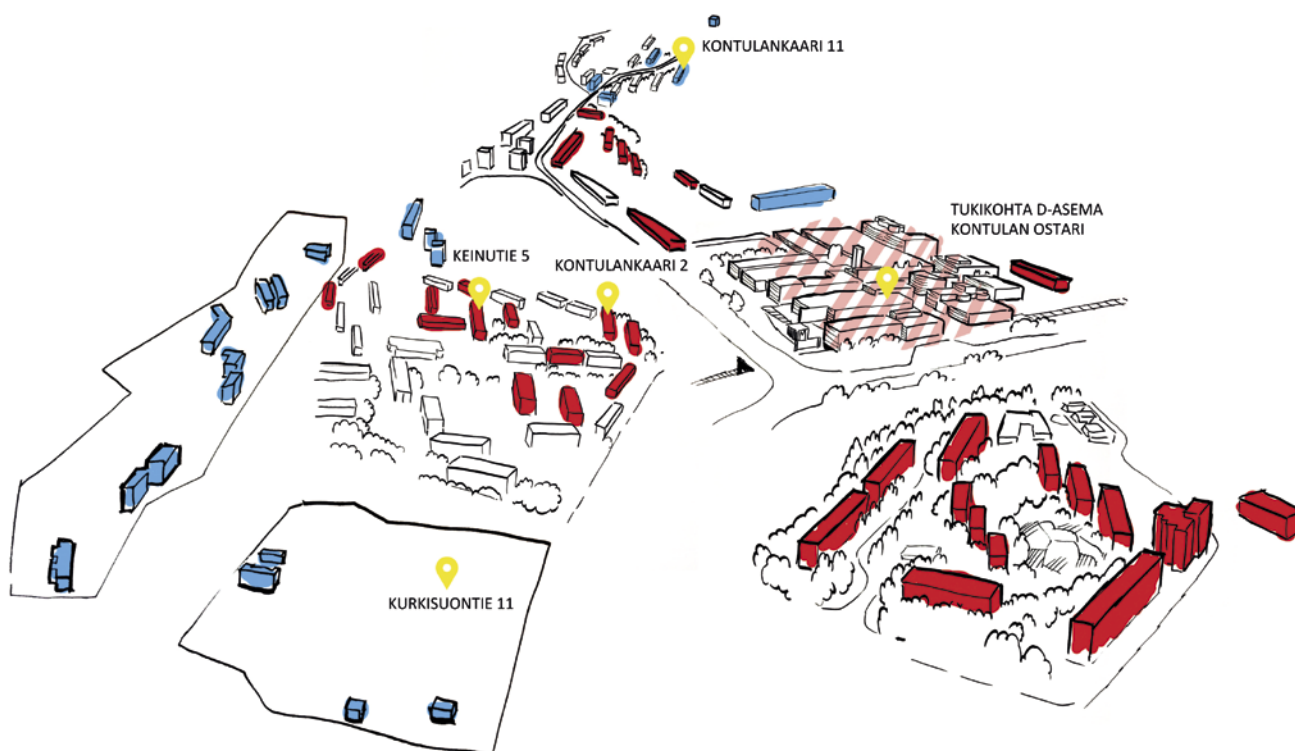
Taulukko 2. Lähiö 2072 -hankkeen työskentely jaksottui tapahtumien mukaan. Pajojen lisäksi hankkeessa järjestettiin seminaareja ja koulutusta. Jalkautuminen käynnistyi Kontulan muotoilustudiosta ja huipentui pilotointiin.

PAJA, SEMINAARI TAI KOULUTUS	SISÄLTÖ (alustukset, esitelmät, koulutussisältö)	RYHMÄTYÖ TAI TOIMINTA	TULOKSET
1. Lähiötrendit: yhteisöllisyys ja energiatehokkuus -paja Isäntä: Helsingin Energia	Alustukset: - Mellunkylä 2072: talvi, kevät, kesä ja syksy - Energiatehokkuus ja uudet energiaratkaisut - Käyttäjäkokeemukset kaukolämpöpalveluista – vuorovaikutuksen esteet ja mahdollisuudet - Expectations for housing renovation vs. realistic conditions - Scales of energy saving and environmental technologies in sustainable cities of the future - Social groupings and the pursuit for sustainability	Ensimmäisenä päivänä uusien kehityskohteiden ja liiketoiminta- mahdollisuuksien kartoitus Toisena päivänä refleктоiva keskustelu alustusten pohjalta	Yhteisöllisyyden ja energiatehok- kuudenkehitys- kohteet sekä niihin tarvittavat yhteistyömuodot ja liiketoiminta- kumppanuudet
2. Näkökulmapajat Isäntä: vuorotellen	Kunkin Lähiö 2072 -hankkeen or- ganisaation kanssa järjestettiin oma paja mukaan lukien Aalto- yliopisto, ARA, Helsingin Diakonissalaitos, Helsingin Energia, Suomen Kuntaliitto, Vahnen-yhtiöt, Vetoa ja Voimaa Mellunkylään ja Wiktio Oy	Fasilitoitu ryhmäkeskustelu aiheesta ”miten korjausrakentamisen momentumia voidaan hyödyntää sosiaalisen hyvinvoinnin ja kestävän ympäristön edistämiseksi?”	Hermopisteitä ja rajapintoja näkö- kulmasta organi- saatioiden Lähiö 2072 -hankkeen lähtökohdaksi
3. Korjaus- rakentamisen momentum -paja Isäntä: Vahnen-yhtiöt	Alustukset: - Vahnen korjausrakentamisen palvelut - Lähiö 2072 -kumppaneiden näkökulmat korjausrakentamisen momentumin hyödyntämisestä - Kontulankuja 3:n yhteistilat - Kestävä yhteisöllisyys asumisessa	Ensimmäisenä päivänä korjausrakentamisen momentumiin liittyvät teemat näkökulmapajoihin perustuen: - Paikallinen luonne - Kestävä arki - Pelinappulasta pelaajaksi - Yhteinen hyvä Toisena päivänä refleктоiva keskustelu alustusten pohjalta	Korjausrakenta- misen momentu- min ulottuvuudet, mahdollisuudet ja haasteet
4. Lähiöpalvelut- paja Isäntä: Wiktio Oy	Alustukset: - Wiktio ja asuin- ja palveluympäristöjen kehittäminen - Lähiöpalvelut tänään ja huomenna Lähiöiden palvelukanvassmallit	Ryhmätöiden näkökulmat: - Elämäntapa-asuminen - Metropolian tulo - Yhteisöllisyys - Etätö Toisena päivänä tutustuttiin Kontulan Huollon toimintaan ja kehittämiseen.	Lähiöiden palvelu- kehittämismallit
5. Kuntamarkkinat- seminaari: Keiden vastuulla ovat lähiömme? Isäntä: Suomen Kuntaliitto	Lähiö 2072 -hanke esittäytyi järjestämällä seminaarin ”Keiden vastuulla ovat lähiömme?”, jossa oli seuraavat esitykset: - Vetoa ja voimaa lähiöihin - Mitä opimme asuin- ja palveluympäristöjen korjaushankkeista? - Ostarit uusiksi kumppanuustoiminnalla - Mellunkylä-malli - Apatia, anarkia vai aktivismi? - Vuorovaikutusta ja keinoja energiatehokkuuteen, kiitos! - Akselimerkit vuoteen 2072	Seminaari ja keskustelu	Ensimmäinen julkisen esiinty- minen Lähiö 2072 -hankkeena toi yhteisen ymmär- ryksen aiheen laajuudesta
6. Kaapelikoulutus Isäntä: HDL	Koulutus järjestettiin neljänä päivänä: - Tutustutaan ja asetutaan kartalle - Elämäntarinat - Havainnoinnin purku - Havaintojen analysointi	Koulutuksen aikana tehdyt yksilö- ja ryhmätehtävät: - Asumisen tarina - Ympäristön havainnointi - Kehittämisen teemoja	Tutustuminen kaapelikoulu- tukseen ja yhtei- sötyökeinojen kartoitus tulevaa pilotointiä varten; henkilökohtainen tutustuminen Mellunkylään

7. A-pilotin suunnittelupaja Isäntä: Vetoa ja Voimaa Mellunkylään	Alustukset: - A-pilotin esittely: Tekemisen meininki - Muotoilu on (yhdessä) tekemistä	Ensimmäisenä päivänä konseptien ideointi: - Mellunkylän aikajana 1500-2072 - Melunxby-videokilpailu - AVE Mellunkylä! -pilotit Mellunkylän tapahtumissa - Mellunkylä showroom Toisena päivänä "Master Chef Mellunkylä" -harjoituksessa pilotoinnin käytännön toimenpiteiden suunnittelu	Lähtökohtia pilotoida lajitellua keinoja tehdä näkyväksi aluedentiteettiä
8. E-pilotin suunnittelupaja Isäntä: Helsingin Energia	Alustukset: - E-pilotin esittely: Selvät sävelet - As Oy Kaarikuja 5 - Hyvä kiinteistöhoito	Ensimmäisenä päivänä konseptien ideointi: - Vuorovaikutus taloyhtiössä - Energiaremontti ja sen vaikutukset - Teknisen elinkaaren aikajana - Jalkautuminen taloyhtiöihin Toisena päivänä "Master Chef Mellunkylä" -harjoituksessa pilotoinnin käytännön toimenpiteiden suunnittelu	Lähtökohtia pilotoida asukkaalle vaivatonta mallia taloyhtiön energianhallintaan
9. V-pilotin suunnittelupaja Isäntä: Vahanen-yhtiöt	Alustukset: - Lähiöiden tilanteesta - V-pilotin esittely: Askeleet - Kokemuksia hankkeista	Ensimmäisenä päivänä konseptien ideointi: - Talojana-työkalu - Sosiaalinen toiminta - Aluekoordinaattori(t) - Maisema- ja ympäristöarvot Toisena päivänä "Master Chef Mellunkylä" -harjoituksessa pilotoinnin käytännön toimenpiteiden suunnittelu	Lähtökohtia pilotoida uusia keinoja alueellisen korjausrakentamisen valmistelun hankkeistamiseen
10. AVE Mellunkylä! -paja Isäntä: ARA	Alustukset: - AVE Mellunkylä! -pilotit - Ministeri Viitasen remonttir yhmän tervehdys - Comparison between Finnish and Chinese suburban housing - Valtio avustaa lähiötä korjaamisessa - Tavoitteena hyvä korjaaminen - Parempi koti lähiössä	Pilotoinnissa käynnissä olevien konseptien välikatsaus: - Mellunkylän kerrostaloverkosto - Mellunkylän aikajana - Talojana - Taloyhtiön yksilöllinen energianhallintamalli	Pilotoinnin käynnistymisen arviointi ja ehdotuksia jatkotyölle
11. Yhteisöllinen lähiökehittäminen -paja Isäntä: Suomen Kuntaliitto	Alustukset: - AVE Mellunkylä! -pilotit - Uusilla askelkuviolla remonttiin (V-pilotti) - Energianhallinnasta hyvä olo (E-pilotti) - Kartta, aikajana vai sarjakuva? Keinoja vuorovaikutteiseen imagon ja identiteetin työstämiseen (A-pilotti) - Asukkaat taloemäntinä ja -isäntinä - Sosiaalialan mahdollisuudet korjausrakentamisessa - Lähidemokratia ja peruskorjaus - Lähiökehittämisen yhteistoimintamalli - Pilottipalautteen yhteenveto - Kunnat kehittävät toimintojaan verkostoitumalla	Pilotoinnissa kehitettyjen konseptien skaalaus neljässä ryhmätyössä: - Yhteistoiminnan tasot - Visuaalinen materiaali yhteistoiminnassa - Talojana - Taloyhtiön yksilöllinen energianhallintamalli	Pilotoinnin arviointi ja lähtökohdista jatkokehitykselle

Pilotissa harjoitellaan kykyä toimia yhdessä

Lähiö 2072 -hankkeen jalkautuminen huipentui syksyllä 2013 AVE Mellunkylä! -pilotoinnin käytännön lähiötyössä. Pilotointi perustui yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen, kokeiluihin ja palautteeseen sekä jatkokehittämiseen taloyhtiöiden verkostossa, johon kuului neljä mellunkyläläistä taloyhtiötä. Kolme taloyhtiöstä oli asunto-osakeyhtiöitä – As Oy Keinutie 5, As Oy Kontulankaari 2 ja As Oy Kurkisuontie 11 – ja yksi oli Helsingin kaupungin Heka-Kontula Oy:n vuokrakohde Kontulankaari 11. Taloyhtiöt olivat kaikki omanlaisiaan. Talot oli rakennettu 1960–1980-luvuilla ja niiden korjausrakentamisen tilanne oli hyvin erilainen. Kaupungin vuokrakohteessa ammattimainen kiinteistöpito näkyi teknisesti ajan tasalla hoidetuissa puitteissa, kun taas asunto-osakeyhtiöissä toimenpiteitä pitkitettiin mahdollisimman pitkälle. Asukas-yhteisöjen toimivuudessa ilmeni suurimmat erot. Eräissä taloissa asukkaat asuivat kuin pienessä kotoisassa kyläyhteisössä, kun taas toisessa välteltiin riidanhalluisia naapureita. Jossakin taloyhtiöissä oli kuukausittaista tapahtumatoimintaa, kun taas toisessa talossa edes lapset eivät leikkineet keskenään. Jokaisen talon tarina on omansa.

Kuva 13. AVE Mellunkylä! -pilotointi perustui taloyhtiöiden verkoston yhteistyöhön Mellunkylän Kontulassa ja Kurkimäessä. Pilotoinnin tukikohtana toimi D-asema Kontulan metroasemalla.

AVE Mellunkylä! -pilotointi rakensi yhteistyötä taloyhtiöissä ja taloyhtiöiden välillä. Taloyhtiöistä muodostui verkosto, jonka tehtävänä oli välittää tietoa asumiskokeimuksista, tehdä aloitteita paremman asumisen puolesta kiinteistöjen ylläpidon ja peruskorjauksien yhteydessä riippumatta taloyhtiön hallintaperusteesta. Asukkaita yhdisti vertaistuki ja yhteinen toive hyvään asumiseen. Verkosto toi kiinteistö- ja korjausrakentamisen mukaan paikalliseen lähidemokratia-työhön. Pilotoinnin osapuolina olivat asukkaat, kerrostaloyhtiöiden hallitukset ja talotoimikunnat, Kontulan

Taloyhtiön 40-vuotisjuhlassa alkuperäisasukkaalle ojenettiin punaiset ruusut. Puutarhajuhlat järjestettiin omassa pihassa. Musiikki soi ja tanssittiin.

Talo rakennettiin paikalle, jossa oli ennen hiekkakuoppa. Tontilla käytiin ennen marjassa.

70-luvulla talossa oli paljon lapsia. Nykyisin pääosin vanhuksia ja keski-ikäisiä lapsettomia pariskuntia tai yksinasuvia.

Kontulankaari 2

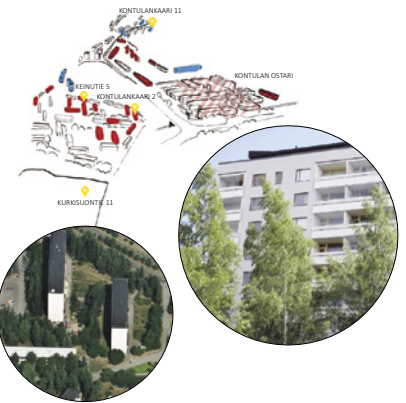
Kontula, Mellunkylä, 00940 Helsinki

VALMISTUMISVUOSI 1970
HUONEISTOJA 204
HUONEISTOJEN KOOT 30-78 m²
KERROKSIA 8-9
HISSI On

ASUMISMUOTO Omistus
ISÄNNÖINTI Kontulan Huolto Oy

YHTEISTILAT Sauna, pesutupa, manekihuone, punttisali, askarteluhuone
YHTEISTOIMINTA Kevät ja syystalkoot, 40-vuotisjuhlat, kahvirundi

VAIKUTTAMINEN As Oy laki: yhtiökokous, hallitus; taloemännät

Piharemontti on tuonut asukkaille paljon iloa. Kulku on uuden asfaltoinnin myötä parantunut, mikä tuo vanhusten liikkumiseen lisämukavuutta.

Meillä asuu ainakin neljä "paluumuuttajaa" He tulivat takaisin asuttuaan jossain muualla muutaman vuoden.

Hyvä sijainti, palvelut lähellä!

© Katja Soiri 2014

Kuva 14. Taloyhtiöiden verkostossa oli neljä erilaista taloyhtiötä. Kuvassa esimerkkinä Kontulankaari 2.

Huolto Oy, Heka-Kontula Oy, Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -yhteistoimintaryhmä, korjausrakentamisen (Vahanen-yhtiöt), energianhallinnan (Helsingin Energia ja Helsingin kaupungin ympäristökeskus) ja sosiaalityön (Helsingin Diakonissalaitos) asiantuntijoita sekä muotoilun tutkijoita (Aalto-yliopisto). Verkoston ja pilotin tueksi kokeiltiin erilaisia työkaluja ja lähestymistapoja, jotka antoivat mahdollisuuden vaikuttaa suunnittelun ja korjaamisen varhaiseen vaiheeseen ennen päästen tekoa.

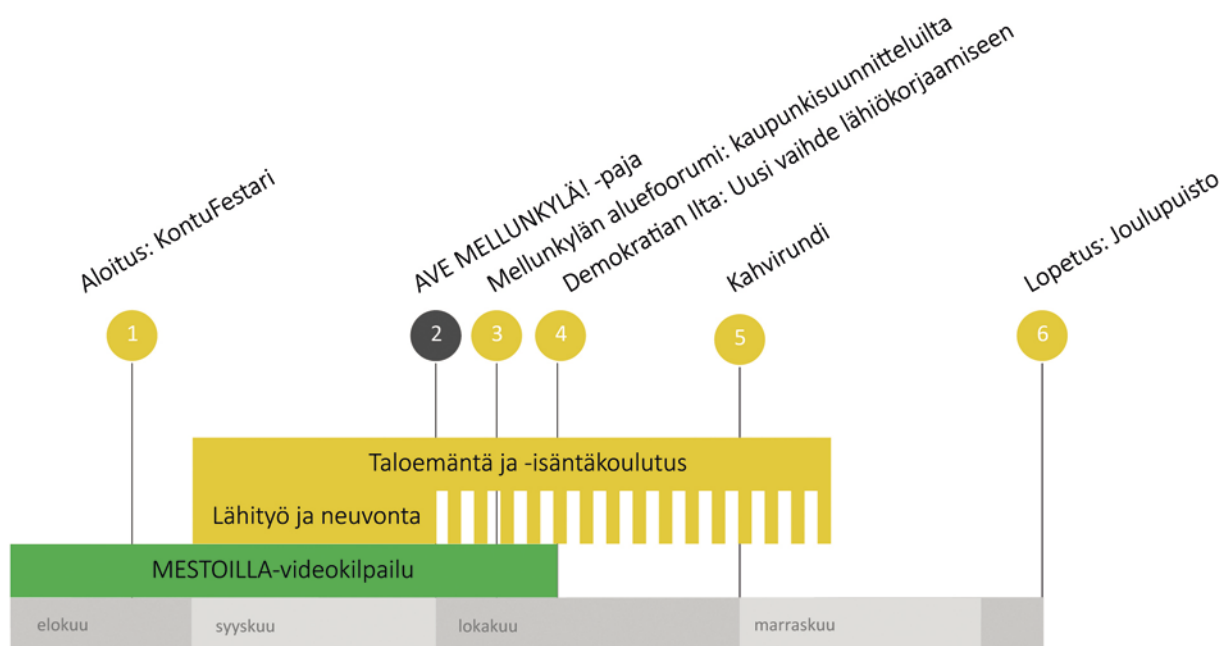
Pilotoinnin etunimi "AVE" tulee kolmesta pääpilotista. Aalto-yliopiston vetämän A-pilotin "Tekemisen meininki" aiheena oli yhteistoimintakyky: Miten tehdä näkyväksi alueen erityisyyttä ja sitä kautta rakentaa alueidentiteettiä lähidemokratian ja alueellisen kehittämisen tueksi? Vahanen-yhtiöiden V-pilotin "Askeleet" aiheena olivat alueelliset korjauspalvelut: Miten kokonaisvaltainen alueellinen korjausrakentaminen saadaan liikkeelle hyvässä yhteishengessä? Helsingin Energian E-pilotin "Selvät sävelet" aiheena oli energiatehokkuus: Miten taloyhtiön asumisen laatua ja energiatehokkuutta voidaan edistää? Pilotointiin liittyi mukaan monia alueella toimivia organisaatioita.

Pilotointi tarjosi taloyhtiöiden verkoston perustaksi taloemäntä ja -isäntäkoulutusta. Koulutuksen toteuttivat yhteistyössä Aalto-yliopisto, Helsingin Diakonissalaitos, Helsingin Energia ja Vahanen-yhtiöt. Koulutuksen tavoitteena oli antaa asukkaille perusvalmiudet toimia omassa taloyhtiössä asukasaktiivina ja kehittää asumista yhteistyössä asuinalueen toimijoiden kanssa. Samalla asukkaat alkoivat tunnistaa mahdollisuuksiaan ja kiinnostustaan asukasaktiivina. Asukkaiden asukasaktiivinen itsetunto koheni kahden kuukauden koulutuksen aikana. Koulutuksen lopuksi asukkaille annettiin todistukset ja kunniamerkit ansiokkaasta asukasaktiivisuudesta omassa taloyhtiössä ja Mellunkylän kehittämisessä sekä osallistumisesta koko suomalaisen lähiökorjaamisen kehittämiseen. Konkreettinen valtuutus kunniamerkin muodossa auttoi asukkaita itseään arvostamaan aktiivisuutensa merkitystä.

Pilotoinnin toinen osa toi korjausrakentamisen näkökulman mukaan Mellunkylän paikallistoimintaan. Pilotointi alkoi KontuFestareilla elokuussa 2013. Osallistujat saivat merkitä musiikkiaikajanelle 1964–2014 Elämänsä Biisin. Kappaleen valintakriteereinä olivat kuulokuva alueen äänimaailmasta ja identiteetistä. Mellunkylän aluefoorumin aiheena lokakuussa 2013 oli lähestyvä putkiremonttiaalto. Aihetta lähestyttiin seuraavilla kysymyksillä: Miten putkiremontti tehdään asukasystävällisesti? Kuinka säästetään lämmitysenergiakustannuksissa ilman korjausrakentamista? Miten sosiaalisyö voisi vauhdittaa korjausrakennushankkeita? Kuinka paljon valtio antaa tukea korjaushankkeille? Miten asuinalueen imagoa voitaisiin parantaa?

Demokratian Ilta -tapahtuman aiheena oli ”Uusi vaihde lähiökorjaamiseen”. Illassa käsiteltiin sellaisia kysymyksiä kuin: Mitä voidaan oppia jo tähän mennessä tehdyistä putkiremonteista ja muista korjaushankkeista? Kuinka vaikuttaa paremman asuinalueen kehittämiseen? Samalla jaettiin Mestoilla-videokilpailun palkinnot. Kilpailuun osallistui 117 nuorta ja 34 videota, jotka kertoivat Mellunkylästä nuorten silmin. Videot kertovat tarinaa Mellunkylän kahtia jakautuneesta todellisuudesta. Toisaalla kohdataan pelottavia ja huolestuttavia asioita, kuten Kivikon romahdusuhan alla olevat luolat ja päihdeongelmat. Toisaalla videot kuvasivat arkista ja aktiivista elämää asukaspuistoissa, talojen pihoilla ja Kontulan ostarilla. Kilpailun voitti parkour-video Lähimestoilla ja sen olivat toteuttaneet Markus Maidla, Roni Seppänen, Aleksi Partanen, Jesse Repo, Aaron Bojang ja Erik Mutanen. Video sai kiitosta elämänmyönteisyydestään, urbaanista vauhdista, monikulttuurisuudesta ja teknisestä toteutuksesta. Pilotointi päättyi Mellunkylän joulupuistossa joulukuussa 2013 AVE Mellunkylä! -joulukalenteriin, joka esitteli kuvin ja tarinoin välähdyksiä edeltäneen syksyn 2013 pilotoinnista.

AVE Mellunkylä! -pilotointi tuotiin määrätietoisesti median ja yleisen keskusteluun ja yhteisöllinen lähiökehittäminen nousi aiheeksi Ylen televisiuutisissa, useissa lehtiutisissa ja radiossa. Asunto- ja viestintäministeri Pia Viitanen tutustui Lähiö 2072 -hankkeeseen ja Helsingin Energian referenssikohteeseen As Oy Kaarikuja 5:n ja sen kokonaisvaltaiseen energiaremonttiin, joka synnytti 27 % säästön vuosittaisissa lämmityskustannuksissa. Aihe herätti keskustelua myös paikallisten keskuudessa. Kontulan aika! -yhteisönäytelmä esitettiin Helsingin yhteislyseossa Kontulassa ja Kansallisteatterin pienellä näyttämöllä tammikuussa 2014. Lähiö 2072 ja Mestoilla-vi-

Kuva 15. AVE Mellunkylä! -pilotoinnin yhteinen toiminta ja päätapahtumat.

deokilpailu mainittiin paikallisten asukkaiden kanssa yhteistyössä käsikirjoitetussa näytelmässä esimerkkeinä lähiön kehittämisestä.

Pilotointi rakensi paikallista yhteistyötä yli organisaatiorajojen ja eri yhteiskunnan tasoilla. Pilotoinnin uutuusarvoksi määrittyi moniäänisyys:

*“Moniäänisyys, toimialarajoja ylittävä yhteistyö, taloyhtiöiden mukana olo.”
(Pilotoinnin palaute 11.2.2014)*

“Asukasvaikuttamista kokeiltu ennenkin. Nyt hyvää, että mukana oli asukkaat, toimijat, yritykset. Kokonaisvaltainen näkökulma.” (Pilotoinnin palaute 11.2.2014)

Kehitteillä oleva yhteistoimintamalli tarkensi pilotoinnin aikana lähiöiden korjaamisen lähtökohtia ja reunaehdoja kehittämiseen kokemuksellisen ymmärryksen pohjalta. Molemmat kehityshankkeet puolestaan saivat käytännön kokemusta välittömästä vuorovaikutuksesta asukkaiden ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa, paikan päällä lähiössä. Jalkautumisen myötä kehitteillä oleva uusi palveluliiketoiminta sai konkreettista palautetta ja perusteita toiminnan jatkolle. Samalla Vahanen-yhtiöt ja Helsingin Energia otettiin alueella vastaan lämpimästi alansa huippuasiantuntijoina, jotka olivat osaavia ja halusivat olla vuorovaikutuksessa paikallisten kanssa. Nyt yritykset jatkavat hyvin alkanutta yhteistyötä taloyhtiöiden kanssa kehittääkseen edelleen palvelutarjontansa. Pilotti loi lähtökohdan sujuvan arjen, energiatehokkuuden ja korjausrakentamisen yhdistämiselle sekä syvemmän ymmärryksen yhteisöllisyydestä lähiökorjaamisessa ja -kehittämisessä.

LÄHTEET

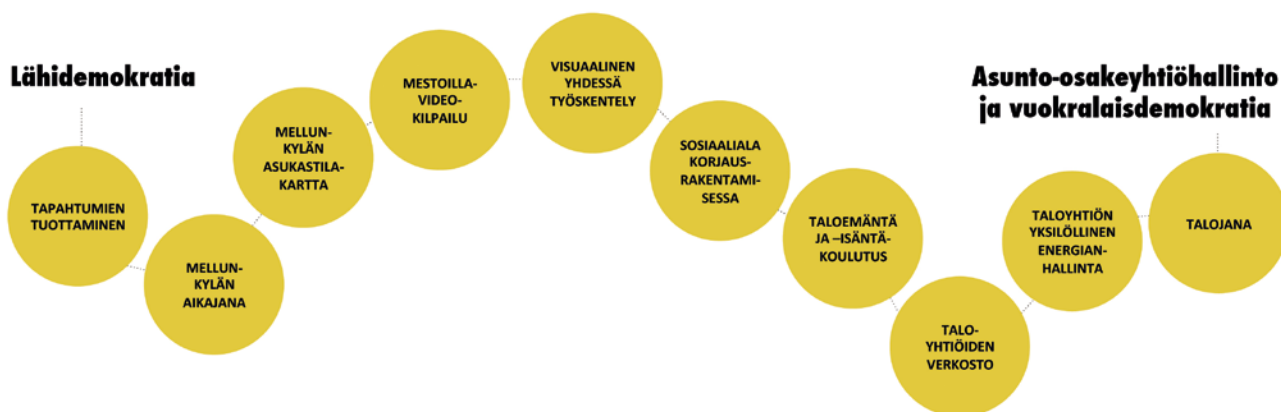
Lähiö 2072 -arkisto, Aalto-yliopisto

Pilotoinnin palaute 11.2.2014.

Kimmo Rönkä 1.6.2014, sähköposti Katja Soinille.

Soini, K. & Keinonen, T. 2011. Building up commitment at the Finnish renovation industry. Participatory Innovation Conference – PINC 2011. Sønderborg, University of Southern Denmark.

Soini, K. & Paavilainen, H. 2013. Muotoilustudio lähiössä. Teoksessa Hyvinvoinnin muotoilu. Toim. Turkkia Keinonen, Kirsikka Vaajakallio & Janos Honkonen. Aalto-yliopiston julkaisusarja taide + muotoilu + arkkitehtuuri 1. Helsinki: Aalto-yliopisto. 89–102.

Kuva 16. Pilotointi rakensi yhteistyötä. Se toi korjausrakentamisen alueen lähidemokratiaan ja tarjosi asunto-osakeyhtiöhallintoon ja vuokralaisdemokratiaan sekä korjausrakentamiseen käytännön keinoja.

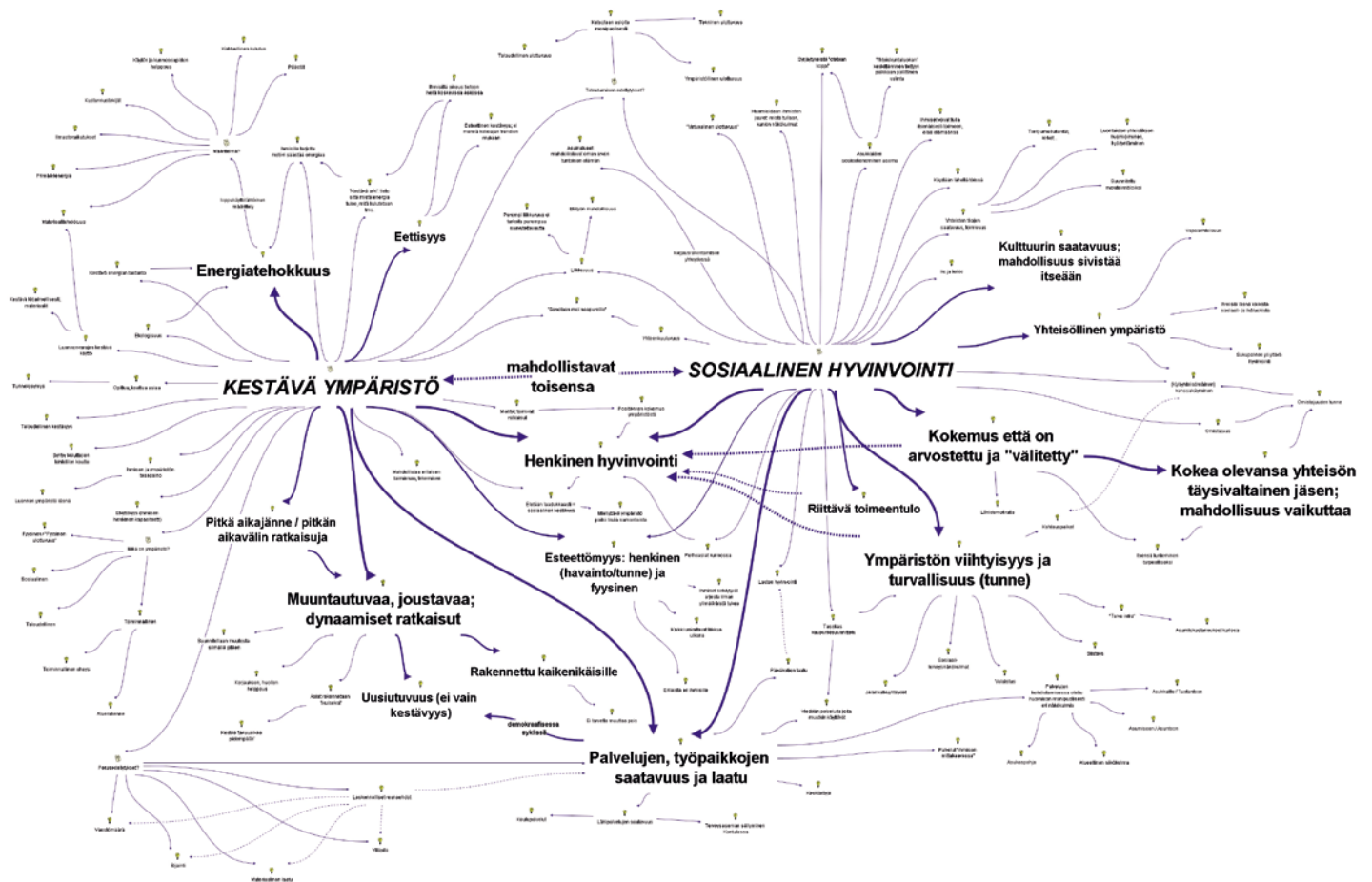
Moniäänisyys jaetussa ongelmanratkaisussa

Juha Solla

Maisterintyöni aiheena oli tutkia millaisten menetelmien ja työkalujen avulla muotoilijat voisivat edistää ja ylläpitää monialaisen ryhmän ongelmanratkaisukykyä. Aiheeni taustalla olivat huomiot sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristöllisten aiheiden kasvavasta verkottuneisuudesta ja siitä kumpuavan ongelmanratkaisuprosessin haasteista. Lähiö 2072 -hankkeeseen osallistuneet tahot edustivat erityisen monipuolista osaamisalueiden ja näkökulmien skaalaa. Se loi potentiaalia hedelmälliselle yhteistyölle, kun haasteet moniäänisyyden ja kollektiivisen luovuuden toteuttamiselle ovat suuret.

Tutkimukseni tapahtui kevään 2012 aikana järjestetyissä työpajoissa. Niissä Katja Soini toimi keskustelun fasilitaattorina, ja oma tehtäväni oli huolehtia sisällön taltioinnista ja havaintojen kirjaamisesta. Työpajat haluttiin lähtökohtaisesti suorittaa pienryhmissä vuorovaikutuksellisen keskustelun mahdollistamiseksi, mutta haasteeksi muodostui sisällön rooli jatkotyöskentelyssä. Kuinka ryhmien kesken hajautunut, suuri määrä näkökulmia voitaisiin taltioida ja esittää kollektiivisesti hyödyttävällä tavalla?

Ryhmien tiedonkäsittelyä ja sosiaalista dynamiikkaa koskevien tutkimusten perusteella ryhmien ongelmanratkaisukyky perustuu paljolti jäsenten mahdollisuuksiin ja halukkuuteen tuoda esiin omaamaansa uniikkia informaatiota. Muun muassa normatiivinen paine ja ammatillisen rutiinin myötä sisäistetyt ajatusmallit toimivat luovuudelle vastavoimaisesti. Tällä tavoin haluttiin ensimmäisissä, näkökulmapajoiksi nimeämissä työpajoissa luoda vapaamuotoisen keskusteluympäristön, jossa voitaisiin selvittää aihealuetta koskevat organisaatiokohtaiset, eli ”jaetut” näkökulmat erikseen. Kussakin näkökulmapajassa työryhmälle esitettiin kysymys: Miten korjausrakentamisen momentumia voidaan hyödyntää sosiaalisen hyvinvoinnin ja kestäväan ympäristön edistämiseksi kollektiivista tavoitetilaa ylläpitävänä elementtinä? Lisäksi, sisällön myöhempää tulkintaa ja hyödyntämistä ajatellen, keskustelut taltioitiin näkökulmapajoihin kehittämäni, aihealueen osaongelmia ja -ratkaisuita painottavan kieliopin mukaan. Taltiointi tapahtui tietokonesovellusta ja valkokangasta hyödyntäen keskustelun fasilitoinnin yhteydessä, ja lopputuloksena kustakin pajasta syntyi miellekarttaa muistuttava materiaali.

Kuva 17. Pajatyöskentelyn pohjana käytetyn keskustelukartan osa.

Näkökulmapajakerroksen päätteeksi tavoitteena oli monialaisen yhteistyön käynnistäminen. Hankkeen osallistujille järjestettiin yhteinen verkostopaja, jossa näkökulmapajoissa syntyneitä uniikkia sisältöä pyrittiin käyttämään organisaatioiden ja ideoiden välisten liittymäpintojen löytämiseksi. Verkostopajan keskustelut tapahtuivat sekaryhmissä, joissa eri organisaatioiden edustajat esittelivät miellekarttansa toisilleen ja ryhmien tehtävänä oli sen jälkeen luoda kartoista yhteinen, fuusioitu kokonaisuus tietyn teeman ympärille. Työskentely toteutettiin vapaamuotoisesti.

Kokonaisuutena näkökulma- ja verkostopajoihin jaettu työskentelyn rakenne vaikutti kiitettävästi tukevan ryhmän kollektiivista luovuutta, joskin useiden ryhmätyön ominaispiirteiden ennakointi oli vaikeaa. Muun muassa valkokankaalle taltioitu sisältö näytteli pienempää roolia näkökulmapajoissa kuin osattiin odottaa, mutta toisaalta se tarjosi tehokkaan avun verkostopajan keskusteluille: osallistujat pystyivät organisaatiokohtaisten miellekarttojensa avulla palauttamaan mieleensä aihealueen joka heidän oli vuorollaan kommunikoitava ryhmälle. Koin materiaalin auki purkamisen ja yhdistämisen johtaneen aiheiden objektiiviseen käsittelyyn sekä kestävä yhteisen kielen muodostumiseen ryhmässä. Mikä tärkeintä, kunkin organisaation ääni saatiin tasapuolisesti kuuluville.

Näkökulma- ja verkostopajoista syntyneet havainnot herättivät kysymyksiä siitä, missä määrin monialainen, suuressa ryhmässä tapahtuva työskentely voisi olla teknologialähtöistä ja hajautettua. Uskon monien kokevan voimakkaasti tietokoneavusteisen ryhmätyön vieraannuttavana, mutta toisaalta oli selvää että sen kautta saavutettiin hyötyjä etenkin monimutkaisen keskusteluympäristön jäsentämiseen ja esittämiseen liittyen. Ryhmien kollektiivista ymmärrystä ja oppimista edistävien sovellusten edelleen kehittäminen on hyvin ajankohtaista, mutta yhtä tärkeää on niiden sujuva integrointi ihmiskeskiseen työskentelytapaan.

Yhteistilojen muutos ja käyttömahdollisuudet

Niamh Ní Mhóráin

Asuinkerrostalojen yhteistilojen suunnittelun ja käytön kehitys on Suomessa heijastellut yhteiskunnallisia muutoksia. Viisipäiväinen työviikko lisäsi vapaa-aikaa ja loi tarpeita kerhotiloille. Kodinkoneiden teknologisen kehityksen myötä, aikanaan välttämättömät, kylmäkellarit jäivät vähälle käytölle. Umpikorttelit vaihtuivat väliin yhteispihoihin, kun työväestön ahdas asuminen todettiin terveydelle haitalliseksi.

1960- ja 1970-lukujen lähiökerrostalojen pihat, jotka tarjosivat asukkailla puhdasta ilmaa, valoa ja luonnonläheisyyttä, ilmensivät modernistisen arkkitehtuurin ideaalia tarjoamalla kaikille parempaa elämää (Curtis 1996). Myös yhteistilat kuten kattoterassit olivat keino tarjota ylellisyyttä kaikille. 60-luvulla yhteistilojen kehitys nähtiin kuitenkin myös arveluttavana asiana. Ne olivat uhka yksittäisten asuntojen laadulle ja ristiriidassa perhekuntien kehityksen kanssa (Suhonen 1970). Joka tapauksessa Suomessa lähiörakentamisen kiireisimpinä vuosina yhteistilojen rakentamisesta karstiin, kun rakennusteollisuus toimi kapasiteettinsa rajoilla.

Lähiöasumisen alkuvuosina harrastettiin kuitenkin merkittävästi yhteistoimintaa palveluiden vähyden takia. Olojen vakiintuessa yhteistoiminta väheni, asukkaiden vetäytyessä harrastusten ja arvojärjestelmien yhdistämiin ryhmiin (Kortteinen 1982). Tutkimuksessani (Mhóráin 2013) Kontulankuja 3:n yhteistiloista ilmeni, miten olemassa olevien asuintalojen yhteistilat elävät suunnittelu- ja rakennusprosessin jälkeen. Kontulankujan yhteistilojen käyttötapa ja tilajako ovat muuttuneet ajan ja tarpeiden kanssa. Pyörävarasto ehti toimia elokuvateatterina lapsille, kun kylmävarastosta muokattiin kerhotila. Sitten ikärakenteen muutos on vienyt hiekkalaatikolta roolin kohtaamispaikkana. Sen sijaan vuonna 2013 asukkailla on yksityisiä kukkalaatikoita ja epävirallisia viljelypalstoja pihalla.

Kuitenkin näitä kerrostaloja tullaan pitämään kunnossa pitkälle tulevaisuuteen. Tutkimuksessani osoitti, että olemalla vuorovaikutuksessa asukkaiden kanssa voimme tunnistaa missä asukkaiden tarpeet ja toiveet menevät ristiin välttämättömien teknisten korjaustoimenpiteiden kanssa. Voimme oppia minkälaiset olemassa olevat yhteistilat ovat toimivia. Voimme myös saada paremman ymmärryksen tarpeiden monimuotoisuudesta ja niiden jatkuvasta muutoksesta. Tämän tiedon pohjalta voi-

Kuva 18. Luonnos asuinkerrostalon yhteistilojen käyttömahdollisuudesta. NM.

daan varmistaa, että investoinnit asuinkerrostalojen korjausrakentamiseen suoraan parantavat niitä eivätkä ainoastaan ylläpidä niiden asuttavuutta.

Esimerkiksi tulevan julkisivuremontin ohessa voitaisiin tehdä yhteistilojen muutostöitä Kontulankujalla (kuva 18). Rappukäytävien sisäänkäynnit voitaisiin maalata kirkkailla väreillä asukkaiden toiveen mukaisesti, tai yhteistilat voitaisiin merkitä tilan eteen asennettavalla kivilaatoituksella. Laatoitus erottaisi jalankululle tarkoitettua alueen ajoneuvoliikenteestä. Tämä lisäisi pihalla liikkumisen turvallisuutta, sillä liikennetapojen sekoitus usein huolestuttaa asukkaita. Pihalaatoitus toimisi luontevana paikkana jutusteluun, ja se olisi tilallisesti helposti sovitettavissa olemassa oleviin aktiviteetteihin, kuten kukkalaatikoiden hoitoon. Julkisivuremontin yhteydessä olisi mahdollista myös korvata nykyiset autotallien ovet ikkunallisilla seinillä. Tämä lisäisi asukkaille tarjottavien vuokratilojen kirjoa.

LÄHTEET

Curtis, W. J. R. 1996. Modern architecture since 1900. Phaidon.

Suhonen, E. 1970 (1963). Kerrostalon asuttavuus 1. Teknillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunta, Otaniemi.

Kortteinen, M. 1982. Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.

Mhóráin, N. 2013. Drawing out everyday expertise: Expanded role of architect in renovation of apartment buildings. Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun maisterinopinäytetyö. Helsinki: Aalto-yliopisto.

2.4

Energiahallinnan muotoilu

Taru Hynynen

Kaarikuja 5:ssä sijaitseva kerrostalo on valmistunut vuonna 1967. Rakennuksessa on 33 800 kuutiota ja 144 asuntoa, joista vuokra-asuntojen osuus on 10 prosenttia. Talossa asuu 224 asukasta, asunnonomistajia ja vuokralaisia. Talon kunnossapidosta vastaavat taloyhtiön hallitus, isännöitsijä ja huoltomies. Talon peruskorjauksessa tehtiin lämmitysverkoston peruskorjaus, ikkunoiden uusiminen ja patteri- ja linjaventtiilien uusiminen. Peruskorjausvaihetta edelsi joko liian kuuma tai kylmä sisälämpötila, erilaisia tuuletustottumuksia, pelottava yhtiökokous ja naapurin leipoma pulla.

Helsingin Energia otti tehtäväkseen energiahallintapalvelun asiakas- ja käyttäjäkeskeisen kehittämisen. Toimeksiannon keskeiseksi teemaksi valittiin useille kerrostalossa tai rivitalossa asuville tuttu ongelma: kerrostalon asukas, joka ei tiedä, miten hän voi vaikuttaa taloyhtiönsä lämmön kulutukseen. Esimerkiksi asukkaan mielestä lämpötilan viilentäminen käy helpoiten avaamalla ikkunan, koska vaikutuksen tuntee nopeasti tai hän olettaa, ettei pattereita saa itse säätää.

Asukas on noussut keskiöön energiahallinnassa. Se näkyy energiayhtiöille asetettujen ilmastotavoitteiden lisäksi myös toimialalla tapahtuvassa palveluntarjonnassa. Asumisen lämmityksen energiankulutukseen, kuten muunkin energian hallintaan, on tarjolla yhä enemmän palveluja. Asukas voi vaikuttaa energiahallintaan myös kuluttajavalintojensa kautta. Asukkaan valintoihin taas vaikuttaa positiivinen ja hyvä palvelukokemus. Valinnallaan hän voi samalla auttaa säästämään energiaa ja luomaan uutta palveluliiketoimintaa energia-alalle.

Helsingin Energian tuotekehityksessä tunnistettu energian säästöön ja palvelutarjontaan liittyvä haaste kohdattiin palvelumuotoilun keinoin. Energiahallintaan pureuduttiin asukkaan näkökulmasta tarkastelemalla kaikkia energian hallinnan asukaskokemukseen vaikuttavia tekijöitä. Hankkeen teemaksi valittiin asukkaan aktivointi. Asiakkaan käyttök kontekstia selvitettiin palvelumuotoilun ja osallistavan toimintatutkimuksen keinoin.

Hankkeessa keskeisenä osana oli paikan päällä tehty kenttätyö. Sen avulla tavoitettiin asuinkerrostalon energianhallintapalveluiden toiminnallisuuden ja palvelujen käyttöympäristön välinen yhteys. Palvelumuotoilijan kuukauden mittainen läsnäolo ja energianhallinnan tarkkailu kerrostalon tiloissa paljasti monia kustannussäästöjä, energiankulutus- ja päästömääriä painottavia, ja jo vakiintuneita energianhallintapalveluissa maailmanlaajuisesti käytettyjä, energiansäästötoimenpiteitä syvemmälle ulottuvia toimintoja.

Asukkaiden energian hallintatarpeet konkretisoituvat usein kaukana mittaustekniikasta tai kustannusseurannasta ja ne tulevat esiin esimerkiksi yhtiökokouskäytännöissä. Kenttätyössä saavutettujen oivallusten ja asukkaiden todellisten tarpeiden pohjalta hahmotettiin uusia kehityssuuntia ja parannettiin palveluiden sisältöä ja toimintaa muotoilun keinoin. Projektin lopputulos tuotti asukaslähtöisiä ja vaihtoehtoisia energiahallintapalvelun kehityssuuntia ja suunnitteluohjeita.

Kenttäkokemuksen perusteella voidaan todeta, että se joka hallitsee ja ymmärtää käyttäjän energiankäyttöä, voi myös luoda menestyviä energianhallintapalveluja. Energiahallinnan muotoilu on siis asukkaiden energiankäytön tarkastelua ja tulkitsemista lisäarvoa tuottavaksi palvelusisällöksi ja -toiminnallisuudeksi paikalliselle energiayhtiölle.

2.5

Fiksu kaukolämpö -kehityshanke

Turo Eklund

2.5.1

Tavoitteet

Hankkeelle asetettiin kolme päätavoitetta täyttämään suuren kaupungin kylmän ilmaston energiapalvelutarpeita. Ensimmäisenä oli luoda yhdyskuntatason energijärjestelmä tarkoituksena tyydyttää asumisen, yrittämisen ja julkisen toiminnan energiatarpeet kustannustehokkaasti ja pienin ilmastovaikutuksin. Toisena tavoitteena oli monipuolisen ja joustavan tuote- ja palvelutarjonnan kehittäminen täyttämään eri asiakasryhmien moninaisia palvelutarpeita. Kolmanneksi haluttiin parantaa asiakkaiden tietoa ja ymmärrystä energia-asioissa sekä edistää hyvän asumisen edellytyksiä ja parantaa asumisen laatua.

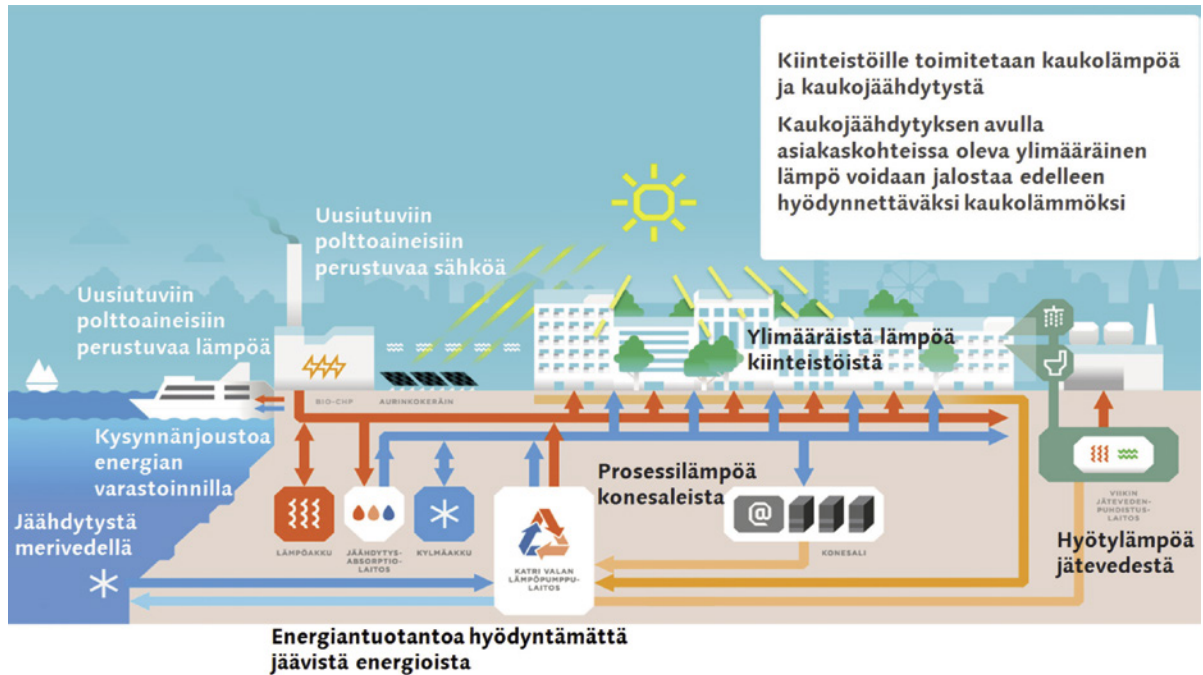
2.5.2

Yhdyskuntatason energiaratkaisu

Kokonaisvaltaisen tarkastelun tarkoituksena oli tunnistaa ja hallita niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat energian kulutukseen ja tehontarpeeseen, luonnonvarojen käyttöön, päästöihin ja ilmastovaikutuksiin. Helsingin kattava energiainfrastruktuuri useine innovatiivisine ratkaisuineen mahdollistaa pitkälle tulevaisuuteen ulottuvan ilmastovaikutuksia hillitsevän energiapalvelutoiminnan. Kansainvälisesti tarkasteltuna energia- ja kustannustehokkuus sekä ilmastomuutosta hillitsevät vaikutukset ovat jo huippuluokkaa. Laadittu kehitysohjelma tähtää hiilineutraaliin energijärjestelmää vuonna 2050 ja sisältää merkittävän panostuksen uusiutuvien energialähteiden käyttöönottoon.

Energiaketjua tarkasteltiin kokonaistehokkuuden kannalta loppukäytöstä primäärienergioihin. Todellisten primäärienergiakertoimien käyttöä pidettiin luonnonvarojen kulutuksen arvioinnissa tärkeänä, koska esimerkiksi Helsingissä rakennuslainsäädännön mukaiset kertoimet poikkeavat liikaa todellisista lukeista. Helsingin

gissä toteutettu kaukolämmityksen ja kaukojäähdytyksen integrointijärjestelmä on kansainvälisesti urauurtava. Järjestelmä hyödyntää muuten hukkaan meneviä ja hankalasti hyödynnettäviä energiavirtoja, kuten esimerkiksi jäteveden lämpösisältöä ja aurinkoenergiaa kierrättämällä niitä järjestelmässä. Erityisen merkittävä ratkaisu on pudistetun jäteveden sisältämän energia hyödyntäminen talojen lämmitykseen Katri Valan lämpöpumppulaitoksen avulla. Laitos tuottaa lämpöenergiaa Forssan kaupungin lämmitystarpeen verran vuodessa. Kaukojäähdytysjärjestelmässä talteen kerättyä aurinkoenergiaa hyödynnetään myös Katri Valan laitoksessa siirtämällä se kaukolämpöverkkoon lämpöenergiana. Integroidun kaukolämmitys- ja kaukojäähdytysjärjestelmä on kuvattuna kuvassa 19.

Kuva 19. Hyödyntämättömät energiat ja hyötykäyttö.

Kyseiseen integroituun järjestelmään perustuu lähes nollaenergiatalon SunZeb-konseptin kehitystyö, joka aloitettiin ottamalla huomioon yhdyskuntatason ratkaisut tuleviin rakentamismääräyksiin.

2.5.3

Energiapalvelukonsepti

Lähiöiden ja kerrostalokannan kunnon ja arvon säilyttämisen sekä asumisen laadun parantamiseksi hankkeessa arvioitiin tärkeäksi riittävän pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen toiminnan varmistaminen taloyhtiöissä. Tarkastelu- ja suunnittelujakson tulisi olla yli 30 vuotta, mielellään jopa 50 vuotta. Jakson tulisi olla riittävän pitkä, jotta se kattaisi kaikkien rakennusosien ja järjestelmien korjaus- ja uusimistarpeet. Riittävän pitkä tarkastelujakso parantaa taloyhtiöiden mahdollisuuksia ja valmiuksia varautua ajoissa taloudellisesti ja aikataulullisesti tarpeellisiin korjaushankkeisiin. Riittävä tarkastelujakso auttaa myös arvioimaan eri korjaustoimien toteutusjärjestyksen merkitystä ja mahdollisen toimenpiteiden yhdistämisen hyötyjä. Lisäksi esimerkiksi putkistokorjausten yhteydessä on mahdollista ja myös taloudellisesti kannattavaa tehdä tilavarauksia tai ennakkoasennuksia myöhemmäksi ajoitettujen toimenpiteiden osalta.

Nykyinen rakennuslaki edellyttää korjaushanketta suunniteltaessa selvittämään myös hankkeeseen liittyvien energiatehokkuustoimenpiteiden taloudellisuutta, toiminnallisuutta ja teknistä toteutettavuutta. Mikäli nämä edellytykset täyttyvät voidaan toteuttaa sellaisiakin energiaparannuksia, jotka muuten olisivat kannattamattomia. Energiaparannushankkeissa valinnoilla on erittäin suuri merkitys investointi-, käyttö- ja elinkaarikustannuksiin. Ilmastovaikutusten kannalta on tärkeää, että taloyhtiöillä on käytössään tarpeelliset tiedot valintojensa ja päätöstensä pohjaksi, esimerkkinä putkistokorjausten yhteydessä asennettavat märkätilojen lattialämmitykset. Kaukolämpötaloissa vesikiertoisien lattialämmityksen asennus kalliimpaa, mutta käyttö- ja elinkaari- kustannuksiltaan sekä ilmastovaikutuksiltaan ne ovat selvästi edullisempia.

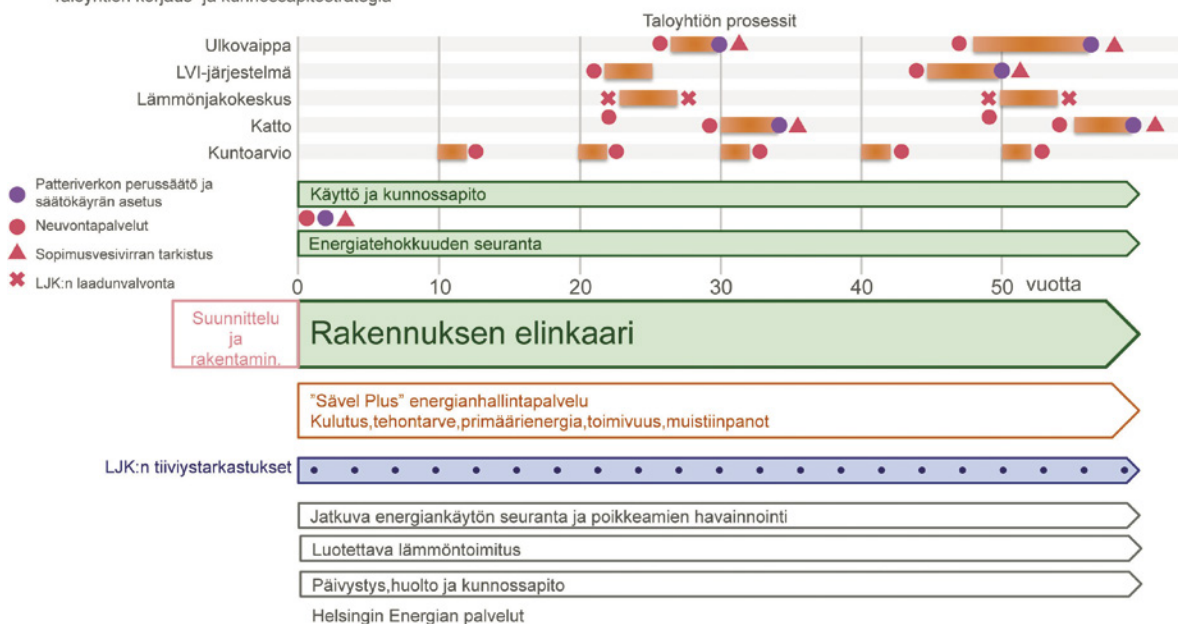
Fiksu kaukolämpö -hankkeessa laadittu taloyhtiöiden energiapalvelukonsepti tarkastelee taloyhtiöiden käyttö- ja kunnossapitoprosesseja sekä elinkaari-toimenpiteitä, kuten talon ulkovaippaan kohdistuvia korjaushankkeita.

Energiapalvelut ja tuotteet on suunniteltu noudattamaan taloyhtiöiden tarpeita ja prosesseja rakennusten koko elinkaaren ajan ja sen jälkeenkin. Erilaiset asiantuntijaneuvonta-, vikaselvitys- ja tarkastuspalvelut on tarkoitettu auttamaan asiakkaita monin tavoin hankkeiden eri vaiheissa. Tavoitteena edistää asiakkaiden energiatehokkuutta ja auttaa energia-asioihin liittyvissä valinnoissa. Taloyhtiöiden energiapalvelukonsepti on kuvattuna kuvassa 20.

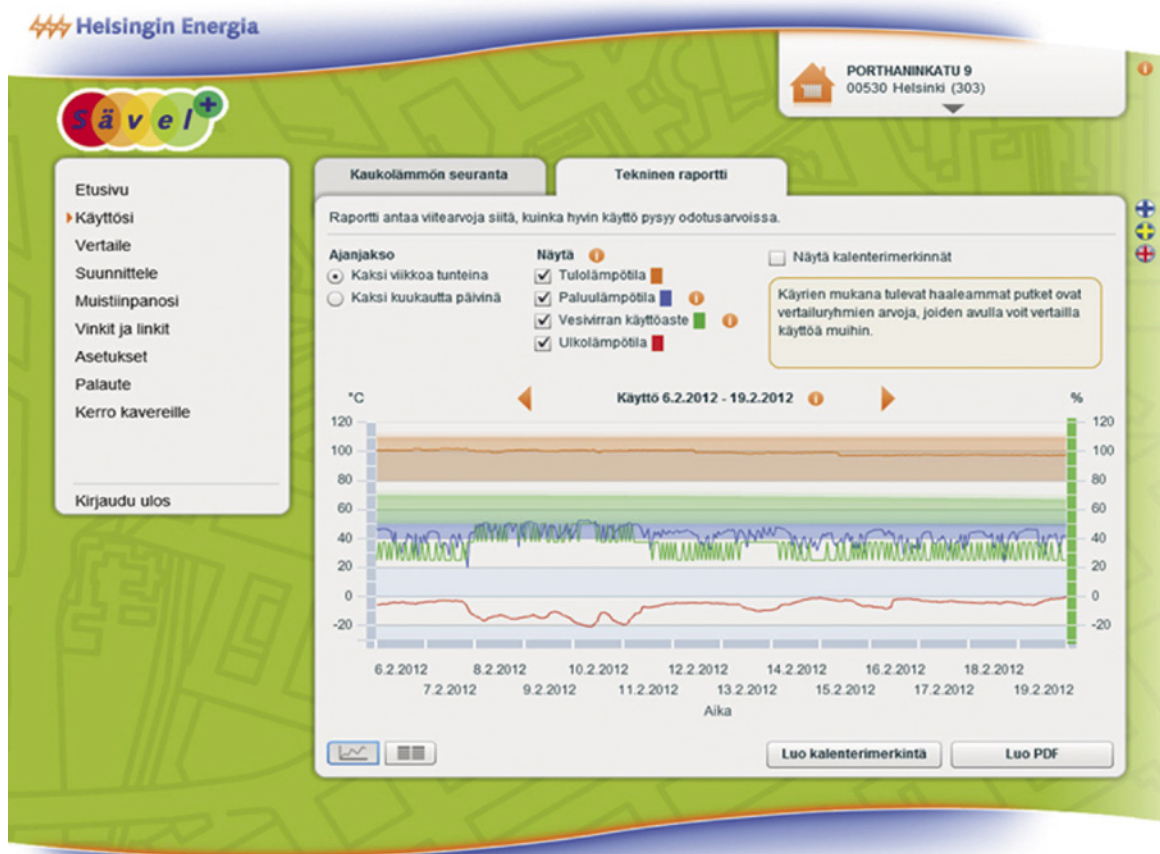
Fiksu kaukolämpö -hankkeen eräs keskeinen tuotekehitystavoite oli Sävel Plus -palvelun käytön edistäminen, käyttökokemusten keruu ja kehittämistarpeiden tunnistaminen. Palvelu on asiakkaille maksuton verkkopalvelu, jossa voi seurata energiankäyttöään ja lämmitysjärjestelmän toimintaa sekä tehokkuutta. Palvelu tarjoaa myös tietoa eräiden poikkeamien ja häiriöiden tunnistamiseksi sekä sisältää muistiinpanosivut erilaisten havaintojen ja toimenpiteiden kirjaamiseksi. Hankkeen aikana käynnistettiin muiden parannusten lisäksi Sävel Plus -palvelun kehittäminen älypuhelin- ja tablettikäyttöön. Kuva 21 on näkymä teknisen raportin sivusta.

TALOYHTIÖILLE TARJOTTAVAT ENERGIAPALVELUT

Taloyhtiön korjaus- ja kunnossapitostrategia

Kuva 20. Taloyhtiöille tarjottavat energiapalvelut.

Kuva 21. Teknisen raportin sivu.

2.5.4

Hyvän asumisen edellytykset

Hankkeessa tarkasteltiin hyvää asumista kolmesta eri näkökulmasta: sisäolosuh- teiden ja asumisviihtyisyyden, energiatehokkuuden sekä talouden ja kustannus- tehokkuuden kannalta. Näistä ensimmäisenä ja tärkeimpänä on sisäilmasto. Hyvä asuminen edellyttää sopivaa sisälämpötilaa eri tiloissa, vedottomuutta ja riittävän lämpimiä seinä- ja ikkunapintoja sekä riittävää ilmanvaihtoa. Lämmityksessä on tärkeää, että olemassa olevaa lämmitysjärjestelmää käytetään mahdollisimman tehokkaasti. Ensimmäiseksi on tehtävä patteriverkoston perussäätö ja asetettava eri tilojen lämpötila halutulle tasolle. Seuraavaksi tarkistetaan lämmitysautomaatiikan säätökäyrän asetukset vastaamaan eri ulkolämpötiloja. Tällä menettelyllä varmis- tetaan hyvät sisälämpöolosuhteet mahdollisimman pienellä energiankulutuksella.

Rakennusteknisesti tärkeiksi asioiksi arvioitiin asunnon tiiviys eli vedottomuus. Ikkunoiden, seinien ja lattioiden riittävä eristyskyky vähentää kylmän tunnetta hu- oneistopinnoista. Ilmanvaihdosta tarkistetaan, että siinä käytetään asianomaisia vent- tiileitä ja että korvausilman saanti on riittävää. Riittävä ilmanvaihto ja korvausilman suodatus pitää sisäilman raikkaana ja puhtaana. Edellä mainitut lämmönsäätöön liittyvät toimenpiteet alentavat lämmityskustannuksia olennaisesti. Hankkeen aikana tehtyjen arvioiden perusteella lämmitysenergiaa säästettiin 5–15 prosenttia ilman asumismukavuuden alenemista, se saattoi jopa parantua huoneistokohtaisen yli- tai alilämmityksen korjaannuttua.

Rakennuksen korjaustoiminnassa keskeisiä energiatehokkuustoimia ovat lisäeris- täminen, ikkunoiden vaihto, ilmanvaihdon lämmöntalteenoton asentaminen, kau- kolämpöaloissa märkätilojen vesikiertoisen lattialämmityksen valinta ja vettä sääs-

tävien vesikalusteiden hankinta. Noin 40 prosenttia kulutetusta käyttövedestä on lämmintä käyttövedettä. Säästöpotentiaali näillä toimilla on 25–50 prosenttia. Jokainen talo on yksilöllinen iältään, rakenteeltaan, järjestelmiltään, korjaushistorialtaan ja asukkaiden sekä käyttäjien osalta. Tämän vuoksi myös kunnossapitotoiminnan ja korjausten osalta tarpeet ja kustannustehokkaat ratkaisut vaihtelevat. Asumisen ja kiinteistönhoidon kustannusten kohtuullisina pitäminen riippuukin ratkaisevasti taloyhtiön suunnitelmallisen ja oikea-aikaisen kunnossapidon ja korjaustoiminnan sekä tehtävien valintojen onnistumisesta.

2.5.5

Energiatehokkuuspotentiaali hankealueella

Hankealueella Kontula-Mellunmäki-Kurkimäki on kerrostalojen kaukolämpöliittymiä eli asiakkuuksia noin 170, joiden yhteenlaskettu kuutiotilavuus on noin 3 200 000 kuutiometriä. Se merkitsee asuntolina noin 12 400 kuutiometriä kotitaloutta kohti. Esimerkillisenä alueen korjauskohteena on Kaarikuja 5:n teettämä julkisivukorjaus, jossa tehtiin seitsemän senttimetriä lisäeristykset ja uusittiin ikkunat. Korjauksen energiatehostuminen varmistettiin lämmitysjärjestelmän säätötoimilla, jolloin päästiin yli 25 prosentin lämmitysenergisäästöön vuodessa. Lisäksi kaukolämmön vesivirtamaksua voitiin alentaa viisi prosenttia.

Alueen lämmitysjärjestelmän säätötoimilla eli laittamalla säädöt kohdilleen voitaisiin säästää 500 000–800 000 euroa vuodessa. Tekemällä rakennusten korjaushankkeiden yhteydessä energiaparannuksia olisi vastaavasti saavutettavissa 1,7–3,4 miljoonan euron vuosisäästöt toimenpiteistä riippuen.

Energiatehokkuusneuvonnan ja -koulutuksen suoranaisia vaikutuksia ja potentiaalia on vaikea arvioida. Hankkeen loppupuolella paikallinen kumppani Kontulan Huolto Oy teki aloitteen taloyhtiöiden energia-osaamisen parantamiseksi. Tuloksena syntyi Kontulan ET-pilotti, jossa joukko paikallisia taloyhtiöitä osallistuu noin vuoden kestäväan koulutus- ja energiatehokkuushankkeeseen. Sen yhteydessä seurataan ja analysoidaan taloissa tehtävät energiatehokkuustoimet ja luodaan mahdollisuus vertaistiedon tuottamiseen ja hyödyntämiseen.

2.5.6

Hankkeen hyödyt ja uutuusarvo

Eräs keskeinen hyöty on hankealueella yleisesti ja mukana olleiden taloyhtiöiden parantunut tietoisuus ja ymmärrys energia-asioista. Vuorovaikutus Lähiö 2072 hankkumppanien ja paikallisten taloyhtiöiden ja asukkaiden välillä on tuottanut myös arvokasta tietoa nykyisten energiapalvelujen kehittämiseksi ja uusien suunnittelemiseksi.

Taloyhtiöiden elinkaariprosessien ja Helsingin Energian tuote- ja palveluprosessien yhdistäminen taloyhtiöiden energiapalvelukonseptiksi on tärkeä linjaus erityisesti kerrostalokannan energiatehokkuustoiminnan edistämiseksi ja kustannustehokkaiden ratkaisujen hyödyntämiseksi. Noin puolet Helsingissä toimitetusta kaukolämmöstä käytetään kerrostaloissa, joten kohderyhmä on yksityistaloudellisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeää. Kerrostalokanta muodostaa merkittävän osan Suomen kansallisarvallisuudesta, jonka vuoksi siitä on pidettävä hyvää huolta. Energiakonseptin ja siihen liittyvien eri palvelujen avulla edellä mainittujen säästöpotentiaalien toteuttamismahdollisuudet selvästi paranevat.

Asiakkaiden energiahallintaan kehitetyn Sävel Plus -palvelun sovellusten käytettävyyteen ja sisältöön saatiin myös kehittämisideoita, joita on jo ryhdytty toteuttamaan. Palvelun mobiiliversio tulee käyttöön 2014 aikana. Hankkeen aikana on kehitetty energiavuosisikellomalli, jossa eri vuodenaikoina tehtävät toimenpiteet on määritelty

taloyhtiökohtaisesti. Sävel Plus-palvelun muistiinpano-osio tarjoaa mahdollisuuden kirjata mainitut toimenpiteet ja havainnot lämmitysjärjestelmään, mikä parantaa toimivuuden seuranta ja hallintaa. Palvelun eräs hyödyllinen piirre on se, että asiakas ja lämmöntoimittaja voivat käyttää ja seurata muistiinpanoja samalla alustalla, jolloin mahdollisten muutostilanteiden ja häiriöiden syiden tunnistaminen helpottuu ja tarvittava korjaaminen nopeutuu.

Edellä mainittuun esimerkkikohteeseen Kaarikuja 5:een liittyy Aalto-yliopistossa tehty Taru Hynysen opinnäytetyö ”People’s relationship with energy: How to build value on energy consumption monitoring with service design”. Työssä arvioitiin palvelumuotoilun mahdollisuuksia ja merkitystä Helsingin Energian kaukolämmön kulutusseurannassa. Työ johti kaukolämpöliiketoiminnassa parannuksiin tuotekehitystoiminnassa ja sen organisoinnissa.

Kansainvälisesti merkittäväksi ja urauurtavaksi muodostui kaukolämmön ja kaukojäähdytyksen integrointikonsepti, jolla Helsingin Energia osallistui 2013 3rd Global District Energy Climate Awards -kilpailuun. Konsepti palkittiin sarjassaan Award of Excellence -palkinnolla maailman parhaana. Käytännön tuloksina edellä mainitun Forssan vuosilämmöntarpeen tuottamisen jätevedestä lisäksi aurinkoenergiaa on saatu talteen esimerkiksi kesällä 2013 noin 8000 kerrostalon lämmittämiseen tarvittava määrä lämmitysenergiaa. Aurinkokeräimillä vastaava määrä vaatisi noin 20 hehtaarin kokoisen alueen keskellä Helsingin ydinkeskustaa.

Aiemmin mainittu SunZeb-konsepti, joka perustuu kaukolämmön ja kaukojäähdytyksen integrointiin, käynnistettiin loppuvuonna 2013. Hankkeessa on mukana kattava konsortio energia- ja rakennusalan sekä julkishallinnon toimijoita. Konseptin hyöty on mahdollisuudessa vähentää energiatehokkaan rakentamisen rajoituksia sekä vapauttaa maankäyttöä hyvän rakennetun ympäristön käyttöön.

2.6

Lähiöharmonia-kehityshanke

Pasi Parviainen

2.6.1

Johdanto

Kiinteistöjen ylläpito ei ole nykyisellään (2014) tarpeeksi suunnitelmallista ja pitkäjänteistä, toisin sanoen pitkäjänteinen ylläpitokulttuuri puuttuu lähes kokonaan. Ylläpito- ja korjauspalveluja tuleekin kehittää nykyistä asukaslähtöisempään ja kokonaisvaltaisempaan suuntaan. Lähiökorjausrakentaminen ilmenee nykyisin yksittäisiin taloyhtiöihin kohdistuvina korjaus- ja uudisrakentamisella, mutta laajojen kokonaisuuksien toteutus on edelleen ryhmrakentamista lukuun ottamatta harvinaista. Lähiön strateginen suunnittelu lähtee liikkeelle kuntastrategian pohjalta. Aluksi selvitetään mikä lähiön rooli on kunnassa, kasvaako lähiö vai sijaitseeko lähiö muuttotappioalueella. Asioita ei siis tarkastella ensisijaisesti kiinteistökohtaisesti vaan koko lähiöalue huomioiden.

Vahanen-yhtiöt muodosti strategisen Lähiöharmonia-hankkeen kehittääkseen markkinoille uudenlaisia palveluja, kuten Aluekoordinaattori-palvelua sekä muokatakseen olemassa olevia palveluja vastaamaan laaja-alaisempaan lähiökorjausrakentamiseen, jossa teknisten palvelujen lisäksi, otetaan huomioon myös sosiaalinen näkökulma.

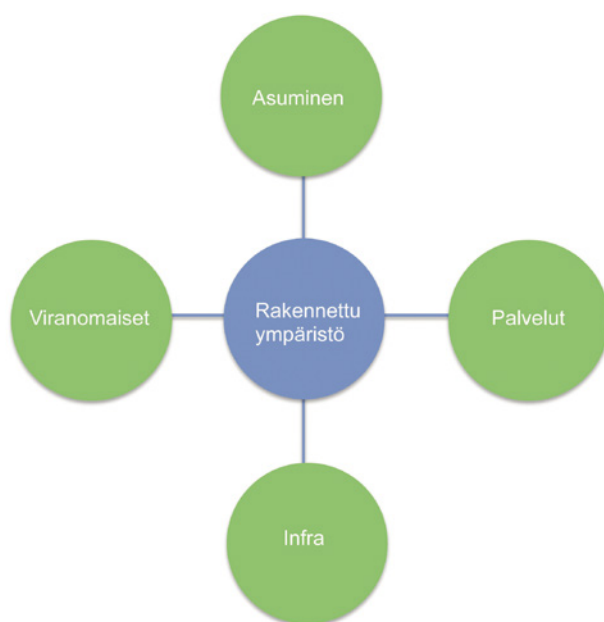
Kehityshankkeen tavoite

Lähiöharmonia-hankkeen keskeisimpänä tavoitteena on kehittää valmiutta toimia suurten asuinalueiden kehittämisen koordinaattorina korjaus- tai täydennysrakentamisessa. Lisäksi tavoitteena on Vahasen palveluiden jatkokehittäminen, uusien palvelutarpeiden tunnistaminen ja palvelujen tuotteistaminen. Vahanen pyrkii luomaan uusia innovatiivisia ratkaisuja korjaus- ja täydennysrakentamiseen sekä luomaan pohjaa tehokkaalle ja suunnitelmalliselle ylläpidolle rakennuksen elinkaaren ajaksi. Innovatiivisten ratkaisujen pohdintaan tavoiteltiin poikkitieteellistä keskustelua Vahasen arkkitehtien, rakennesuunnittelijoiden ja erikoisasiantuntijoiden sekä Lähiö 2072 -hankkeeseen osallistuvien osapuolien että viranomaisten kanssa.

Aluekoordinaattori

Aluekoordinaattori toimii laaja-alaisen lähiökorjausrakentamisen moottorina. Koordinaattori vastaa hankkeen etenemisestä oikeavaiheisesti ja oikea-aikaisesti sekä eri toimijoiden yhdistämisestä siten, että asuinlähiötä kehitetään parhaalla mahdollisella tavalla, sosiaalista hyvinvointia edistään. Aluekoordinaattori kykenee yhteistyössä alueen asukkaiden ja palvelutuottajien kanssa muodostamaan alueen tulevaisuuden tavoitetilän. Aluekoordinaattori ymmärtää laaja-alaisesti lähiön rakennuksiin, infrastruktuuriin ja alueen energiamuotoihin sekä palvelutarjontaan liittyvät kehitysmahdollisuudet. Alueen kehityspotentiaalin arvioinnissa hyödynnetään lähiön asukkaiden kanssa käytävää keskustelua.

Hankkeessa määriteltiin asuinlähiön kehittämisestä ohjaavan, eri toimijoita yhdistävän aluekoordinaattorin tehtävät ja liiketoimintamalli. Aluekoordinaattorin tehtäväkenttään (kuva 22) kuuluvat maankäytön ja ympäristön, asuin-, liike- ja toimitilarakentamisen sekä katujen ja liikenteen nykytilanne- ja potentiaalitarkastelut. Aluekoordinaattori ohjaa lähiökehitystä koko kehitysprojektin ajan. Koordinaattorin alkuvaiheen tärkeimpiin tehtäviin kuuluvat muun muassa asuinlähiön nykytilanneselvitys, kehittämispotentiaalin määrittely ja optimointitarkastelu sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta sekä viranomaisasioiden kanavointi.

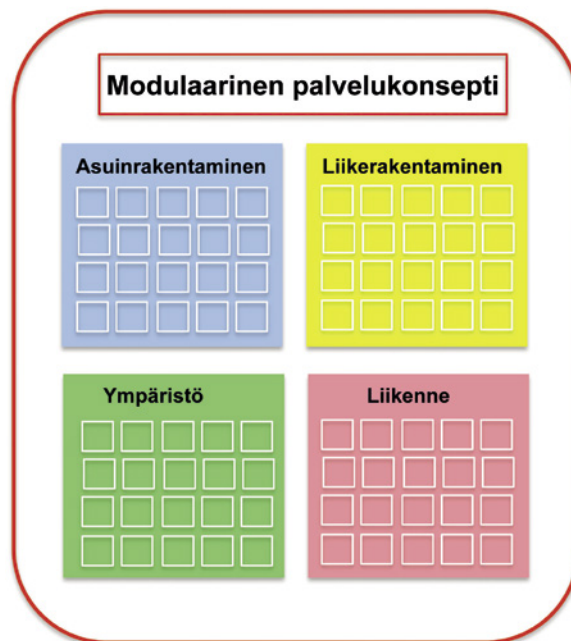
Kuva 22. Aluekoordinaattorin tehtäväkenttä rakennetussa ympäristössä.

Alueen asukkaiden rooli on jo ensivaiheessa ratkaiseva, jotta nykytilanne ja tulevaisuuden tarpeet ja toiveet tulevat esiin. Asiantuntevan aluekoordinaattorin johdolla tunnistetaan lähiöalueen nykytilanne, alueen sisällä olevat erityispiirteet, tulevaisuuden tarpeet ja toiveet. Tämä mahdollistaa lähiöalueelle yksilöllisten painopisteiden määrittelyn ja arvotuksen, esimerkiksi energiatehokkuuden, sosiaalisten vaihteluiden tasapainottamisen, rakennuskannan toiminnallisuuksien harmonisoinnin ja ympäristön mahdollisuuksien hyödyntämisen. Niin ikään painopisteenä voivat olla turvallisuuden, terveellisuuden ja viihtyisyyden huomioiminen aluetasolla tai arkkitehtonisen ilmeen ja toiminnallisuuden suunnittelu alueen ja kiinteistön tarpeen mukaan (omaleimaisuuden ja identiteetin luominen). Myös lähiöalueen palvelutarjonnan kehittäminen tarpeita vastaavaksi on mahdollinen tarkastelun kohde. Tarkastelut tehdään läheisessä yhteistyössä sidosryhmien esimerkiksi kaupungin eri organisaatiotahojen kanssa.

2.6.4

Modulaarinen palvelukonsepti

Modulaarinen palvelukonsepti (kuva 23) toimii erityisesti aluekoordinaattorin työkaluna. Vahasen palvelukonseptikokonaisuus mahdollistaa rakennetun ympäristön kokonaisvaltaisen tarkastelun kestävän kehityksen periaattein huomioiden tekniset ja sosiaaliset tarpeet. Skaalautuvat palvelut varmistavat lähiöalueelle yksilöllisen, aluelähtöisen lopputuloksen. Konsepti pureutuu muun muassa seuraaviin pääteemoihin; asuinrakennukset, väestö, maankäyttö, liikenne, palvelut ja energia.

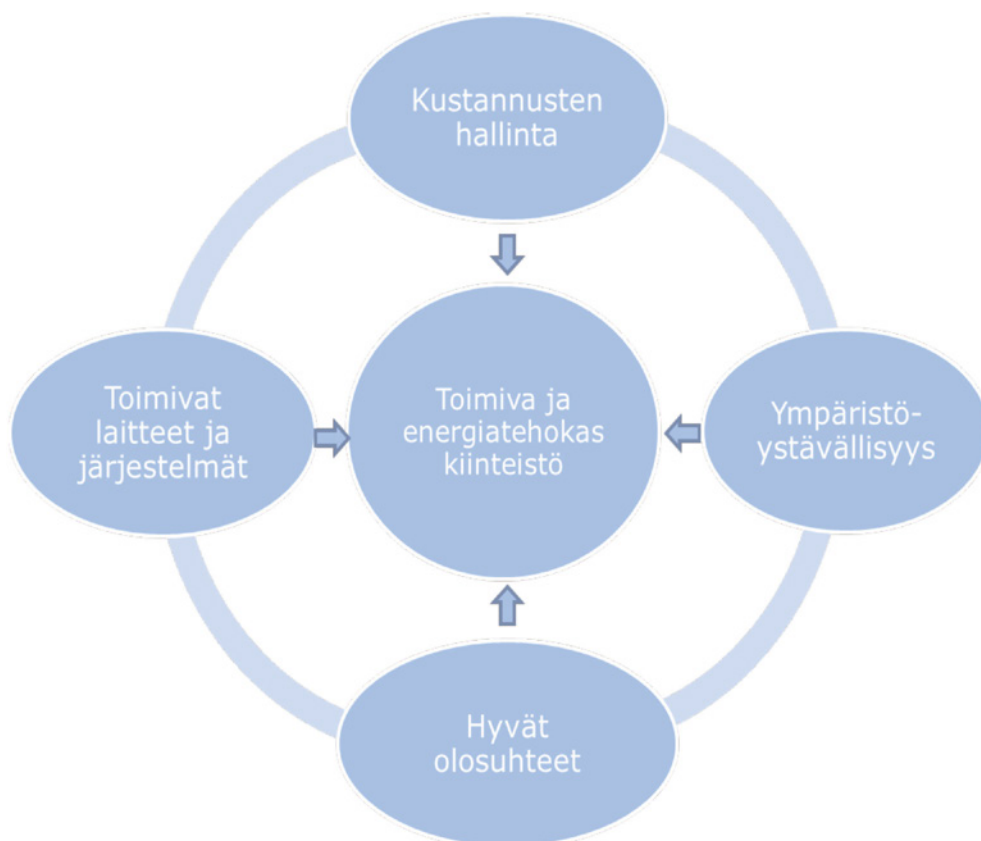

Kuva 23. Modulaarinen palvelukonsepti.

Muut uudet palvelut

Modulaarisen palvelukonseptimäärittelyn lisäksi Vahasen palvelutarjontaan kehitettiin uusia palveluja ja vahvistettiin asiantuntijaosaamista. Uusien palvelujen kehittämisen lähtökohtana oli loppukäyttäjälähtöisyys. Kehitetyt palvelut ottavat huomioon muun muassa ikääntyvät ja liikuntarajoitteiset asukkaat korjaus- ja täydennysrakentamisessa, esimerkiksi kerrostalon putkiremontin aikaiset järjestelyt kuten väliaikaisasunnon. Elämäntilanteesta riippuen remontin edellyttämä valmistautuminen, etenkin siihen liittyvät järjestelyt, saattavat tuntua ylitsepääsemättömältä urakalta. Vahanen ja Helsingin Diakonissalaitos kehittivät hankkeessa toimintatavan, jolla asukkaalle tarjotaan apua erilaisiin ongelmatilanteisiin, tehden putkiremontin helpommin lähestyttäväksi kokemukseksi.

Vahasen palvelut edesauttavat ja helpottavat asumista, taloyhtiöiden toimintaa ja sen johtamista strategisesti haluttuun suuntaan. Kiinteistön strategian laadintaan ja kiinteistön ylläpidon nykyhaasteisiin Vahasella kehitettiin Talojana- ja Huoltokello-työkalut sekä toimintatavat, joiden avulla kiinteistöjen suunnitelmallinen kehittäminen ja ylläpito tulee tutuksi niin taloyhtiölle kuin huoltoyhtiöllekin. Tärkeänä osana kiinteistöstrategiaa ja kiinteistön ylläpitoa on kiinteistön energiatehokkuuden tavoittelu (kuva 24). Vahaselle kehitettiin palvelu, jonka avulla joko yksittäinen tai useampi asunto-osaakeyhtiö voi kehittää kiinteistöstään energiatehokkaan.

Kuva 24. Taloyhtiön näkökulma toimivasta ja energiatehokkaasta kiinteistöstä.

Hankkeen hyöty

Lähiöharmonia-kehityshankkeessa kehitetty modulaarinen konsepti ja uudet palvelut tuovat uudenlaisen toimintatavan lähiöalueen hallittuun haltuunottoon ja sen edelleen kehittämiseen kuntastrategian mukaisesti. Palvelujen hyödyt kohdistuvat lähiöalueiden asukkaisiin ja rakennettuun ympäristöön. Vahasen kehittämä konseptiajattelu jatkojalostaa vallitsevaa korjaus- ja täydennysrakentamisen toimintatapaa vastaamaan lähiöalueen todellisia asukastarpeita ja energiatehokkuustavoitteita.

Aluekehityskonsepti luo aktiivisen ja fiksun vuorovaikutuksen asukkaiden, urakoitsijoiden, viranomaisten ja erilaisten palvelujen tuottajien välille – kaikki hyötyvät. Verkostoituminen eri roolissa toimivien kanssa hyödyntää uudenlaista osaamista johtaan ainutlaatuisen lopputuloksen, mikä lisää lähiöalueen vetovoimaa ja haluttavuutta.

Mellunkylän taloisännät ja -emännät asiantuntijoina

Saija Roininen

Helsingin Diakonissalaitoksen Roottori II (R2) tiimi tarttui innolla haasteeseen ja räätälöi Kaapeli – yhteisövalmennusta uudenaiseen kontekstiin Mellunkylän taloyhtiöiden asukasedustajille. Siitä syntyi idea ammattilaisille järjestetystä valmennusprosessista, jossa elämäntarinaa lähestyttiin ensimmäistä kertaa asumisen näkökulmasta. Samantyyppistä kokonaisuutta, yhdistettynä korjausrakentamisen, energian ja muotoilun asiantuntijoiden järjestämiin koulutuspäiviin, tarjottiin nyt asukkaille. Taloyhtiöille tarjottiin mahdollisuutta kehittää taloyhtiöiden sisäistä vuorovaikutusta ja tiedonjakoa, hallitus- ja talotoimikuntatyöskentelyä sekä verkostoitumista tulevia korjaushankkeita ajatellen. Punaisena lankana olivat avoimuus, hiljaisen tiedon ja asumisasiantuntijuuden saattaminen suunnittelun ja päätöksenteon välineiksi. Ryhmä kokoontui R2-tiimin luotsaamana Kontulan D-asemalla, jossa rakennettiin luottamusta ja tuotiin esiin taloisäntien ja -emäntien asumishistoriaan ja alueeseen liittyvää asiantuntijuutta, jopa 40 vuoden kokemuksella.

Orientaation jälkeen taloemännät ja taloisännät työstivät havainnollistavan oman asumisen tarinan, jonka he esittelivät toisilleen valokuvien ja tarinoin. Eri puolille Suomea sijoittuvissa tarinoissa käytiin läpi merkityksellisiä kokemuksia ja hyvään asumiseen vaikuttavia seikkoja. Kustakin asumismuodosta, rauhallisista omakotitaloille suuriin vuokrakerrostaloyhtiöihin, jaettiin erilaisia kokemuksia, äänimaisemia, tuoksua, värejä – käytännön seikoista yhteisiin olohuonemaisiin piha-alueisiin ja sosiaaliseen ympäristöön.

Ryhmä lähetettiin Mellunkylän alueelle havainnoimaan ympäristöä. Jokaisella oli mukanaan alueen kartta, johon sai erivärisin tarrakoodein merkitä valikoituja paikkoja. Ohjeistuksessa pyydettiin tarkastelemaan rakennuksia, asumista ja elinympäristöä. Havainnot koottiin yhteen ja purettiin ryhmässä. Ryhmän tekemästä sosiaalisesta analyysistä kävi ilmi, että kerrostaloyhteisöjen välistä yhteistoimintaa estävät muun muassa niiden välille ilmestyneet lukitut aidat ja havainnot siitä, ettei lasten enää annettu leikkiä toistensa leluilla. Alueen kasvanutta moninaisuutta tarkasteltiin useasta näkökulmasta. Havainnoissa kiinnitettiin huomiota erilaisten kulttuureiden mukanaan tuomaan rikkauteen ja värikyyteen, toisaalta mietittiin eroavaisuuksia. Keskustelua käytiin myös aiheesta: voisiko ihmisten toimintaa ohjeistaa toisin kuin kieltokylttien avulla. Alueessa ja yhteisöissä nähtiin myös paljon hyvää. Luonnonlä-

heisyyttä ja viheralueita arvostettiin samoin kuin harrastustoimintaa, jolla oli pitkät perinteet.

Koulutus huipentui Kahvirundi-tapahtumaan, jossa kaikki mukana olleet taloyhtiöt avasivat ovensa ja kutsuivat ihmisiä vierailemaan yhteistiloissaan. Tilaisuuksissa juotiin kahvia leppoisassa tunnelmassa, juteltiin taloyhtiön historiasta ja tapahtumista sekä ajankohtaisista asioista. Taloisännät ja -emännät esittelivät Talojana-työkalun, johon he olivat keränneet ajan saatossa tehtyjä remontteja, suunnitteella olevia korjaustöitä ja yhteistapahtumia. Keskustelun lomassa talojanaan saattoi kuka tahansa lisätä valokuvia ja täydentää puuttuvia tietoja.

Kontulan D-asema jatkaa edelleen toimintaansa ja kutsuu ihmisiä mukaan välittämisen kansanliikkeeseen. Yhteistyötä taloemäntien ja -isäntien verkoston kanssa jatketaan kesän 2014 aikana järjestettävien tapaamisten merkeissä. Tapaamisissa paneudutaan syvemmin sosiaalisen puolen haasteisiin ja etsitään mielekkäitä tapoja yhteistoiminnan järjestämiseen ja yhteishengen kohottamiseen.

2.8

Asukkaat taloemäntinä ja -isäntinä

Jari Matikainen

Taloemäntä ja -isäntäkoulutus sisälsi syyskuusta 2013 alkaen yhteensä 16 koulutuspäivää. Koulutus oli merkittävä ajankäyttölinen panostus taloyhtiön luottamustoimen hoitamiseen. Koulutukseen osallistui seitsemän asukasta, jotka edustivat asunto-osakeyhtiöitä, asumisoikeustaloja ja kaupungin vuokratuloja Kontulassa, Kivikossa ja Kurkimäessä.

Edustamani taloyhtiö on As Oy Keinutie 5. Talo on rakennettu vuonna 1965 ja se on Kontulan vanhimpia kerrostaloja. Talon olemassaolon aikana yhtiövästike on pidetty kauan hyvin alhaisella tasolla. Kaikki korjaukset tähän mennessä on tehty kevyellä kädellä ja nyt talo on lähellä linjasaneerausta. Alueena Kontulan postinumeroalue on Helsingin edullisimpia asuinalueita. Viime aikoina kun TV:n pääuutislähetys on tarvittu kuvaa vanhasta rapistuneesta lähiöstä, niin kamerat on tuotu juuri Kontulaan. Se ei kovin hyvää mainosta alueelle.

Idän huonomuus länsialueisiin verrattuna on luultavasti Helsingissä yhdyskuntasuunnittelulla tehtyä. Idässä on ollut paljon kaupungin omistamaa maata, jolle on rakennettu paljon kaupungin vuokratuloja. Metron varteen on pitänyt rakentaa tiiviisti korkeita rakennuksia.

Taloemäntä- ja taloisäntäkoulutus oli vertaistukea taloyhtiöiden hallinnossa mukana oleville henkilöille, samalla se tarjosi mahdollisuuden kokemusten ja kuulumisten vaihtoon. Koulutukseen osallistumalla tutustui samassa tilanteessa oleviin ihmisiin, tapasi rakentamisen ja energia-asoiden asiantuntijoita ja jopa asuntoministerin. Talojen asukkaille tehtiin energia-asioihin liittyvä kysely yhteistyössä Aalto-yliopiston, Helsingin kaupungin ja Helsingin Energian kanssa. Tämän kyselyn jatkona As Oy Keinutie 5 pihan viihtyisyyden kehittäminen ja mahdollisen täydennysrakentamisen prosessin tutkiminen päättyivät Aalto-yliopiston Innovatiivinen kaupunki -kurssin opiskelijoiden harjoitustyön aiheeksi. Opiskelijat järjestivät harjoitustyönään talon asukkaille aiheeseen liittyvän työpajan. Toinen jatkotoimi energiakyselylle on Kontulan Huollon isännöimille taloyhtiöille tuleva ET eli EnergiaTalkoot-koulutusprojekti.

Taloyhtiöiden hallinnon järjestämisestä määrätään pitkälti lainsäädännössä (asunto-osakeyhtiölaki) ja kunkin yhtiön yhtiöjärjestyksessä. Taloyhtiöissä on hallitus ja päätökset tehdään yhtiökokouksessa. Vuokratulojen tapauksessa tulee sovellettavaksi osakeyhtiölaki, yhtiöjärjestys ja asukasdemokratialaki: tarvitaan yksi asukaskokous vuodessa ja asukastoimikunta eli talotoimikunta. Pelastuslaki vaatii taloille valitta-

vaksi suojeluhenkilöstön ja velvoittaa laatimaan pelastussuunnitelmat. Lain vaatimaa hallintotyötä on varsin paljon.

Tehtävät ovat kuitenkin luonteeltaan vapaaehtoistyötä. Taloyhtiön hallintoon osallistuvana en halua itselleni yhtään lisätehtävää enkä lisätä hallintorakenteita. Taloisännän toiminta ja koulutus pitää olla hallituksen toimintaa tukevaa. Esimerkiksi sosiaalisten suhteiden parantamiseen talon asukkaiden keskuudessa olisin toivonut koulutuksessa lisää ohjeita. Miten tulisi toimia maahanmuuttajataustaisten asukkaiden kanssa? Nykyisin he elävät aika lailla omissa oloissaan eivätkä ota kontaktia kantaväestöön. Taloyhtiöiden välinen yhteistyö on ollut Kontulassa tähän mennessä hyvin vähäistä, mutta nyt alueella on alkamassa ryhmäkorjaushanke linjasaneerauksien toteuttamiseksi.

2.8.1

Asunto-osakeyhtiölain erityispiirteitä ja seurauksia

Asunto-osakeyhtiöissä päätöksenteko on vaikeaa ja hidasta yhtiökokouksien kautta. Osakkaat ovat usein maallikoita rakentamisessa ja kiinteistönpidossa. Vuokrataloissa asioita hoitava ammatti-isännöitsijä on talon omistajan edustaja, joka voi toimia ja päättää talon asioista hyvinkin itsenäisesti taloyhtiön budjetin rajoissa. Asukastoyhdistys voi tehdä isännöitsijälle ehdotuksia. Käytännössä tämä johtaa siihen, että vuokratalot ovat teknisesti osaketaloja paremmassa kunnossa.

Osaketaloissa kokemukseni mukaan asukkaat ja osakkaat eivät välitä talosta ja yhtiöstä. Ongelmien tullessa vastaan poismuuttamisen kynnyks on matala. Tällä hetkellä ainoa ongelma poismuuttamisessa on asuntokaupan vähäisyys. Jokainen osakas on omistajana päätösvaltainen ja hän olettaa tietävänsä kiinteistönpidon asiat. Osakkaita ja mielipiteitä on paljon, mikä johtaa helposti yhtiöissä naapureiden väliseen eripuraan ja huonoon ilmapiiriin. Teknisesti talot on päästetty huonoon kuntoon, eikä tuleviin remontteihin ole taloudellisesta varauduttu. Tulevia remontteja ei myöskään suunnitella riittävän pitkällä tähtäimellä tulevaisuuteen.

Oikeusministeriö kysyi vuoden 2013 lopulla internet-gallupissa mielipiteitä uuden, vuonna 2010 voimaan tulleen asunto-osakeyhtiölain toimivuudesta. Gallupin tulokset on julkistettu 3.4.2014 oikeusministeriön julkaisussa 20/2014 otsikolla ”Vuoden 2010 asunto-osakeyhtiölain toimivuus, vaikutukset ja muutostarve - Yhteenveto syksyn 2013 kyselyiden palautteesta”. Yleisön kuulemisessa tulee vielä toinen kierros touko-kesäkuussa 2014 joukkoistamisen menetelmää soveltaen. Toivotan onnea, menestystä ja viisaita päätelmiä tälle lainsäädäntöhankkeelle.

2.9

Alueidentiteetin työstäminen visuaalisilla keinoilla

Tero Heikkinen

2.9.1

Alueen näkyväksi tekeminen

Vuoden 2013 syksyllä toteutella aikajanatyöskentelyllä luodattiin alueellisen identiteetin käsitettä ja sen näkyväksi tekemistä. Identiteettiä, mainetta ja brändiä on tässä käsitelty käytännönläheisesti. Alue voidaan mieltää yhdeksi nimetyksi kokonaisuudeksi, jolla on tunnettuutta ja maine sekä siellä asuvien ihmisten että ulkopuolisten mielikuvissa. Myös se, mitä alueeseen kuuluu ja miten se rajautuu, on häilyvä käsite, eikä se välttämättä noudata virallisia aluerajoja. Kaupunginosalla voi olla ”nimeä” ja mainetta kaupunkilaisten kesken, koko maassa tai jopa kansainvälisesti. Ulko-

puoliset voivat liittää kaupunginosaan mielikuvia tietämättä, miten paikalliset sen rajaisivat tai edes missä se sijaitsee. Tällainen maine, perustuipa se tosiasioihin tai mielikuvaan, voi ohjata ja vaikuttaa ihmisten valintoihin ja käyttäytymiseen.

Tässä artikkelissa kuvaillaan muotoilututkimuksellisin keinoin luotuja työvälineitä, joilla alueen ominaisuuksia on pyritty avaamaan Lähiö 2072 -hankkeen yhteistyökumppaneiden kesken. Aluksi käsitellään lähiön identiteettiä, ja sen jälkeen käydään läpi hankkeen keskeisimmät välineet. Käsittely on rajattu koskemaan visuaalisia ja kuvallisia keinoja. Tarkoituksena on paitsi tarjota avauksia hankemuotoisen yhteistyön menetelmien kehittämiseen, myös osoittaa suuntaa myöhemmälle työkalujen kehittämislle.

2.9.2

Alueellinen identiteetti

Arkkitehti Pekka Virtanen on luetellut kirjassaan *Kaupungin Imago* (1999) niitä monia tekijöitä, joista kaupunki voi olla kansainvälisesti tunnettu. Kaupunki voi olla maailmalla tunnettu yksittäisestä rakennuksesta, patsaista tai poikkeuksellisesta sijainnista, liikennejärjestelyistä, poliittisista tai kulttuurisista instituutioista ja tapahtumista. Virtaselle identiteetti viittaa nimenomaan tunnistettavaan erottautumiseen, yksilöllisyyteen ja itseyteen. Tällaisen kartalle kuulumisen sijaan sisäinen identiteetti taas olisi juurien tiedostamista, tuntua siitä että on ”jostain kotoisin”. Silloin kulttuuriperinteet ja vanhat rakennukset kuuluvat selkeämmin identiteettiin, vaikka ne eivät olisikaan kovin tunnettuja muualla. Ulkoinen identiteetti on enemmänkin kaupungin mainetta, vetovoimaisuus- tai houkuttelevuustekijöitä, tai imagoa jonka voi nähdä aktiivisesti luotuna. (Virtanen 1999, 7–9)

Kaupungin mainetekijät eivät helposti sovellu asuinalueen mittakaavaan, mutta kiinnostavasti yliopistokaupungit, kylpyläkaupungit tai ”maaseutukaupungit” muodostavat kollektiivisia luokkia, joilla on osin yhteinen imago. Lähiö käsitteenä on myös muodostunut tällaiseksi kollektiiviseksi luokaksi, jonka maine heijastuu kaikkiin niihin ympäristöihin, jotka mielletään lähiöiksi. Lähiön käsite ei ylipäätään julkisessa tai yleisessä keskustelussa ollut kovin täsmällinen, ja siihen niputetaan kovin erilaisia ja eri-ikäisiä alueita. (Roivainen 1999, 11) Riitta Hurmeen (1991) mukaan Suomessa ei oikeastaan edes olisi alkuperäisen lähiöideologian mukaisia lähiöitä, sillä kerrostaloalueista puuttuu ajateltu kulttuurinen omavaraisuus ja omat työpaikat. (Roivainen 1999, 177–178) Lähiöllä tarkoitetaan puhekielessä lähinnä kantakaupungista irrallista, kerrostalovaltaista miljöötä. Silloin lähiö-sanan voisi liittää melkein mihin tahansa sellaiseksi koettuun alueeseen, eikä se juonnu samalla tavalla yksiselitteisesti kuin vaikkapa yliopistokaupungin käsite.

Sanomalehtikirjoittelua tutkineen Irene Roivaisen mukaan lehdistö on auttanut luomaan kuvaa lähiöistä ”ongelmallisina” (Roivainen 1999, 18). Samalla on pönkitetty puhekielistä lähiö-käsitettä, jolla asuinalueita on voitu luokitella. Yhtäältä luokittelun voi nähdä välineenä, ja silloin lähiö olisi vain maantieteellinen erottelu. Toisaalta luokkiin liitetään helposti myös ominaisuuksia joiden oikeutusta ei välttämättä kyseenalaisteta. Roivaisen näkemyksessä media on tuottanut eräänlaista jatkokertomusta lähiöiden ongelmista ja edesauttanut lähiö-käsitteeseen ”itsestään selvästi” kuuluvien ominaisuuksien kokoamista. Tällöin lehtikirjoittelu kiinnittyy valmiiseen luokitteluun, jossa lähiökuvaa esitellään negatiivisesti. (Roivainen 1999, 29).

Tutkimuksessa Itä-Helsingin identiteetti (Kurttila & Tani 1993) on pohdittu alueellisen identiteetin muodostumista ja suunnittelukulttuurin merkitystä suhteessa identiteettiin. Lehdistön kirjoittelun vahvistama yleinen mielipide alueesta voi vaikuttaa myös alueella elävien käsityksiin ja stereotyyppioihin omasta asuinympäristöstä. Yleistävät käsitykset alueista syntyvät usein ulkopuolisten toimesta. (Kurttila & Tani 1993, 30) Kurttilan ja Tanin mielestä yleinen mielipide ja asenteet vaikuttavat

helpommin nuorisoon, sillä heillä omakin identiteetti on vasta muodostumassa. Toisekseen, kysymystilanteessa saatetaan vastata tavoilla, joilla asiasta ”tiedetään” puhuttavan. (Kurttila & Tani 1993, 55)

Lähiökeskustelu toki sisältää myös oikeutettua erääseen aluesuunnittelun muotoon kohdistuvaa kritiikkiä. Omaleimaisuuden puuttuminen on myös todellinen ominaisuus johon suunnitteluideologia ja arkkitehtuurisuuntaukset ovat vaikuttaneet. Mikäli lähiöön yleensä liitetään kielteisiä ajatuksia omaleimaisuuden puuttumisesta, voi olla perusteltua päästä eroon lähiö-nimikkeestä. Esimerkiksi Tapiolan lähiöiksi suunnitelluista alueista harvoin puhutaan lähiöinä, vaan ”Tapiolana”. Tässä valossa onkin ymmärrettävää pyrkimys uudelleen brändätä lähiöt Elinvoimaisiksi Kaupunginosiksi. (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2008) Lähiö-käsitteeseen on silti sitouduttu juuri Helsingin kaupungin Lähiöprojektissa, ja esimerkiksi käy myös kirja Lähiö 2.0 (Kopomaa 2011).

Asumalähiöt syntyivät puutarhakaupunkiajattelusta periytyneiden suuntausten vaikutuksesta. Silti toteutuneet alueet ovat paljolti kaupunkisuunnittelun teknistaloudellisen ja suuria linjoja ohjailevan suunnittelukulttuurin tulosta. (Hankonen 1994) On esitetty, että tällainen rakentaminen antaisi paikan hengen syntymiselle vähän tilaa ja paikkaan identifioituminen tulee vaikeaksi. (Kurttila & Tani 1993, 13–14) 1990-luvun perspektiivistä tutkijat ovat myös katsoneet, että julkisuudessa lähiökehittämiskeskustelu olisi ollut teknistaloudellisen näkökulman värittämiä, joissa asukkaiden tarpeet helposti unohtuvat. (Kurttila & Tani 1993, 15) Nopean lähiörakentamisen ja autoistumisen vanavedessä alettiin Suomessa pitää uhkana luontosuhteen, maaseutu- tai kyläseutukulttuurin katoamista. Paikalliskulttuurissa kiintopisteitä tarjosivat ennen kylämyllyt, meijerit, kaupat, koulut ja kirjastot, siinä missä keskitetyssä teollisessa kulttuurissa toiminnot ja kulttuuri kuten televisio ja radio nähtiin ympäristöä samankaltaistavina.

2000-luvun perspektiivistä lieenee helppo nähdä, ettei asuinalueiden elämä sitenkään ole muuttunut niin ylikansalliseksi ja automatisoiduksi kuin 1970-luvun ja 1980-luvun poleemisimmissa mielipiteissä esitettiin. Kysymys keskittämisestä ja sen vaikutuksista on silti edelleen ajankohtainen. Voidaan kysyä, montako kertaa yhdyskuntarakenteen voi optimoida? Tässä hankkeessa on otettu lähtökohta, että kaupunkikeskustasta irrallaan olevilla alueilla on omia erottautumistekijöitä, joita kannattaa tunnustaa ja edistää. Kaupunkitutkija Panu Lehtovuori onkin kritisoinut niputtavaa ”metropoli”-ajattelua. Hänen mukaansa Helsinki tulisi tunnustaa monikulttuurisena, monikeskuksisena ja pirstaleisena alueena kuin suunnittelukulttuurien osalta. (Lehtovuori 2005, 163–175)

2.9.3

Alueidentiteetti muotoilutyönä

Ihmisten käyttäytymistä ohjaavat uskomukset ja mielikuvat, joita voidaan muokata. Tähän on löydettävä työkaluja ja vuoropuhelun keinoja. Lähiö 2072 -työssä on pyritty kasvattamaan hankkeen osapuolien suhdetta alueen erilaisiin tiloihin, paikkoihin ja tekemisen mahdollisuuksiin. Painotus on erilaisten keinojen, lähestymistapojen ja työvälineiden kehittämisessä, joilla alueen omaleimaisia piirteitä voidaan tuoda esille hankekumppaneille ja asukkaille.

Aluesuunnittelussa on tunnustettu ongelma alueellisen tiedon hajanaisuudesta ja kokemuseräisen tiedon haasteista. Paikallistietokartat, keskustelufoorumit ja prosessipuut on nähty välineinä kaavoitusprosessin, päätöksenteon ja osallisuuden edistämiseksi. Helsingin kaupungin kulttuurikeskuksen hankkeissa harrastus- ja kulttuuritoiminnan on haluttu nähdä oman arvonsa lisäksi myös alueen voimavarojen ja yhteistoiminnan parantajana. (esim. Marjala & Tolvanen 2010) Tämän hankkeen kantavana ajatuksena on ollut, että virallisten kanavien, ja aluetta koskevan

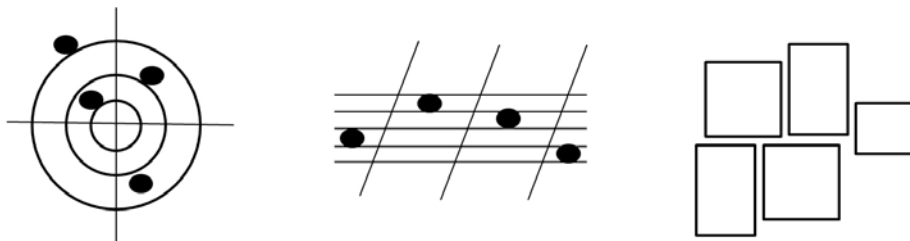
päätöksenteon lisäksi on kehittävä asukkaiden ja alueen toimijoiden yhteistyötä ja aluetuntemusta. Tällaiset yleiset voimavarat edistävät myös valmiuksia osallistua alueelliseen keskusteluun ja kaavoitukseen tai korjausrakentamiseen. Toisekseen edellä mainittujen välineiden vuorovaikutteisuuden ja visuaalisuuden kaikkia suuntia ei ole riittävästi kokeiltu, koska painopiste on ollut ”kovan” informaation välittämisessä.

Tämän hankkeen kohdealueella Mellunkylässä on pitkään tehty aktiivista työtä alueen maineen edistämiseksi. 1990-luvun ja 2000-luvun alun URBAN I ja URBAN II-hankkeiden (ks. Broman et al. 2011) jälkimainingeissa syntynyt Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -demokratiapilotti ja sen yhteistoimintaryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan ajankohtaisista kysymyksistä. Keskustelu koskee toisinaan medianäkyvyyttä ja sanomalehtikirjoittelua, mutta myös keinoja ympäristön toiminnallisuuden, siisteyden ja ilmeen parantamiseen. Erilaisten tapahtumien ja asukkaita kokoavan toiminnan synnyttäminen, ylläpitäminen ja kehittäminen ovat osa myönteisen alueidentiteetin vaalimista. Samasta aktiivisuudesta ovat paljolti nousseet myös Mellunkylä-lehti, aluefoorumit ja vuotuinen KontuFestari-tapahtuma. Tällaisten tapahtumien viestintä vaatii myös visuaalista materiaalia, esitteitä, logoja ja grafiikkaa, joilla on oma osuutensa näkyvyyden, toiminnan tunnun ja maineen muokkaamisessa (kuva 25).

Kuva 25. Alueen tapahtumien ja julkaisujen logoja ja visuaalista ilmettä.

Lähiö 2072 -hankkeen tavoitteena on ollut käytännöllisellä tasolla siinä, miten alueen piirteet ja yritys yhteistyökumppaneiden toimintaa yhdistetään uudistavassa hankkeessa. Visuaaliset keinot ja lähestymistavat on kytketty lähiökuvan (”brändin”) hahmottamiseen, johon yhteistyötahot osallistuvat. Tarkoituksena on kehittää yhteistoimintamallin työskentelytapoja. Tässä välineet on jaettu kolmeen teemaan: kartta, aikajana ja sarjakuva. Kartan voi rinnastaa verkostoon ja laajaan, kokonaisvaltaiseen ”yhden silmäyksen näkemykseen”. Aikajanalla tarkoitetaan pitkää ajallista perspektiiviä. Sarjakuva-teemaan on niputettu moninaiset tavat, joilla visuaalisuus ja kuvallisuus ovat läsnä.

Kuva 26. Kartta, Aikajana ja Sarjakuva. TH.

Kuva 27. Osa Mellunkylän tilakartasta.

2.9.4

Teemana kartta

Alueen tilakarttaa on edistetty koko hankkeen keston ajan, sitä mukaa kun alueella on vierailtu. Tarkoituksena oli ottaa etäisyyttä pelkistäviin, iskulausemisiin kuviin (vrt. Eiffelin torni ja Pariisi). Samalla etäännyttiin maantieteellistä ja logistista näkökulmaa korostavasta lintuperspektiiviin kartasta. Karttaan on tuotu paikan päällä kuvattuja valokuvia. Samalla karttaa rakennettiin ikään kuin sisältä ulos, lisäämällä siihen paikkoja joissa hankkeen muotoilun tutkijat ovat käyneet hankkeen edetessä.

Paikalliset tilat ovat mahdollisuuksia ja resursseja, joita asukkailla on käytettävissään. Esimerkiksi Mellunkylän mainetta musiikkikaupunginosana täytyy peilata siihen, mitä tiloja ja mahdollisuuksia siihen todellisuudessa on. Tilakarttaan kertyikin jo erinäisiä esiintymispaikoiksi soveliaita näyttämöitä, harjoittelupaikkoja ja kerhoja. Toisaalta Lähiö 2072 -hankkeen pajat ja kokoukset eivät olisi aina järjestyneet yhtä luontevasti, jos siihen ei olisi myös paikallisia tiloja ja myötämielisiä tahoja: lähidemokratiatyön ja jalkautumisen perusedellytyksenä ovat joustavasti sopivat tilat.

Karttaa on täydennetty sitä mukaa, kun kontakteja ja tiloja on tullut vastaan aktiivisessa tekemisessä. Siten kartta ei ainoastaan tee tietäväksi, vaan sen tekeminen on myös herättänyt ajatuksia. Tässä hankkeessa karttojen avulla on syntynyt uusia teemoja, joita on viety myöhemmässä vaiheessa eteenpäin. Karttateema ja kartan edistymisen toimi yhtenä sysäyksenä Mestoilla-videokilpailun järjestämiseen. Videokilpailu on muiden tarkoitustensa lisäksi kokeilu siitä, miten kokemuksellista kartta-aineistoa voidaan koota nuorisolta, jonka näkemys ei välttämättä muuten näkyisi kartassa. Mestoilla-kilpailun rooli vuorovaikutuspintana on siten Lähiö 2072 -hankkeen karttateeman kärki. Videokilpailu jatkoi myös jo tunnustettua musiikki-teemaa.

Paikalliset tahot ja järjestöt loivat myös aktiivisesti omia karttojaan. Kartan voi nähdä myös muotoiltuna esineenä tai kirjallisenä tuotteena, johon liittyvät taitto, tietosisältö ja grafiikka. Hankkeessa kartta ei ole tarkoittanutkaan pelkästään aluekarttaa. Tilakartan ohella projektissa on tehty selvitystä toiminnasta, mitä projektin mukanaolevat tahot haluavat, ja mitä arvoja ja tavoitteita osapuolilla on. Juha Solan maisterityö fasilitoituista keskustelukartoista on myös hankkeessa syntynyt visuaalista ”kartta” materiaalia, joka on ohjannut myöhempää toimintaa. (ks. luku Moniäänisyys jaetussa ongelmanratkaisussa, kuva 17 sivulla 51)

Aluekarttaa tuotetaan myös alueen ulkopuolelta. Helsingin kaupungin palvelukartta näyttää, että Mellunkylän alueelta löytyy keräyspisteitä, leikkipaikkoja ja julkisia taideteoksia (kuva 4). Karttaan voisi lisätä periaatteessa myös tapahtumia, mutta kartan yleisvaikutelma on puutteellinen. Osaltaan kyse lienee päivittämisen työläydestä, toisaalta nastat reittikartan päällä eivät näytä kovin kiinnostavilta. Kaupunkimaantieteessä ja aluesuunnittelussa tutkitut kokemuseräiset kartat (Kyttä ja Kahila 2006) korostavat julkisen ympäristön miellyttävyyttä sijainnin ominaisuutena, joka koostuu asukasmielipiteistä. Tilakarttaa on tässä rakennettu silmäntasaperspektiivistä, ottamatta kantaa tilojen miellyttävyyteen tai suosioon.

Hankkeen ideaalina on ollut mentaalis-sosiaalisen kartan luominen maantieteellisen kartan vastapainoksi ja täydennykseksi. Keskeistä oli se, että alueen resurssit ja toiminta tehdään näkyväksi värikkäällä tavalla, eikä vain luetteloida paikkatietoa virallisesta tai kaupallisesta näkökulmasta. Alueresurssikartta tai alueinventario ei ole väline alueiden vertailuun, vaan niiden ominaispiirteiden ja erottautumistekijöiden esilletuomiseen.

Esimerkiksi alueeseen kuuluu harrastustiloja, taideteoksia, luontoreittejä ja ajallisesti lyhytkestoisia tapahtumia. Tällaista tietoa on koottu kartalle verrattain vähän. Sosiaalisessa mediassa kuten Facebookissa on helppoa koota ja jakaa valokuvia. Sen sijaan keinoja on vähemmän niiden kokoamiseen mielekkäiksi ja yhdellä silmäyksellä kiinnostavuutta herättäviksi kokonaisuuksiksi. Luonto- ja katukuvien lisäksi olisi syytä korostaa toimintaa, sisätiloja, tekemistä, tapahtumia ja eläviä yksityiskohtia. Kartta lisää tietoa oman alueen resursseista asukkaille ja alueella toimiville ulkopuolisille tahoille.

Korjausrakentamisesta voisi muodostaa helppokäyttöisen kartan, josta voisi tarkistaa missä vaiheessa alueen rakennuskanta ja taloyhtiöt kulloinkin ovat. Taloyhtiöt voisivat löytää korjausaikeissa olevia kohteita, ja verkottua näiden kanssa. Kartassa voisi olla myös tietoa hiljattain valmistuneista ja meneillään olevista korjauskohteista, joilla on tuoretta kokemuseräistä tietoa remontin etenemisestä. Paikallisesti leviävä ajanmukainen, konkreettinen tieto valmistaa asukkaita yhteistyöhön remontin satuesssa omalle kohdalle.

2.9.5

Teemana aikajana

Vapaamuotoinen aikajana on ollut yksi keino lähestyä alueellisen identiteetin kysymystä muotoilullisin keinoin. Aikajana on tuttu visualisointikeino, ja hyvin yleinen tutkimuksen väline. Aikajanoja on käytetty Lähiö 2072 -hankkeen puitteissa eri tavoin: Vahasen talo- ja aluejanat tähtäävät taloyhtiöiden ja korjausrakentamisen tahojen kannalta molemminpuolisiin hyötyihin, ja Diakonissalaitoksen Roottori-valmennuspakettiin kuuluu myös osallistujille järjestetty oman elämän ”aikajanan” jäsentäminen. Niamh Ní Mhóráinin (2013) maisterityössä rakennettiin aikajanaa asukkaiden yhteistiloihin.

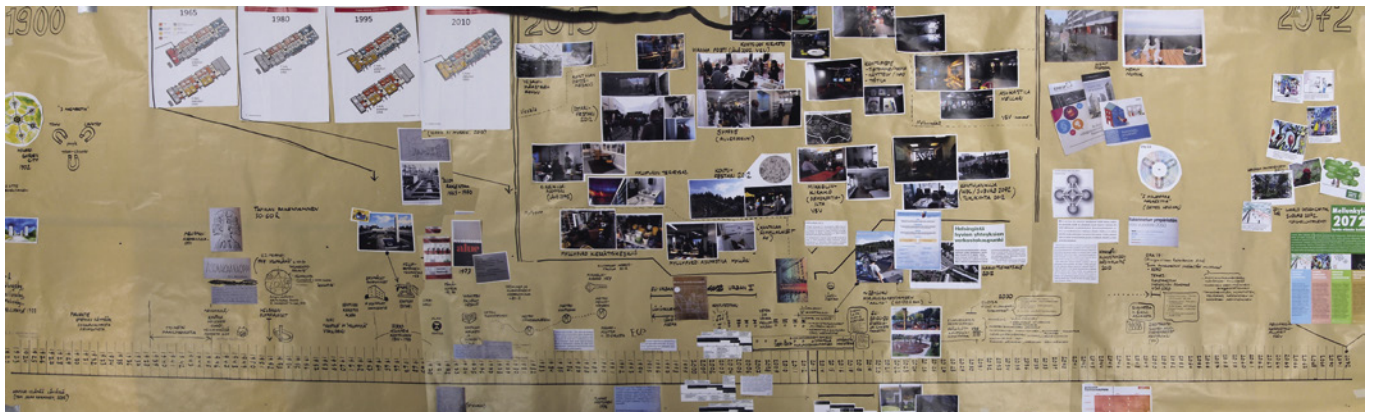
Kaupungit, kunnat, kotiseudut ja kaupunginosat ovat perinteisesti tallentaneet ja selvittäneet omaa historiaansa ja julkaisseet historiikkeja (kuva 28). Varsinkin vanhemmissa historiikeissa tuntuu olevan historiankirjoittelua mukaileva virallinen sävy.

Tuoreempaa ääntä edustaa kontulalainen Jouko Kokkonen (2003) kirjassaan *Kontula: Elämää lähiössä*, johon on tuotu mukaan myös asukkaiden kirjoituksia. Kontula-tarinoita on kerätty jo aiemmin internetiin, osin tarkoituksena juuri kirjan luominen (*Kontula-tarinat* 2000, ks. verkkosivusto). ”Kansalaismuisti” -aloitteen ohessa on kerätty myös Kontulan tarinoita ja valokuvia. Lähiöiden ikääntyessä niiden historiaan ja elinkaareen on kiinnitetty enemmän huomiota. Helsingin Sanomien artikkeleihin pohjautuva *Elämää lähiössä* -kirja (Astikainen, Heiskanen & Kaikkonen 1997) sisältää laajan, kirjan läpi ulottuvan aikajanana, johon on kytketty paikallista ja Suomen yleistä historiaa politiikasta tekniikkaan ja populaarikulttuuriin.

Kuva 28. Historiikkeja ja lähiseutukuvauksia 1960-luvulta 2000-luvulle.

Aikajanasta on ollut tarkoitus luoda esine, jolla jatkuvuuteen ja historiaan päästäisiin kiinni myös visuaalisin ja kokoavin keinoin. Aikajana ei sellaisenaan jatka historiatyötä, vaan kokoaa olemassa olevia teemoja tutkimuksen, muotoilutyön ja hankekumppanien tarpeisiin. Vaikka paikallinen historia voi olla jo paikallisesti hyvin tiedossa osalle asukkaita ja aktiiveja, samat tarinat ovat jälleen uusia paikalle tuleville toimijoille. Aikajanatyöllä on ollut tarkoitus selvittää sellaisia tapahtumia, paikkoja ja ajankohtaisia aiheita, jotka eivät helposti näy ulkopuolisessa tarkastelussa. Siten ymmärrys alueen ominaispiirteistä syvenisi. Tässä on korostettu tapahtumien ja tekemistä vastapainona arkkitehtonisille tai maisemallisille arvoille, jotka helposti korostuvat ympäristön aikatarkastelussa.

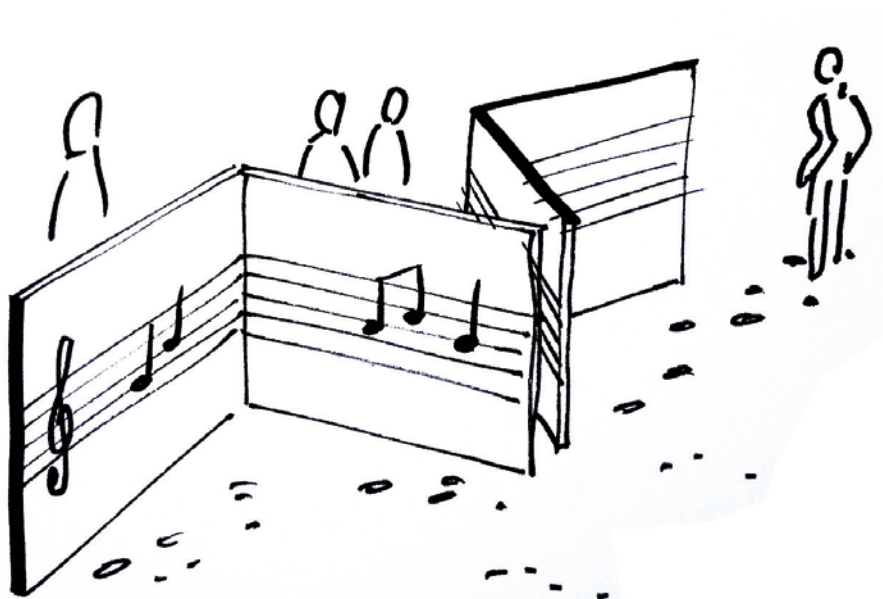

Kuva 29. Tutkimuksen kokonaisaikajana, johon on koottu valokuvia, diagrammeja, kirjallisuutta, tulevaisuusvisioita ja rakentamisen etenemistä. Varhaisemmassa vaiheessa aikajanaan yhdistettiin myös tilakartta (keskellä).

Aikajanaa kokeiltiin myös vuorovaikutustilanteissa. Osana AVE Mellunkylä! -pilottia rakennettiin aikajana KontuFestarille vuonna 2013. Jo edellisenä vuonna kokeiltiin vuorovaikutustilanteen luomista. Silloin kutsuimme ohikulkijoita kirjoittamaan mietteensä pöytään tussikynillä, ja jaoimme Lähiö 2072 -toiminnasta kertovia esitteitä. Vuoden 2013 KontuFestarille päätettiin tuoda vuorovaikutteinen aikajana. Aiemman kokemuksen pohjalta pyrittiin luomaan tilanteesta näkyvämmän. Aikajanan luonnostelu alkoi laajalti erilaisia lähteitä kokoavasta Mellunkylän aikajanasta, johon oli yhdistetty myös valokuvista koostuva tilakartta. Pajatyöskentelyn pohjalta päätettiin, että vuorovaikutteinen jana pitäisi olla yksinkertaisempi ja sisältää selkeämmin valmiita sarakkeita eri teemoille.

Kuva 30. Lähtökohtia aikajanan toteutukseen. Flow-festivaalien tervehdys-seinä 2013.TH.

Kuva 31. Luonnos KontuFestarien aikajanan toteutukseen. TH.

Musiikki-aikajanan motiivina oli pikemminkin kokemuksen tuottaminen kuin tiedonkeruu. Festivaaleilla on usein erilaisia maalaus- ja seinäprojekteja, ja aikajana ei olisi siten liian vieras yleisölle. KontuFestarille 2013 tuotiin yksinkertaistettu aikajana, johon ihmiset sai liittää oman elämänsä merkityksellisen musiikkikappaleen (kuva 32). Musiikkipainotteisuus oli samalla jo tunnustettu osaksi alueen identiteettiä, ja teema koettiin tapahtuman luonteeseen sopivaksi. Kappaleita lisättiin muutaman tunnin aikana noin 150. Samalla musiikkiaihe synnytti keskustelua festivaalivieraiden kanssa ja välillä. Janalle kertyi myös sellaista uudempaa musiikkia, jota hankkeen tutkijat eivät olisi osanneet muuten tarkastella.

Kuva 32. Aikajana KontuFestareilla 2013. SD.

Toisissa tilanteissa vuorovaikutteinen aikajana osoittautui haasteelliseksi välineeksi. Aluefoorumi-keskustelutilaisuuden yhteyteen tuotiin myös aikajana, johon osallistujia pyydettiin lisäämään tarroilla Mellunkylän voittoja ja tappioita. Tilanne muotoutui liiankin kyselymäiseksi, ja vastaukset myötäilivät jo yleisesti tunnettuja mielipiteitä ("Metroasema oli hyvä juttu" – "Baarit pois ostarilta"). Tätä kokemusta voi peilata kokemuksena onnistuneempaan musiikkiaikajanaan. Sen sijaan että aikajanassa koottaisiin erikseen ihmisten irtoneaisia mielipiteitä, vuorovaikutteista aikajanaa on mielekkäämpää rakentaa yhdessä. Siten jo tehty työ on kaikkien nähtävillä ja jana synnyttää vuoropuhelua ja on myös aidommin vuoropuhelun tulos.

Taloyhtiöiden tiloissa järjestetyn kahvirundi-tapahtuman yhteyteen tuodut talojanat, joilla haluttiin luoda taloyhtiön ja siinä toteutettujen korjausten historiaa ja lähitulevaisuuden suunnitelmia. Osassa taloyhtiöitä tuotiinkin vanhoja valokuvia ja lehtileikkeitä jutun juureksi. Juttua myös riitti, mutta janat eivät helposti synnyttäneet itsestään sellaista aktiivisuutta, jota ammattilaiset odottavat. Tämäkin tilanne vaati fasilitointia ja erillisen kirjaajan.

Aikajanatyössä pitäisikin korostua tekeminen: esimerkiksi Diakonissalaitoksen Roottori-valmennuksessa oman elämän tarinoista tuodaan osia yleiseen keskusteluun, eivätkä aikajanat ole yksinään tuloksia tai aineistoa. Syvempi itseoppiminen ja -tuntemus on tosin huomattavasti pidempi ja työtä vaativa prosessi, johon yksittäinen aikajanan piirtäminen on lähinnä alkusysäys. Diakonissalaitoksen Roottori-projektin valmennuksessa oman elämän aikajanan jäsentäminen on tarkoitus paljastaa ja tuottaa ahaa-elämyksiä osallistujille. Aikajanatyöllä voitaisiin silti "paljastaa" alueelta ja ympäristöstä asioita joita kaikki eivät ole tulleet ajatelleeksi. Muotoilijoille ja tutkijoille aikajana on väline hahmottaa aluetta monisysteemisemmin ja peilata omaa alueymmärrystään.

Alueidentiteetin kannalta aikajana on myös eräänlainen kartta, mutta paikkojen sijaan se tuo esille alueen ikää ja kerrostuneisuutta. Kontulan ikäisen alueen voi jo katsoa luonteeltaan kypsyneeksi ja kerrostuneeksi. Sanomalehtikirjoittelussa on puhuttu vertauskuvallisesti, kuinka Kontula on ”päässyt kasvukivuista” tai ”tullut keski-ikään” (esim. HS 21.1.1988; HS 17.3.1994). Identiteettiin liittyvät tekijät ja toiminta pitää silloin pikemminkin löytää kuin keksiä. Yhteistoimintamallia ajatellen aikajanatyö käy työvälineeksi, joilla eri-ikäisiin alueisiin saadaan kosketusta.

Aikajana vaatii työskentelyä, jotta jana olisi vuorovaikutteinen. Se pitää varustaa yksinkertaisella teemalla. Tarvitaanko aikajanaa, vai riittäisikö kysely, jonka vastaukset voidaan sijoittaa janalle?

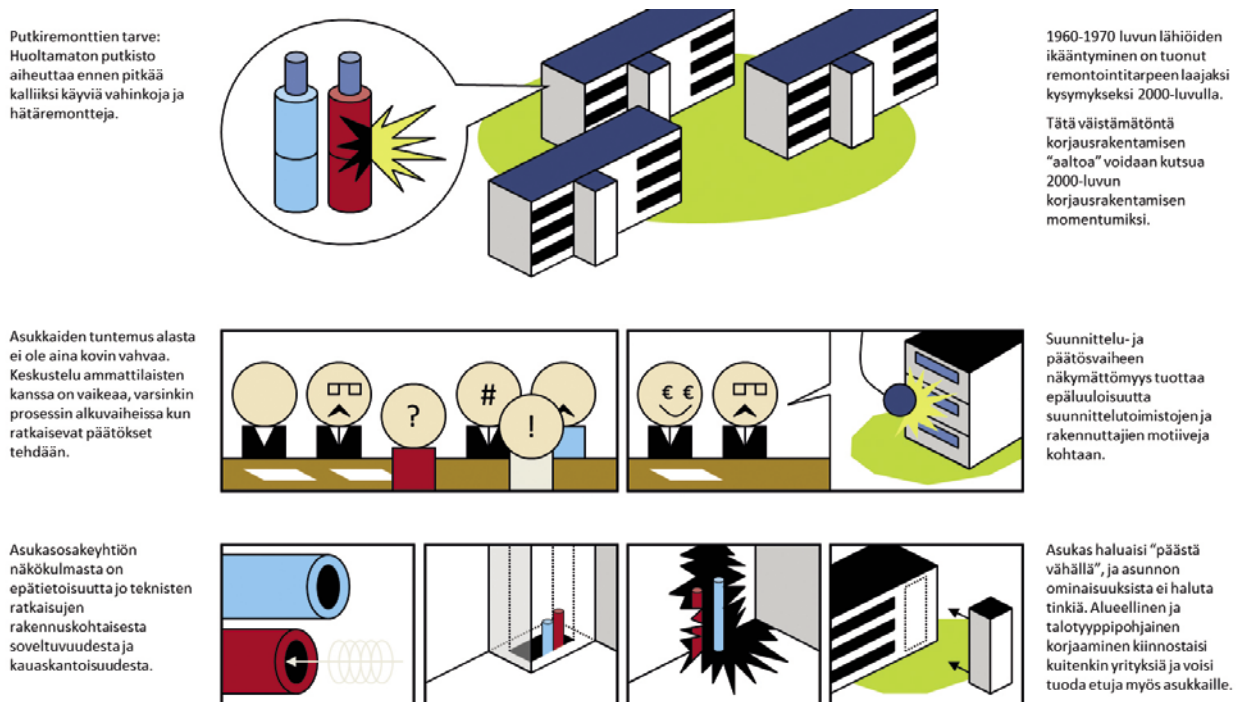
2.9.6

Teemana sarjakuva

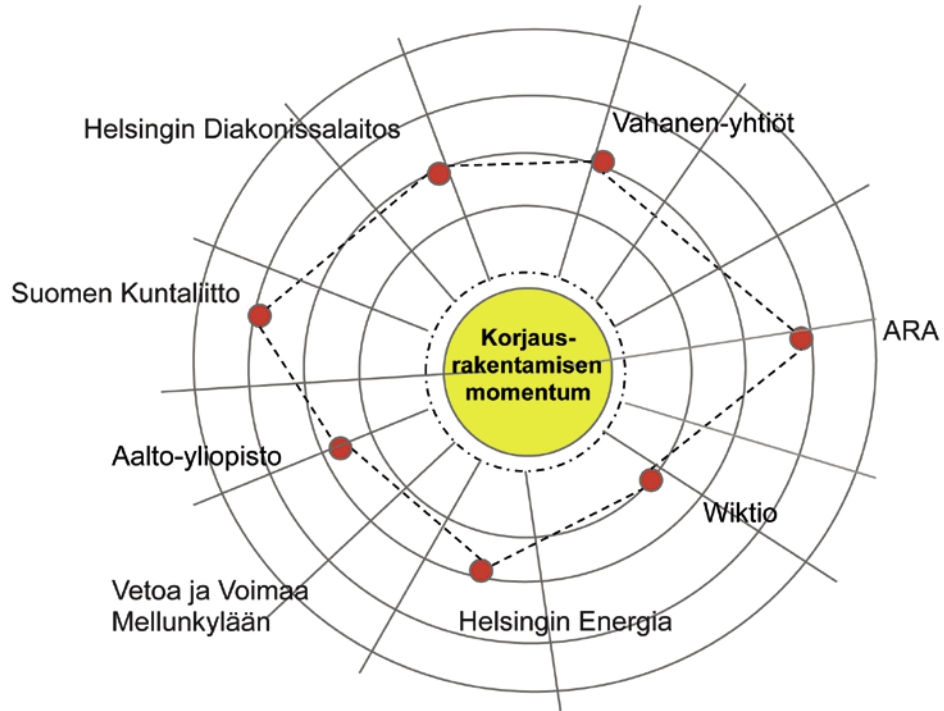
Kolmas näkökulma on sarjakuva, joka kokoaa Lähiö 2072 -hankkeen visuaalisen materiaalin. Tästä esimerkkinä ovat kutsut, esitteet ja kuvitukset. Varsinaista sarjakuvaa on käytetty kuvaamaan putkiremontin ongelmakenttää, IKE-hankkeen pohjalta (Virtanen et al. 2005). Monimutkaista kenttää on pyritty selkiyttämään ja kokoamaan kuvallisin keinoin (kuva 33).

Sarjakuvamuotoisuus on jo perinteinen kevennyskeino, jota on käytetty myös ympäristö- ja energiasäästöteemojen esittelyssä. Tarmo Koiviston Hei, kaikki toimii! -sarjakuva hahmottaa energiatalouden perusseikkoja. Helsingin Energian oppaissa faktatietoa ja kaavioita värittävät erilaiset kuvat. Sarjakuvia on myös käytetty kieli-rajojen ylittämiseen, kuten sanattomat asumisohjeet Suomen Pakolaisavun verkkosivuilla. (Koljonen)

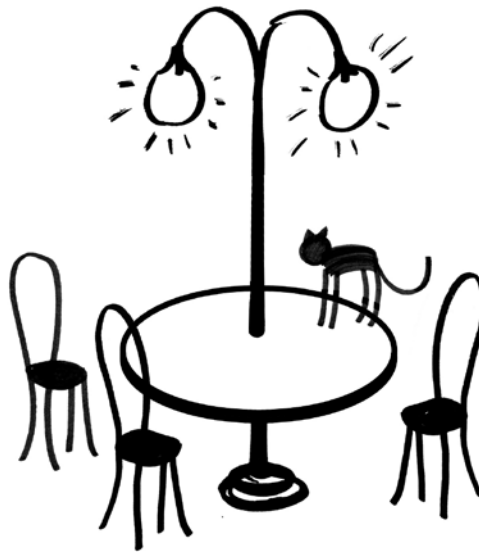
Tavallisesti esitteissä ja oppaissa on haluttu käyttää kuvia nimenomaan sanoman selkiyttämiseen tai valistamiseen. Tämä ei ole kuitenkaan kuvien ainoa mahdollinen rooli. Lähiö 2072 -hankkeessa kuvia ja kuvallisuutta on käytetty viestinnän ja ajattelun edistämiseen. Esimerkiksi yhteistoiminnan mallia on voitu esittää hyvin eri tavoilla.

Kuva 33. Osa putkiremontin ongelmakenttää hahmottavasta sarjasta. TH.

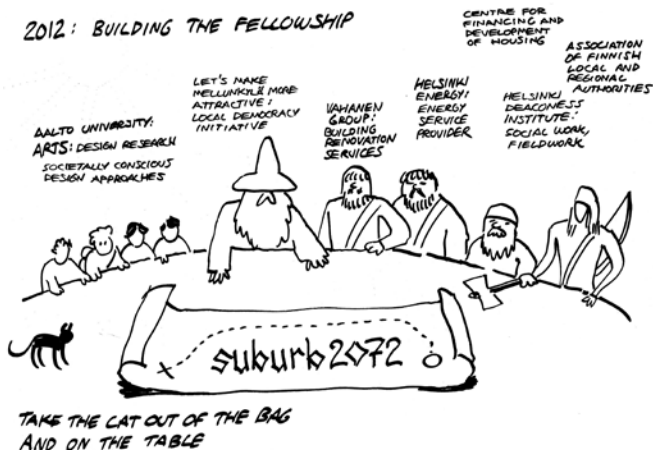
Kuva 34. Lähiö 2072 -hankkeen näkökulmadiagrammi.

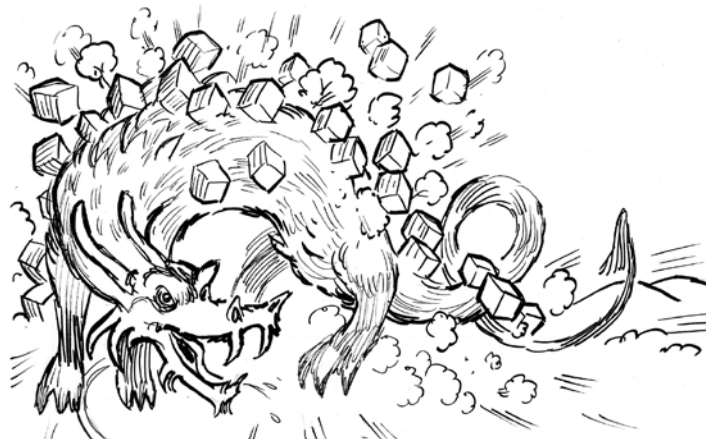
Kuva 35. "Kissa pöydällä": Pajatyöskentelyä kuvastava piirros muuntaa näkökulmamallin ihmisten väliseksi tilanteeksi. TH.

Eri yhteyksissä on käytetty erilaista viestiä, kuten "kissa pöydällä"-kuva projektin alkuvaiheissa (kuva 34 ja 35). Kuvan on tarkoitus muistuttaa, että pohjimmiltaan pajoissa ja hankkeessa on ihmisiä edustajina, eikä abstrakteja tahoja. Siten kuvitus ei ole vain kevennys vaan väline, jolla painotetaan erilaisia asioita.

Yliopiston sisällä hankkeesta on myös käytetty keski-maa vertauskuvaa (kuva 36). Pohjalla on oikeastaan edelleen sama näkökulmamalli, avattuna hieman eri tavalla. Taustalla on ollut halu luonnehtia mukanaolevia tahoja ja näkökulmien yhdistämistä, kuten alkuperäisessä näkökulmamallissa. Tällaisten kuvien voi katsoa olevan pikem-

Kuva 36. "Building the Fellowship". TH (vrt. kuva 35)

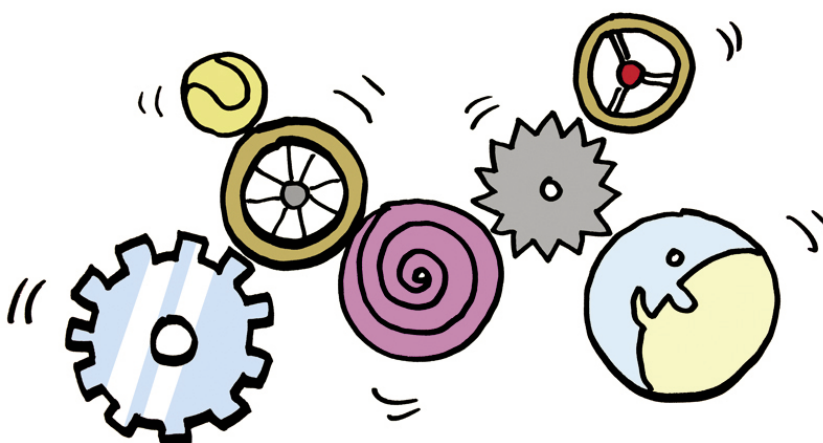

Kuva 37. Lohikäärme herää. TH.

minkin projektin kuin alueen identiteettiä luotaavaa työtä, mutta sillä on myös osansa vuoropuhelun aikaansaamisessa kumppanien ja alueella vaikuttavien tahojen kesken.

Kuvien tulkinta voi vaihdella, varsinkin jos niitä ei ole erikseen selitetty. Fantasiavertaukseen kuuluva lohikäärme (kuva 37) oli aluksi tarkoitettu voitettavan ongelman, uinuvien putkiremonttien symboliksi. Irrotettuna tarinasta lohikäärmeen kuvaa oli työpajassa käytetty toiseen tarkoitukseen. Osallistuja oli kirjoittanut kuvan alle: "Alue alkaa puolustaa omia oikeuksiaan, aktivoituu". Lohikäärmeen voi siten nähdä alueen voimavarana, ja "nukkumalähiön" vastakohtana. Kuvallisuus on siten osana vuoropuhelua, jossa se luo uusia tulkintoja tekijälleenkin.

Hankkeessa käytetyn sloganin "Ei keksitä pyörää uudelleen, vaan laitetaan pyörät pyörimään" kuvitus blogisivua varten (kuva 38) taas lähinnä värittää jo ennestään tunnettua ilmaisua. Kyse on samasta asiasta, tunnistettujen resurssien rikkaudesta, jotka eivät välttämättä kohtaa. Verbaaliseen ilmaukseen ei mahdu ajatusta siitä, että pyörät voivat olla monimuotoisia: yhteiskunta ei ole mekaaninen kone. Mistä tietää, mitkä rattaat sopivat yhteen, ennen kuin kokeilee?

Kuva 38. "Ei keksitä pyörää uudelleen, vaan laitetaan pyörät pyörimään". TH. (vrt. kuva 35)

Visuaalisuuden ei tarvitse olla aina informaatiopitoista, koska kuvat saavat toimia keskustelun osina. Kuvan äärellä katsojat voivat kokea samanmielisyyttä tai erimielisyyttä. Kuvat jatkavat myös muotoilun prosessia: kokeilua, hakemista ja etsimistä. Visuaalisella materiaalilla on merkitystä tekemisen jatkuvuuden tunnun, ylläpidon

viestinnän ja näkyvyyden luomisessa. Tunnettuus on osaltaan esitemateriaalien taiton, logojen ja värimaailman ansiota. Lähiö 2072 seminaarit ja muut julkiset esitykset ovat myös noudattaneet esittäjien persoonallista lähestymistapaa. Usein juuri ammatillaiset ja yliopistoväki näkevät mielellään hauskoja ja monitulkintaisiakin esityksiä, jos asiasisällöstä ei ole tingitty.

Kenties Lähiö 2072 -hanke on hakenut omaa identiteettiänsä, ja tutkiva muotoilija omaansa. Kuitenkin alueella vaikuttavat tahot tekevät omaa alueen identiteettityötä edistävää toimintaa. Tässä käytettyjen kuvaesimerkkien pohjalla on myös halu pohdita vapaaehtoisuuden ja kutsumuksen merkitystä yhteistoiminnassa, ei ainoastaan asukkaiden mutta myös ammattilaisten puolelta. Haasteellisten yhteistyökuvioiden olisi syytä olla myös ammattilaisia ja yritysedustajia kiinnostavaa ja virkistävää toimintaa, eikä vain entisestään pidentynyt sarka. Pyritään tulemaan toimeen niillä kyvykkyyksillä ja osaamisella, jota on käytössä ja joka innostaa tekijöitä.

Lähiö 2072 -hankkeessa kuvia käytettiin ja niitä luotiin tilanteen mukaan. AVE Mellunkylä! -piloteille luotiin oma, 2072-logoista riippumaton ilme. Hankkeen puitteissa on voitu reagoida nopeastikin tarpeeseen. Kun musiikkivideokilpailun järjestämisestä päätettiin, sitä varten luotiin tarvittava oheismateriaali ja esittelyanimaatio.

Visuaalisuus ja piirtäminen ovat osa hankkeen persoonallisuutta. Alueellisen yhteistoimintamallin kannalta tällaisesta voidaan ottaa kiinni, mutta sen ei tarvitse tarkoittaa piirtämistä. Esimerkiksi Kontulaan jalkautunut kansallisteatterin yhteisöprojekti (2013–2014) toteutettiin voimakkaasti teatterin keinoin. Musiikkialan tai urheilualan ammatillaiset tuovat mukanaan oman näkökulmansa.

Alueen yhteisessä toiminnassa on kyse kulttuurista, eikä ainoastaan ongelmien ratkaisusta. Kuvat eivät ole vain olemassa olevan sanoman välittämistä vaan tunnelmien ja uusien ideoiden synnyttämistä.

2.9.7

Yhteenveto

Muotoilukokeilujen puitteissa on pohdittu alueidentiteettiä, alueen tiloja, paikkoja ja alueen ajallista ulottuvuutta. Aikajanalyysin avulla voi nostaa esiin ajallisia kerrostumia ja kysymyksiä siitä mitä alueella tai taloyhtiössä on aikaisemmin tapahtunut. Karttatyöskentelyssä taas on pyritty kokoamaan alueen ominaisuuksia ja näkemään alueen luonnetta eri perspektiiveistä. Piirtämällä ja kuvittamalla on esitetty tiivistettyjä ajatuksia alueen, mutta myös alueella tehdyn projektityön luonteesta.

Onko sitten onnistuttu ymmärtämään jotain lähiön maineesta ja identiteetistä? Ainakin kuva Mellunkylän alueesta on rikastunut. Hankkeen aikana tutkijoillekin pelkistyneenä näyttäytynyt ”lähiö” on tarkentunut monimuotoiseksi asuinympäristöksi. Miten alueen ominaisuudet, tilanteet, tilat ja resurssit kääntyvät näkemykseksi, joka edesauttaisi tulevaa toimintaa? Mellunkylän kokoisella ja ikäisellä alueella, ja varsinkin Kontulassa, on paljon olemassa olevaa toimintaa ja harrastusmahdollisuuksia. Hankkeen alussa tehdyt huomiot liikunta-, musiikki- ja aktivismipainottuneesta Mellunkylästä ovat osoittautuneet paikkansapitäviksi. Alueen kulttuuritapahtumat ovat näkyvillä verkossa, lehdissä, esitteissä ja julisteissa, ja kaikki nämä välineet osaltaan viestivät alueen elinvoimaisuutta. Mellunkylän erilaisten tapahtumien logot ja mainokset ovat usein korkeatasoisia.

Alueella paikkojen kartoittaminen on ollut osana yhdistys- ja hanketoimintaa, ja paikallishistoriaa on kirjoitettu lehdissä ja kirjoissa. Tällainen toiminta voisi saada uusia muotoja. Sosiaalisen median tarjoamat välineet ovat yksinkertaisia ja netissä tarjotut palvelukartat edustavat suurta mittakaavaa.

Tässä esitetyillä välineillä on prototypoitu kokoavaa toimintaa. Yksittäisillä asukkailla voi olla motivaatiota ylläpitää vaikkapa lehtileikekokoelmaa tai valokuvata ympäristöä, mutta ei välttämättä keinoja tai mielenkiintoa tulosten kokoamiseen ja

esilletuomiseen. Tulisikin luoda mahdollisuuksia tuoda esille ja uudistaa tällaisia harrastuksia. Mellunkylän ja Kontulan internet-sivustoilla on jo osittain tällainen kokoava rooli. Albumit Auki -tyyppiset näyttelyt (ks. Markkanen 2005) ja tilaisuudet taas tuovat valikoidusti esille erityisen kiinnostavia kokonaisuuksia.

Tässä osiossa kuvatut välineet ovat kasvaneet projektin aikana erilaisiin suuntiin, ja ruokkineet hankkeen sisäistä kumppanien välistä ajattelua. Lähestymistapoja on katsottu tässä muotoilunäkökulmasta. Rönsyilevä prosessi, joka vaatii omansalaista asennetta ja kykyä. Työvälineet on esitetty jatkuvana kehittämisenä. Edustaessaan yhteistoimintamallin kenties yksityiskohtaisinta tasoa, on syytä tähdentää että lähestymistavat voivat olla hyvinkin henkilöistä ja henkilökemioista riippuvia. Silti kartan, aikajanan ja ”sarjakuvan” luonteiset visuaaliset ratkaisut ovat sen verran yleispäteviä, että niille löytyy väistämättä paikkoja alueen yhteisessä toiminnassa ja sen kehittämisessä.

LÄHTEET

- Astikainen, R., Heiskanen, R. & Kaikkonen, R. 1997. Elämää lähiössä. Helsinki: Helsingin Sanomat.
- Broman, E-L., Sorjonen, J-P., Aronen, M-A., Reunanen, T. & Eklund, M. 2011. Suomen Urban II -yhteisöaloite. Helsingin ja Vantaan toimenpideohjelma 2001–2007. Loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 33.
- Hankonen, J. 1994. Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. Diss. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Otatieto 551. [Helsinki]: Gaudeamus.
- Helsingin Sanomat 17.3.1994, Kontula kasvoi keski-ikään.
- Helsingin Sanomat 21.1.1988, Kontula kärsi kasvukivuista ja aikuistui.
- Hurme, R. 1991. Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen. Diss. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 142. Helsinki: Societas scientiarum Fennica.
- Kokkonen, J. 2002. Kontula. Elämää lähiössä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koljonen, H. Kuvalliset järjestysmääräykset. Suomen pakolaisapu. <http://www.pakolaisapu.fi/fi/kotimaan-tyo/kotilo/materiaalipankki.html>. (luettu 14.4.2014)
- Kopomaa, T. 2011. Lähiö 2.0 – utopiaa ja totta. KaKe-julkaisu. Silta elävään lähiöön. Lähiöohjelma 2008–2011.
- Kurttila, J. & Tani, S. 1993. Itähelsinkiläisten identiteetti. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kyttä, M. & Kahila, M. 2006. PehmoGIS Elinympäristön koetun laadun kartoittajana. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 90. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Lehtovuori, P. 2005. Identiteettiytymiset ja vapaat vyöhykkeet. Ajatelmia kaupunkitilasta ja kaupungin luovuudesta. Teoksessa Kanninen Vesa (toim.) Teoksessa Neloskierrettä kaupunginosiin. Kumppanuudet ja roolit alueiden kehittämisessä. Helsinki: Helsingin kaupunki, Kulttuuriasiainkeskus.
- Marjala, S. & Tolvanen, A. (toim.) 2010. Ruohonjuuresta ruohonkärjeksi - rikastavat yhteisöt ja alueet. Helsinki: Helsingin kulttuurikeskus.
- Markkanen, A. 2005. Albumit auki Kontulaan. Helsinki: Lasipalatsin mediakeskus oy.
- Mhóráin, N. 2013. Drawing out everyday expertise: Expanded role of architect in renovation of apartment buildings. Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun maisterinopinnäytetyö. Helsinki: Aalto-yliopisto.
- Roivainen, I. 1999. Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Virtanen, P. 1999. Kaupungin imago. Rakennustieto oy:n Arkki-sarja 11. Helsinki: Rakennustieto.
- Virtanen, K., Rahtola, R., Vahnen, R., Korhonen, P. Levamo, H., Salmi, J. & Taskinen, J. 2005. Asukaslähtöisen perusparantamisen kehitystarpeet. IKE-esiselvitys. Suomen ympäristö 768. Helsinki: Ympäristöministeriö.

3 Lähiö 2072 -hankkeen tulokset

3.1

Asuinalueen kehittämisen yhteistoimintamalli

Sari Dhima

3.1.1

Yhteistoimintamallin agendana asuinalueen korjausrakentaminen

Lähiö 2072 -hankkeen asuinalueen kehittämisen yhteistoimintamalli korostaa kokonaisvaltaista ja perinteistä sektori- ja toimialarajaa ylittävää yhteistyötä. Mallin tavoitteena on tukea kestävästä kehitystä ja synkronoida eri toimialojen strategiat pitkän tähtäimen tavoitteiltaan yhdenmukaisiksi.

Hankkeen pilottikohteeksi valittiin Mellunkylä, koska suurin osa alueen kerrostaloista on rakennettu 1960- ja 1970 -luvuilla. Lähiö 2072 -hankkeen aikana 2012–2014 alueen kerrostalot ovat suurten korjaushankkeiden kynnyksellä, mikä sopi hankkeen tarkoitukseen ja sille asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi Mellunkylä on toiminut aktiivisena alueellisena kehityskohteena useissa tutkimus- ja kehityshankkeissa viimeisten vuosikymmenten aikana. Mellunkylän alueella toimii muun muassa Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -hanke, jonka tavoitteena on luoda paikallinen lähidemokratiamalli. Se on myös yksi Lähiö 2072 -hankkeeseen liittyneistä kumppaneista. Mellunkylän alueella toimii myös Helsingin Diakonissalaitoksen Roottori - Osallistavan kaupunkilaistoiminnan projekti. Näiden lisäksi Mellunkylän alueella toimivat paikalliset yhteisöt kuten KontuKeskus ry, Mellunmäki-seura ry ja Kontula-seura ry.

3.1.2

Asukkaan vaikuttamismahdollisuudet ja asuinalueen kehittäminen aikaisemmin

Yhdyskuntasuunnittelussa on puhuttu kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämisestä jo 1960-luvulta lähtien. Osallistumisen vaade on tullut tutkimusmaailmasta ja kansalaisjärjestöiltä. Toisaalta taustalla vaikuttaa Euroopassa ja Yhdysvalloissa käyty keskustelu kommunikatiivisesta, osallistuvasta ja yhteistoiminnallisesta suunnittelusta (Puustinen 2006, 14). 1970-luvun alusta lähtien asukkaat ja suunnittelijat esittivät näkemyksiään paremman asuin ympäristön puolesta kritiikkinä asuinalueiden kustannushyöty-analyysiin (Pakkala & Sundman 1981, 51). 1970-luvun lopulla todettiin, että ihmisestä itsestään lähteville tavoitteille pitäisi antaa enemmän tilaa. Sen myötä nähtiin, että taloudelliset ja tekniset tavoitteet olisi syrjäytettävä ja päähuomio tulisi kohdistaa alueen ihmisiin ja asuin ympäristöön. Tämän lisäksi peräänkuulutettiin keskustelun laajentamista ammattilaispiirien ulkopuolelle ja ehdotettiin foorumin perustamista eri osapuolten väliseen vuorovaikutukseen. (Närhi 2004, 123; Vastuu ympäristöstä, ARK 1/1977, 24–26)

1980-luvulla asuinympäristön puutteiden tulkittiin aiheuttavan väkivaltaisuutta, nuoriso-ongelmia, eristäytymistä, sosiaalista irrallisuutta ja turvattomuutta. Ongelmat kasvattavat kiinteistön hoito- ja sosiaalikustannuksia. Kaupunginosien kehittämisestä ja ennen kaikkea kaupungin yhdyskuntatyöstä haettiin ongelmanratkaisua. (Hautamäki, Laaksonen & Virtanen 1980, 189) Suomelle naapurimaa Ruotsi ja sen yhdyskuntatyön mallit toimivat esimerkkinä. Ruotsi omaksui yhdyskuntatyön esikuvat Yhdysvalloista, Alankomaista ja Britanniasta. Varsinainen yhdyskuntatyö alkoi Ruotsissa 1960-luvun lopulla muun muassa Malmön ja Tukholman kaupungeissa. (Hautamäki, Laaksonen & Virtanen 1980, 189)

Yhdyskuntatyö määritetään pitkäjänteiseksi vaikuttamiseksi kaupunginosan kehittämiseen. Se tapahtuu yhdessä asukkaiden, alueen yhdistysten, organisaatioiden ja viranomaisten kanssa. Yhdyskuntatyössä voidaan keskittyä joidenkin asuinalueella esiintyvien ongelmien ratkaisemiseen, esimerkiksi parantaa asuinalueen viihtyvyyttä, turvallisuutta ja edistää alueen hyvinvointia. (<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/aluetyo/palvelut/yhdyskuntatyo>)

3.1.3

Kaupunginosan kehittäminen

Asuinalueen kehittämismallille on ollut tilausta jo pidemmän aikaa, kuten edellä on käynyt ilmi. Mallissa tarvittavia osia on tunnistettu jo aiemmin. On todettu, että sosiaaliset näkökohdat pitää ottaa huomioon myös asuinalueiden kehittämisessä. Ajatusta onkin viety pidemmälle muun muassa sosiaalisten vaikutusten arvioinnissa (SVA) ja sitä on käytetty yhdyskuntatyössä, yhteissuunnittelussa ja lähidemokratiakeiluissa.

Yhdyskuntatyössä ovat olleet mukana niin kaupungin virkamiehet kuin asukkaatkin. He ovat yhdessä kehittäneet alue- ja kuntakohtaisesti asuin- ja elinympäristöään paremmaksi. 1990-luvulta lähtien on toteutettu useita lähiöprojekteja, joissa on sovellettu yhdyskuntatyön ja yhteissuunnittelun periaatteita. Niiden tavoitteena on ollut parantaa 1970-luvulla rakennettuja lähiöitä. Fyysisen parantamisen lisäksi on pyritty aktivoimaan asukkaita ja asuinalueen sosiaalista vuorovaikutusta (Närhi 2004; ks. myös Jauhiainen & Niemenmaa 2006; Pakarinen 2002; Niemenmaa 2002). Professori Kirsi Saarikankaan mukaan korjausten onnistumista parantaa se, jos kaavoittajien lisäksi mukaan otetaan sosiaalityöntekijät. Pelkkä rakennusten peruskorjaus ei ole riittävää. Samalla tulisi korjata asukkaan oman suoriutumisen mahdollisuudet. (Saarikangas 1997, 119–121; ks. Närhi 2004, 123)

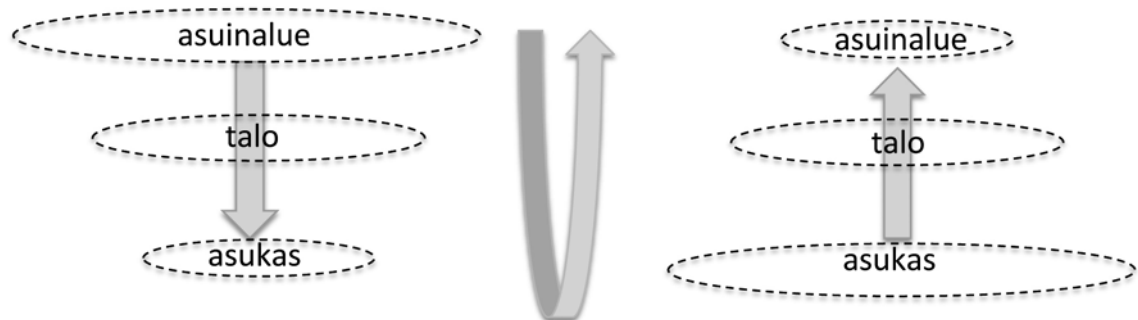
3.1.4

Kommunikatiivinen käänne ja sen vaikutukset

Mallin kehittämistä taustoittavat lisäksi 1900-luvun lopulta alkanut ja 2000-luvun taitteessa kiihtynyt yhteiskunnallinen muutos. Yhteiskunnallinen muutos sisältää muun muassa väestönkasvun, elintason nousun, muuttuneet elämäntavat ja arvostukset, kommunikaatiomuotojen ja tekniikan kehityksen sekä taloudelliset seikat. Kommunikaatiomuotojen ohella muutokseen liittyy termi kommunikatiivinen käänne. Termillä viitataan suunnittelun paradigman muutoksista käytyyn kansainväliseen keskusteluun. Itse kommunikatiivinen käänne -käsitteellä tarkoitetaan osallistuvan ja vuorovaikutteisen suunnittelun esiinnousua yhdyskuntasuunnittelun käytännöissä ja käyttäjien osallistamisesta käytyä keskustelua. Kommunikatiivisen käänteen merkitystä on kasvattanut vanhojen rakenteiden murtuminen ja kyseenalaistettu asiantuntijan rooli tiedon arvottajana niin teoreettisesta kuin käytännön suunnittelunkin näkökulmasta.

Sari Puustisen väitöstutkimus (2006) osoitti, että kommunikatiivisuuden vaatimus on ristiriitainen kehityssuunta perinteisen professionalisaation kanssa ja se on ollut myös syynä siihen, miksi kaavoittajaprofession piirissä kommunikatiivisuus on herättänyt vastustusta. Haasteet ovat kohdistuneet ennen kaikkea jokapäiväiseen työhön ja kaavoittaja-ammattilaisten koulutukseen. (Puustinen 2006, 336.) Kommunikatiivisessa suunnitteluteoriassa on korostettu suunnitteluprosessin sisältöä ja prosessin kulkua, jotta eri osapuolten olisi helpompi hyväksyä ja sopeutua suunnittelun lopputulokseen. Puustisen tulkinnan mukaan kommunikatiivinen käänne ei kuitenkaan vähennä kaavaprofession institutionaalista asemaa, vaan kommunikatiivisen käänteen perusajatuksena on ollut kaavaprosessin mahdollisimman suuri avoimuus. Sitä on korostanut myös 2000-luvulla voimaan astunut Maankäyttö- ja rakennuslaki. (Puustinen 2006, 310)

Yhteiskunnalliset muutokset jatkuvat edelleen. Ne näkyvät ikärakenteen muutoksessa, väestön ikääntymisessä, palvelutarpeen kasvussa, ihmisten korkeammassa eliniässä ja suhteessa vähenevään työikäisten määrään sekä maahanmuuttoon. Systemien kompleksisuus aiheuttaa haasteita, samoin yksilöllistymisen korostus. Ne heijastuvat koko yhteiskuntaan. Muutoksen seurauksena on arvioitu, että kansalaisten osallistuminen yhteisten asioiden hoitoon ja päätöksentekoon heikkenee (Närhi 2004, 121), eikä vanhan tavan mukainen ylhäältä alaspäin -ajattelu toimi enää aluesuunnittelussa. Tätä varten tarvitaan kehitysnäkökulman muutos, joka vahvistaa asukkaan vaikuttamismahdollisuuksia niin, että näkökulman kehitys lähtee alhaalta ylöspäin (kuva 39).

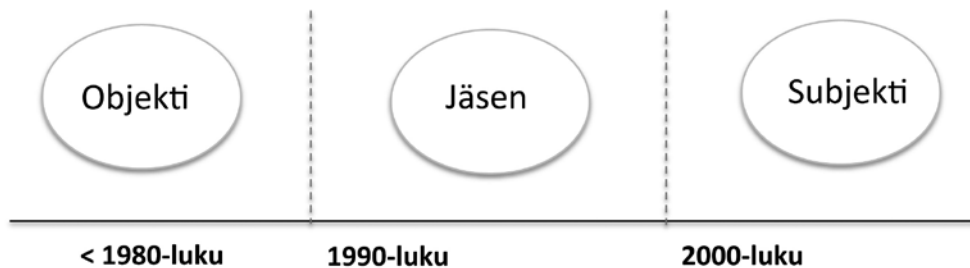
Kuva 39. Kehitysnäkökulman muutos. SD.

3.1.5

Muotoilun näkökulma lähiökehittämiseen

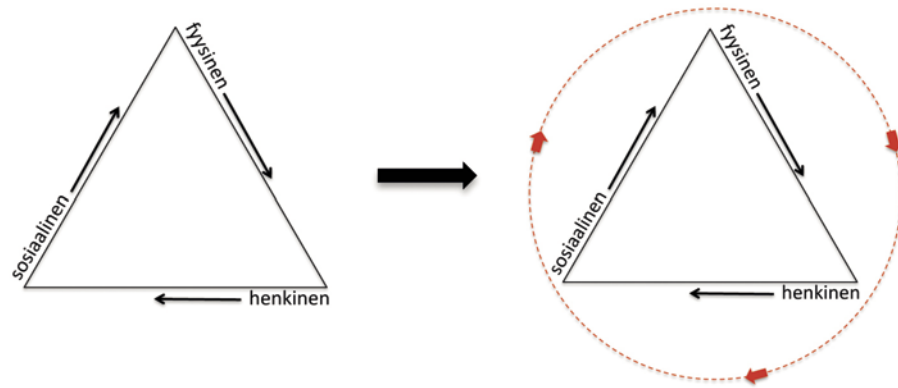
Haasteellisessa tilanteessa voidaan nähdä myös sellaisia mahdollisuuksia, mitä ei ole aiemmin havaittu kuten esimerkiksi muotoilun näkökulman hyödyntäminen tilanteen uudelleen arvioinnissa. Muotoilun keinoin voidaan löytää uusia tapoja edistää yhteiskunnallista hyvinvointia. Muotoiluajattelun merkitys on olemassa olevan tilanteen tunnistaminen, ratkaisujen iteratiivinen ja vuorovaikutteinen kehittäminen yhdessä asukkaiden kanssa (Brown 2009; Thackara 2005). Prosessin edellytys on, että se perustuu aitoon kohtaamiseen ja yhdessä toimimiseen, mikä puolestaan synnyttää vuorovaikutusta asukkaiden, liiketoiminnan ja julkisen sektorin välille sekä ohjaa löytämään innovatiivisia ja menestyksellisiä ratkaisuja (Sanders 2006; Liedtka, Rosen & Wiltbank 2009). Muotoilun näkökulmassa korostuvat ihmislähtöisyys, ongelmien tunnistaminen ja asettaminen, erilaiset ratkaisuvaihtoehdot, yhteistoiminnan fasilitoiminen ja kuvittelukyky.

Myös muotoilun kentällä on tapahtunut kehitystä siinä, millä tavoin käyttäjä ja kuttaja nähdään eri vuosikymmenten saatossa. Ihmislähtöisyys ilmenee siinä tavassa, miten asukas tai käyttäjä otetaan huomioon suunnitteluprosessissa. Karkeasti jaoteltuna voidaan sanoa, että ennen 1980-lukua asukas nähtiin suunnittelun kohteena, eikä hänellä ollut aktiivista roolia suunnitteluprosessissa. Suunnittelija toimi asukkaan tulkitsijana siitä, mitä tämä tarvitsi. Asukkaan mahdollisuus palautteen antajana oli rajoitettu ja hän pystyi antamaan palautetta vasta kun suunnittelukohde oli jo saatettu valmiiksi. Tämän ongelmana oli, että asukkaan vaikuttamismahdollisuudet varsinaiseen suunnittelukohteeseen olivat heikot. Sen sijaan 1990-luvulta lähtien suunnittelussa on korostunut asukkaan ottaminen mukaan jäsenenä suunnitteluprosessiin. Hän voi olla mukana ja antaa palautetta suunnitteluprosessin aikana. 2000-luvun alusta lähtien asukkaalla on ollut mahdollista toimia itse rakennuttajana tai suunnittelun alkuunpanijana, jolloin hänen vaikutusmahdollisuutensa itse suunnitteluun on merkittävä ja sen vuoksi hänen asemansa on toimia subjektina (ks. kuva 40).

Kuva 40. Ihmislähtöisen muotoilun muutos. SD.

Muotoilun näkökulman etuna on sen mahdollistama kauaskatseinen ja avara katsantokanta, joka pystyy ottamaan huomioon samanaikaisesti monia samaan asiaan vaikuttavia tekijöitä ja hahmottamaan niiden välisiä suhteita. Muotoiluajattelu lähtee ihmisestä itsestään ja sen vuoksi on luonnollista, että muotoiluajattelussa korostuvat ihmislähtöisyys ja kokonaisvaltainen lähestymistapa. Nämä tarkoittavat asuinalueen kehityksessä sitä, että huomioon otetaan asuinalueen fyysisen puolen lisäksi myös alueen asukkaiden oma identiteetti (henkinen) ja sosiaalinen konteksti (kuva 41). Ilman kokonaisvaltaista lähestymistapaa näkökulma vinoutuu yksiulotteiseksi. Tästä löytyy useita esimerkkejä. Muun muassa ongelman seurauksena on ollut kehittämisnäkökulman kapeutuminen toimialasektorikohtaiseksi. Jos kehitysnäkökulma keskittyy vain yhteen näkökulmaan, se nostaa esiin ne puutteet toisaalla. Esimerkiksi yksinomaan asuinalueen fyysiseen näkökulmaan keskittyminen on nostanut ongelmia esiin sosiaalisella ja henkisellä puolella. Sosiaalisten ongelmien vuoksi joillakin esikaupunkialueilla on heikko vetovoima, vaikka asuminen muuten olisi edullisempaa. Estääkseen epäedullisen kehityksen, on seuraavaksi hahmoteltu näkökulmaa, jossa otetaan samanaikaisesti huomioon fyysinen, sosiaalinen ja henkinen puoli (kuva 41, kolmion yksi sivu).

Kuva 41. Eri lähestymistavat kehitykseen kolmion eri sivuilla ja kehitysnäkökulman muutos kokonaisvaltaiseksi lähestymistavaksi ja osallistavaksi yhteistoiminnaksi. SD.

3.1.6

Osallistuvuus yhteistoiminnassa

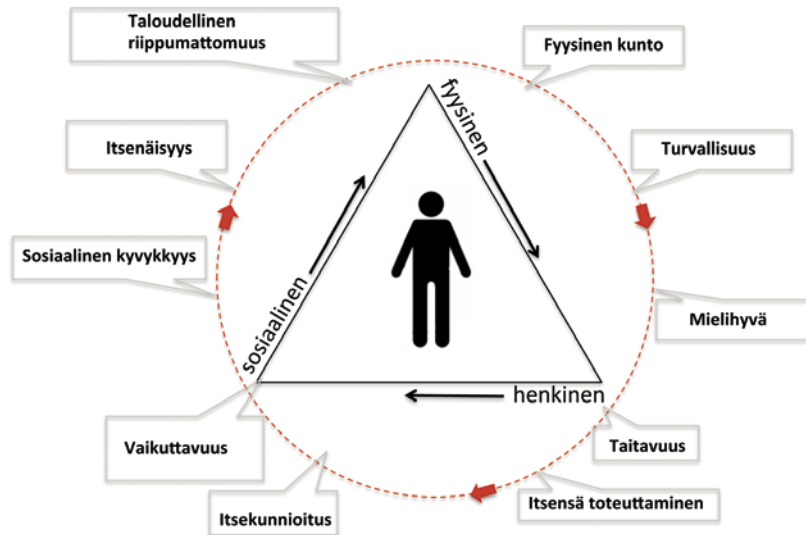
Osallistavassa toiminnassa korostuu kokonaisvaltaisuus. Mukana olevat toimijat osallistuvat aktiivisesti yhteisen vision toteuttamiseen ja sen kehittämiseen. Osallistavuus ei kuitenkaan tarkoita vain rakennusosalalla työskenteleviä tahoja (ns. sektori-kohtaisesti), vaan kaikkia niitä toimijoita, joita esimerkiksi asumisen palvelut laajassa näkökulmassa koskettavat. Osallistava toiminta tulkitsee ja ratkaisee olemassa olevia ongelmia. Se sisältää visionäärisen ja kauas katsovan kokonaissuunnittelun sekä hyödyntää eri sektoreilla toimivien toimijoiden välisen vuorovaikutuksen. Tämä merkitsee eri näkökulman asiantuntija-edustajien tasa-arvoista ja jaettua asiantuntijuutta, jossa jokainen toimii oman asemansa kautta asiantuntijana muiden asiantuntijoiden verkostossa. Tämän etuna on, ettei yksittäisen asiantuntijan osuus korostu yli muiden. Eri toimijoilla on tässä prosessissa omat tehtävänsä, jotka määräytyvät kunkin asiantuntemuksen perusteella.

Tämä on huomattu jo olemassa olevissa kaupunkikehityksen rakenteissa, joissa on pyritty osallistamaan asukkaita. Asukkaiden osallistumisella on tarkoitettu esimerkiksi kuntia koskevassa keskustelussa kuntalaisten, luottamushenkilöiden ja kunnan virkamiesten tiivistä vuorovaikutusta. Tiivistä yhteistyötä on perusteltu siten, että se edistää demokraattisesti valittujen edustajien tehtävien valvontaa ja lisää suurten kaupunkien poliitikkojen ja viranomaisten ymmärrystä kuntalaisten arkipäivään. Lisäksi sitä on pidetty tärkeänä kansalaisyhteiskunnan kehittämisen kannalta. (Puustinen 2006, 14) Kehityksen esteenä on kuitenkin pidetty kunnan byrokratiaa ja eri toimijasektorien erillisyyttä. Kuntatason päätöksenteko on hidasta. Kehityssuunnitelmien eteneminen kuitenkin vaatii investointien ja päätöstentoon samanaikaisuutta. Siksi käytössä oleva malli ei ole sinänsä riittävä. Osallistaminen tulisi viedä vielä pidemmälle, jolloin asukkaista tulee toimijoita.

Asukkaiden osallistamista pidetään tavoiteltavana asiana, mutta käytännössä sen toteutumisessa on haasteita. Aiemmin asukkaan ainut reagoititapa on ollut negatiivinen palaute, mikä on merkinnyt puutteellisia vaikutusmahdollisuuksia. Ongelmana on ollut se, ettei asukkailla ollut mahdollisuutta vaikuttaa kehitykseen alkuvaiheen. Esimerkiksi kaavamuutosten prosessi ei ole ollut tarpeeksi avoin eikä asioista ole kerrottu riittävän varhaisessa vaiheessa. Uudenlaisen ja avoimemman lähestymistavan ristiriitana on pidetty sitä, että kaavoittajien näkökulmasta kommunikaation katsottu häiritsevän ja vievän resursseja "varsinaiselta suunnittelulta". (Puustinen 2006, 311.)

Haasteena ovat uudenlaiset valtarakenteet ja eriarvoistumisen tunnistaminen (Närhi 2004, 122). Vaikeudet nousevat siitä, että useimmat yhteiskunnan rakenteet toimivat vielä vanhojen mallien mukaisesti. Tästä seuraa yhteentörmäyksiä. Se il-

menee monin tavoin muun muassa muutosvastarintana. Uudenlainen toimintatapa edellyttää muutosta nykytoimintaan ja vaatii uudenlaista asiantuntijuutta. Samalla joudutaan etsimään uusia vuorovaikutuksen tapoja ja yhteisymmärrystä sekä samalla tasolla tapahtuvaa kommunikointia. Asuinympäristöjä muovaavat erilaiset asiantuntijat kaavoittajat, kaupunkisuunnittelijat, poliittiset päätöksen tekijät, sosiaalialan ammattilaiset. Harva kuitenkaan osaa sanoa mitä moniulotteinen kestävä kehitys käytännössä tarkoittaa. (Närhi 2004, 120.)

Kuva 42. Asukkaan toimijuutta edistävät tekijät. SD.

Myös avoimuus edellyttää uudenlaisen toimintakulttuurin omaksumista kaikilta osapuolilta. Se tarkoittaa, että asukailta vaaditaan uudenlaista asennetta ja proaktiivisuutta. Asukkaiden toimijuus edellyttää itsenäisyyttä, tasa-arvoista toimijuutta, hyvää itsetuntoa ja itsearvostusta. Kuvassa 42 esitetään asukastoimivuuteen mahdollistavat tekijät. Toimijuus sitoo asukkaan käsitykseen olemassa olevaan sosiaaliseen kontekstiin. Mitä enemmän toimijuuteen liittyy sitä edistäviä ominaisuuksia, kuten hyvä fyysinen kunto, turvallisuus, mielihyvä, taitavuus, itsensä toteuttaminen, itsekunnioitus, vaikuttavuus, sosiaalinen kyvykkyys, itsenäisyys ja taloudellinen riippumattomuus, sitä paremmat edellytykset asukkaalla on aktivoitua asuinalueensa yhteistoiminnalliseen kehittämiseen (Sheldon et al. 2001, 328 taulukkoon; Hassenzahl, Diefenbach & Göritz 2010, 355 taulukko 1.) Asukkaan toimijuuteen vaikuttavat sosiaalisen kontekstin konventiot kuten kasvatusta, koulutus, rooli työelämässä ja elämäkokemus. Jotta asukkaista saataisiin toimijoita, heidän täytyisi ensin saada riittävästi tukea elämänedellytyksiinsä. Vain edistämällä asukkaiden toimintavaroja heistä voidaan saada aktiivisia asukastoimijoita.

3.1.7

Alueellisten toimijoiden tunnistaminen

Yhteistoimintamallin perustana on alueellinen omaleimaisuus ja sen tunnistaminen. Se merkitsee alueellisten toimijoiden ja tasojen tunnistamista, jo olemassa olevan toiminnan ja paikallisen vaikuttamisen verkostojen huomioon ottamista. Tämä on edellytys sille, että alueen ulkopuoliset toimijat voivat liittyä mukaan yhteistoimintaan ja integroitua olemassa oleviin verkostoihin ja yhteistöihin. Mellunkylän potentiaali ja asukasaktiivisuus tunnistettiin ennen Lähiö 2072 -hankkeen alkua. Yhteistoimintaa laajennettiin ja syvennettiin Lähiö 2072 -projektin aikana hankkeessa mukana olevien

kumppanien kanssa: ARA, Suomen Kuntaliitto, Vahanen-yhtiöt, Helsingin Energia, Helsingin Diakonissalaitos, Tekes, Aalto-yliopisto ja Vetoa ja Voimaa Mellunkylään (sekä Wiktio Oy 30.4.2013 asti).

Mellunkylä valittiin hankkeen pilottikohteeksi useista eri syistä. Alueen valintaa perusteli se, että suurin osa alueen kerrostaloista on rakennettu 1960- ja 1970 -luvulla ja alueen kerrostalot ovat suurten korjaushankkeiden kynnyksellä. Lisäksi Mellunkylä on Suomen suurin lähiö. Mellunkylä on toiminut viimeisten vuosikymmenten aikana myös alueellisena kehityskohteena useissa tutkimus- ja kehityshankkeissa. Mellunkylän asukasaktiivisuutta oli jo pohjistanut aiemmin mainittu Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -hanke ja Helsingin Diakonissalaitoksen Roottori - Osallistavan kaupunkilaistoiminnan projekti. Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -hankkeen taustalla oli halu jatkaa Mellunkylän kehitystyötä EU:n Urban-ohjelmien ja Helsingin kaupungin Lähiöprojektin jälkeenkin. Järjestöt kokosivat alueen vaikuttajat, jotka päättivät muodostaa yhteistoimintaryhmän, johon kutsuttiin alueella asuvat kaupunginvaltuutetut, järjestöt ja yrittäjät kuin virkamiehetkin. Vetoa ja Voimaa Mellunkylään -hanke käynnistyi yhteistoimintaryhmän toimesta vuonna 2008. Seuraavana vuonna (2009) hanke pääsi mukaan valtion Lähiöohjelmaan ja vuonna 2013 Vetoa ja Voimaa Mellunkylään valittiin yhdeksi Helsingin kaupungin demokratiapiloteista (http://www.alueportaali.net/vetoa_ja_voimaa.html). Vetoa ja Voimaa Mellunkylää -hankkeen ansiona on ollut eri toimijoiden välinen yhteistyö ja alueen asioiden eteenpäin vieminen. Se ei kuitenkaan ole yksinään pystynyt edistämään asumisen ja korjausrakentamisen agenda, johon Lähiö 2072 -hanke puolestaan keskityttiin.

Lähiö 2072 -hanketta on edistänyt myös sen alkuvaiheessa Aalto-yliopiston 365 Wellbeing -hankkeeseen lukeutuva Suburb 2072 -osahanke, joka oli osa Helsingin Muotoilun pääkaupunkivuoden (World Design Capital) tutkimushankekokonaisuutta vuonna 2012. Muotoilun laitoksen kansainväliset maisteriopiskelijat jakautuivat Mellunkylään Suburb 2072 -osahankkeen aikana. Opiskelijat työskentelivät aluekehityksen parissa paikanpäällä vuokratassa asukastilassa kahden kuukauden ajan. Opiskelijakurssin aikana synnytettiin luottamusta. Sen aikana tehtiin Aalto-yliopistoa tutuksi ja luotiin avauksia yhteistoiminnan eri muodoille paikallisten asukkaiden, toimijoiden ja yliopiston välille muun muassa yhteisissä työpajoissa. (Soini & Paavilainen 2013)

3.1.8

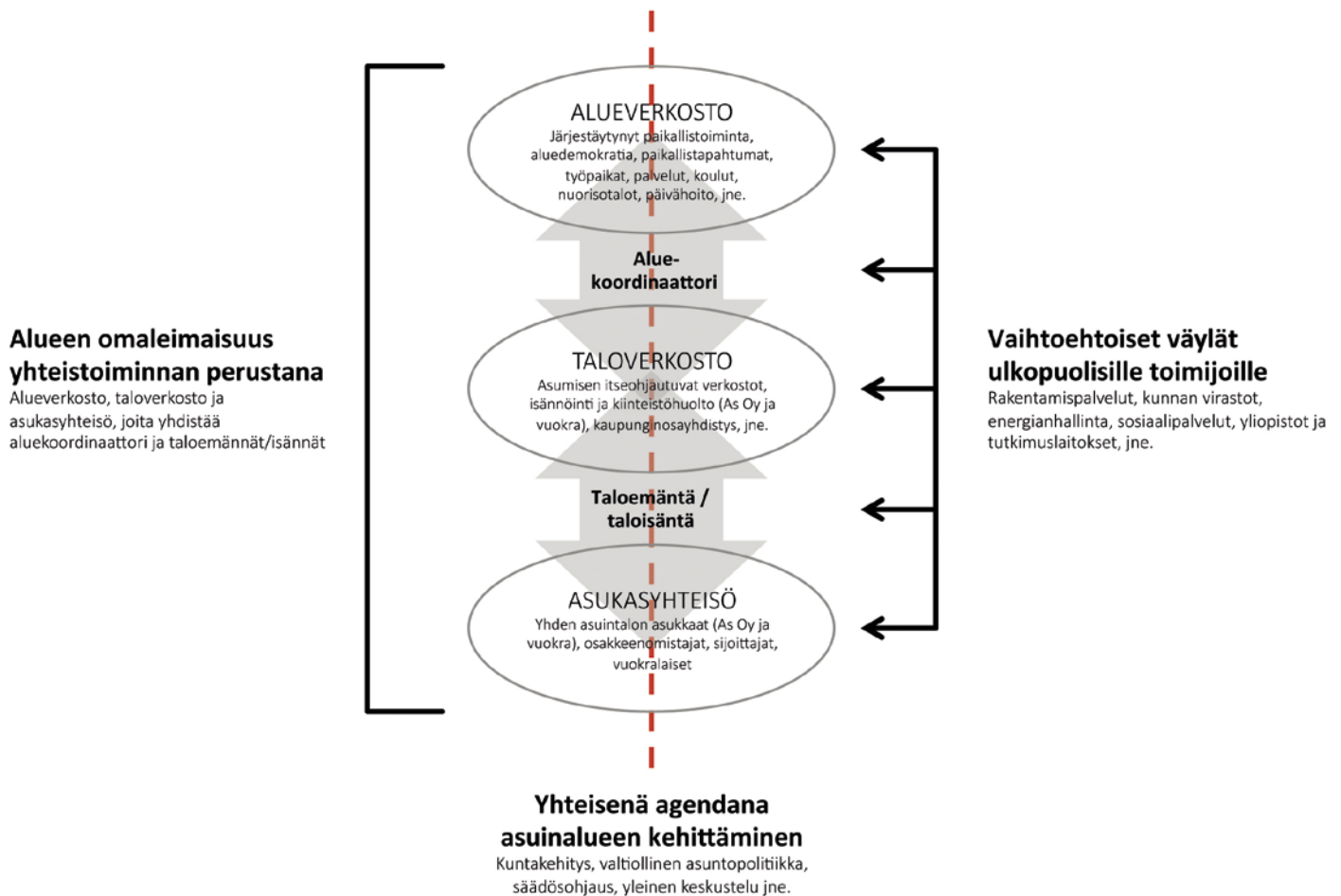
Yhteistoiminnan tasot

Yhteistoimintamalli muodostuu kolmesta tasosta: alueverkostosta, taloverkostosta ja asukas yhteisöstä. Lähiö 2072 -hankkeessa alueverkoston tason Mellunkylässä muodostivat yhdessä Suomen Kuntaliitto, ARA, Aalto-yliopisto, Vetoa ja Voimaa Mellunkylään, Helsingin Energia ja Helsingin kaupungin ympäristökeskus, Helsingin Diakonissalaitos ja Vahanen-yhtiöt. Pilotteihin tulivat mukaan myös Helsingin kaupungin opetus- ja nuorisotoimen osalta Nuorten toimintakeskus Luuppi, Laakavuoren toimintakeskus, Helsingin yhteislyseo ja Vesalan yläaste. Alueverkosto sisältää järjestäytyneen paikallistoiminnan, aluedemokratian, paikallistapahtumat, alueen työpaikat ja palvelut sisältäen muun muassa alueen koulut, nuorisotalot ja päivähoidon.

Taloverkoston tason muodostivat Lähiö 2072 -hankkeessa asuin- ja palveluympäristön edustajat, joita olivat: Kontulan Huolto Oy, Heka-Kontula Oy:n isännöinti ja kiinteistöhuolto sekä taloyhtiöt: As Oy Kurkimäki, As Oy Kontulankaari 2 ja As Oy Keinutie 5 sekä Heka-Kontulan Oy:n vuokrataloista Kontulankaari 11. Taloverkostotasolle kuuluvat asumisen itseohjautuvat verkostot, isännöinti, asunto-osakeyhtiön ja vuokratalo-yhtiön kiinteistöhuolto.

Hankkeen pilotin aikana taloyhtiöiden ja vuokratalojen edustajat osallistuivat taloemäntä ja -isäntäkoulutukseen. Sen tarkoituksena oli luoda perusedellytykset koulutuksen jälkeiseen itseohjautuvaan toimintaan taloyhtiöiden kesken. Paikallisten taloyhtiöiden ja talotoimikuntien, taloemäntien ja -isäntien sekä talon asukkaiden on mahdollista jakaa kokemuksiaan taloverkostossa asumisesta ja talon korjausta, kunnossapidosta ja huollosta.

Asukasyhteisö muodostuu tässä mallissa yhden asuintalon, joko asunto-osakeyhtiön tai vuokratalon asukkaista. Lähiö 2072 -tutkimushankkeeseen osallistui kolme asunto-osakeyhtiötä ja yksi vuokrataloyhtiö. Hankkeeseen osallistuneet asukasaktiivit valikoituivat asunto-osakeyhtiöissä lähinnä taloyhtiön hallituksen jäsenistä. Sen sijaan vuokratalon osalta asukasaktiivi ei kuulunut talotoimikuntaan. Tätä asetelmaa ei ollut kuitenkaan etukäteen määriteltä, eikä se ollut tarkoitushakuista. Hankkeen viimeisessä pajassa nostettiin esille myös näkemys, jonka mukaan parempana vaihtoehtona pidettiin sitä, etteivät taloemännät ja -isännät osallistuisi taloyhtiöhallintoon, vaan he voisivat toimia hallituksen tai talotoimikunnan rinnalla asukasaktiivin äänenä.

Kuva 43. Yhteistoimintamalli asuinalueen kehittämiseen. © Sari Dhima, Tero Heikkinen ja Katja Soini

Yhteistoiminnan tasojen fasilitaattorit

Edellä esitetyt tasot, asukasyhteisö, talo- ja alueverkosto, esiintyvät toisistaan irrallisina osina, omina yksiköinään. Yhteistoiminnan kannalta ongelmaksi nousee se, että verkostoja yhdistävä tekijä puuttuu. Sen vuoksi yhteistoimintamalliin lisättiin tasojen väliseen ja ylittävään toimintaan yhdistävät fasilitaattorit. Yhteistoimintamallissa toiminnan fasilitointi on toteutettu kahden erilaisen fasilitaattorin avulla. Toinen toimii ammattiasiantuntijan roolista käsin aluekoordinaattorina ja toinen edistää asukasaktiivisuutta ja asukasasiantuntijuutta. Asukkaan ääntä käyttävät tämän mallin mukaan asukasyhteisöstä valitut taloemäntä tai -isäntä, joita on yksi tai kaksi henkilöä taloyhtiötä kohden.

Mallissa fasilitoinnilla tarkoitetaan prosessien suunnittelua ja johtamista. Fasilitointitapahtumassa erotetaan toisistaan kaksi osaa: sisältö ja itse prosessi. Tässä fasilitoinnin sisältö koostuu fasilitointitilanteesta ja siinä syntyneistä ideoista, ehdotuksista ja päätöksistä. Fasilitointiprosessi koostuu siitä, millä tavoin osapuolet työskentelevät yhdessä ja miten asian toteutumista edistetään. Fasilitaattorin tehtävänä on helpottaa ja varmistaa se, että prosessien sujuvuus on neutraalia ja tavoitteellista. Tämän edellytyksenä on, että prosessissa haettava tulos suunnitellaan etukäteen ja että fasilitoinnin toteutukseen etsitään tarkoituksenmukaiset menetelmät ja työkalut. Fasilitaattorin kuuluu myös edistää ryhmän työskentelyä ja varmistaa tulosten tallentaminen. Tarpeen mukaan fasilitaattori rohkaisee konsensusta eri osapuolten välillä, hallitsee tilanteen kulkua, tunnelmaa ja tapahtuman etenemistä vaiheesta toiseen sekä antaa ja pyytää palautetta osallistujilta. Fasilitaattorilta edellytetään, että hän on sisäistänyt välittäjän roolinsa. [Wikipedia: Fasilitointi (organisaatio)]

Yhteistoimintamallissa fasilitaattorien roolit jaetaan kahteen tehtävään: toimimiseen aluekoordinaattorina ja toimimiseen taloemäntänä/-isäntänä. Kahdesta suunnasta lähestyvän fasilitoinnin avulla pyritään takaamaan se, että fasilitoinnissa hyödynnetään sekä alueen ammattilaisnäkökulmaa että asukasnäkökulmaa. Aluekoordinaattorin tehtävänä on vastata taloverkoston ja alueverkon välisestä yhteistyöstä ja toiminnan fasilitoinnista, välittää tietoa ja johtaa toimintaa näiden välillä. Taloemäntä tai taloisäntä puolestaan toimii asukasyhteisönsä ja taloverkoston välillä ja hänen tehtävänä on vastata asukasyhteisönsä ja taloverkon välisestä yhteistyöstä sekä niiden välillä tapahtuvasta toiminnasta ja sen fasilitoinnista. Lähiö 2072 -tutkimushankkeessa yhteistoimintamallin fasilitoinnista vastasivat Aalto-yliopiston Muotoilun laitoksen tutkijat ja Helsingin Diakonissalaitoksen projektityöntekijät. Kolme taloemäntää ja kaksi taloisäntää neljästä taloyhtiöstä puolestaan vastasivat asukasyhteisön sisäisestä tiedottamisesta, ja he toimivat pilotissa muun muassa talovierailun kahvitilaisuuden (Kahvirundi) järjestäjänä ja koollekutsujana.

Lähiö 2072 -hankkeen pilotissa kutsuttiin vapaaehtoisia paikallisia asukkaita taloemänniksi ja -isänniksi. Käytännössä toimintaan valikoitui mukaan ne henkilöt, jotka olivat jo entuudestaan hoitaneet asuintalonsa asioita. Ilmoittautuneet kokivat myös muita mielekkäämmäksi osallistua taloemäntä ja -isäntäkoulutukseen ja toimia asuintalonsa asukasaktiivina.

Asuinalueen kehityksen yhteistoimintamallin pyrkimyksenä oli kasvattaa taloemäntä ja -isäntäverkostoa useiden (kerros)talojen väliseksi verkostoksi. Yhden taloverkoston yksikön kokoa ei voitu määritellä hankkeen aikana, koska pilottiin osallistui neljä taloa. Korjausrakentamisen kuten ryhmäkorjaushankkeiden osalta taloverkoston koko voisi olla suurempi esimerkiksi kymmenestä seitsemääntoista taloon. Tällöin saavutettaisiin suurempi hyöty yhteiskorjaamisesta, koska se madaltaisi yksittäisen kerrostalon korjauskustannuksia. Suurempi taloyhtiöiden määrä kuitenkin vaikuttaa aluekoordinaattorin fasilitoinnin työmäärään. Taloverkoston tarkoituksena on edistää talojen välistä viestintää ja lisätä yhteisöllisyyttä. Taloemännän ja -isännän

rooli kulminoituu sosiaalisiin ja viestinnällisiin taitoihin. Osittain taloemännän ja -isännän roolilla voidaan nähdä yhteneväisyyksiä aiemmin taloyhtiöissä toimineella talonmies-käytännöllä. Talonmies keskittyi talon operatiivisten ja käytännönläheisten asioiden hoitamiseen. Samalla hän tunsi talon asukkaat ja kuuli heitä sekä toimi yhteyshenkilönä talon asioissa. Nykyään taloyhtiön operatiivisista asioista vastaa useimmiten erillinen huoltoyhtiö, joka hoitaa talotekniikan ja kiinteistön huoltoasiat. Vallitseva käytäntö on muuttanut tarvetta lähellä olevaan ja paikalliseen taloasian-tuntijaan. Taloemäntä ja -isäntä roolilla on myös jo käytössä oleva esimerkki muun muassa S-asuntojen toiminnassa, missä heitä kutsutaan yhteisökoordinaattoreiksi.

Aluekoordinaattorin roolissa korostuvat ammatillisuus ja asiantuntijuus. Aluekoordinaattorin tehtävänä on toimia kaupungin päätöksenteon ja alueellisen toiminnan välillä sekä edistää niiden välistä yhteistyötä, toiminnan sujuvuutta ja tiedonvälitystä. Aluekoordinaattorin toimi mahdollistaisi alueen kulttuurillisten kohtaamisen tulkkina toimimisen. Aluekoordinaattorin tehtävään pätevöityminen olisi mahdollista järjestää erikoistumiskoulutuksena alueen isännöitsijöille, tai muulle rooliin sopivalle ammattilaistaholle. Itse aluekoordinaattorin työhön sisältyisi esimerkiksi aluedemokratian edistäminen, alueellisten tapahtumien koordinoiminen ja kulttuurillisen moninaisuuden ymmärrystä kasvattava rooli sekä taloemäntien ja -isäntien kouluttajana toimiminen. Lisäksi aluekoordinaattori toimii yhteistyössä alueella toimivien taloemäntien ja -isäntien sekä alueen asumisneuvojan kanssa.

Taloemännän ja -isännän rooli edellyttää toimintaan perehdyttämistä. Tätä varten taloemäntä ja -isäntäkoulutuksessa käytiin läpi talon ylläpitoon ja korjaamiseen liittyviä seikkoja muun muassa Vahanen-yhtiöiden Lähiöharmonia-kehityshankkeessa kehitetyn talojen avulla. Tulevaisuudessa taloemäntä ja -isäntäkoulutusta voitaisiin järjestää esimerkiksi kansalaisopistossa Asumisen kansalaistaidot -kurssilla. Tässä vaiheessa taloemäntä ja -isäntäkoulutuksen haasteiksi tunnistettiin sellaiset seikat kuten ajankäyttö, vapaaehtoisuus, sitoutuminen ja motivaatio. Jatkossa koulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota kiinteistön arvioinnin opiskeluun, asukastyön haasteellisiin tilanteisiin, asioiden sujuvuuteen ja sosiaalisiin taitoihin.

Hankkeen pilotoinnin aikana todettiin, että vuokratalojen osalta korjausrakentamista koskevat asiat oli hoidettu asunto-osakeyhtiöitä paremmin, koska asuintalon huolto kuuluu kiinteistön omistajalle. Asunto-osakeyhtiössä taloyhtiön asukkaat ovat taloudellisessa vastuussa asuintalonsa kunnossapidosta ja korjauksista. Toisaalta sosiaalisen verkoston tasolla yhteisöllinen tekeminen ja yhteiset tapahtumat olivat talon asukkaiden keskinäistä yhteisöllisyyttä kasvattava tekijä. Tätä vasten taloemännät ja -isännät sekä aluekoordinaattori täydentävät asunto-osakeyhtiön hallintoa, vuokralaisdemokratiaa ja lähidemokratiaa. Vuokrataloissa taloemännät ja -isännät voivat vaikuttaa taloyhtiön yhteisiin tapahtumiin ja toimintaan. He voivat välittää asukkaiden viestejä talotoimikunnalle ja esittää ehdotuksia remonttien sisältöihin osana vuokralaisdemokratiaa. Asunto-osakeyhtiöiden ja vuokratalojen emännät ja -isännät kokivat saaneensa vertaistukea toisiltaan, koska viihtyvyys ja halu vaikuttaa asuinolosuhteisiin on yhteisen kiinnostuksen kohteena talon hallintamuodosta riippumatta. Tästä syystä myös vuokratalojen osalta taloemäntä ja -isäntätoiminta todettiin tarpeelliseksi.

3.1.10

Väylät ulkopuolisille toimijoille

Paikallista yhteistoimintaa laajennettiin ja syvennettiin Lähiö 2072 -projektin aikana hankkeessa mukana olevien kumppanien kanssa. Lisäksi hankkeeseen liittyi mukaan tutkimuskonsortion ulkopuolisia tahoja kuten Helsingin kaupungin ympäristökeskus ja Kontulan Huolto Oy. Helsingin kaupungin ympäristökeskus toimi aktiivisesti Lähiö 2072 -hankkeessa ja osallistui muun muassa AVE Mellunkylä! -pilotissa järjes-

tettyyn taloyhtiöiden kahvitilaisuuteen, Kahvirundiin. Helsingin kaupungin ympäristökeskus osallistui mukaan taloverkoston toimintaan osallistumalla muun muassa Kontulankaari 2 -taloyhtiön asukasiltan energian käytön asiantuntijoina. Alueellisen toiminnan kautta hankkeeseen tulivat mukaan myös Mestoilla-videokilpailun aikana sellaiset tahot kuten Heka-Kontula Oy, Kelaamo-elokuvayhteisö, Helsingin yhteislyseo, Vesalan yläasteen koulu ja Helsingin itäinen nuorisotyöyksikkö. Hankkeen yhteistoimintamallissa on otettu huomioon ulkopuolisten tahojen, esimerkiksi rakentamispalvelujen, kunnan virastojen, energianhallinnan, sosiaalipalveluiden, yliopistojen ja tutkimuslaitosten mahdollinen osallistuminen yhteistoimintaan. Mallissa yhteistoimintaan mukaan liittyminen mahdollistuu viiden väylän kautta, joista aiemmin esitettyjen talo- ja alueverkostojen lisäksi muita tunnistettuja väyliä ovat: asukasyhteisö, aluekoordinaattorin ja taloemäntä ja -isäntätoiminta.

3.1.11

Yhteistoiminnan työkalut

Yhteistoiminnan fasilitointi edellyttää toiminnan mahdollistavia työkaluja. Sellaisina hankkeessa tunnistettiin muun muassa tapahtumien tuottaminen, asuinalueen aikajana, asukastilan kartta, taloemäntä ja -isäntä koulutus, taloyhtiöiden verkosto, taloyhtiöiden yksilöllinen energian hallinta ja talojana. Lisäksi yhteistoiminnan ylläpitämiseen luotiin työkaluja, joiden avulla fasilitaattorit kykenevät välittämään tietoa ja millä tavoin eri toimijat osallistetaan. Tässä alueelliset tapahtumat toimivat yhtenä liittymäpintana, johon uusien tahojen on luontevaa tulla mukaan. Tämän lisäksi jatkuvan vuorovaikutuksen ylläpitämistä varten tarvitaan säännöllisesti eri toimijoita ja asukkaita kokoavia yhteistoiminnan työpajoja. Vuosikellon avulla voidaan jäsentää alueen tapahtumakalenteri ja lisätä siihen yhteiset työpajat.

Fasilitoinnin onnistuminen edellyttää hyvää tiedotusta ja viestintää. Käytännössä alueellisen viestinnän järjestäminen eri verkostojen tasoilla tarvitsee oman pääkanavansa, jota kautta tietoa välitetään. On myös tärkeää, että asukkailla on mahdollisuus tehdä aloitteita ja esittää omia ehdotuksia ja toimintaideoita asuinalueensa kehittämiseen. Tällöin vuorovaikutus mahdollistetaan myös alhaalta ylöspäin. Lähiö 2072 -hankkeen pilottialueella, Mellunkylässä, alueellisena kanavana toimii Mellunkylä-lehti, paikallisradio ja paikalliset tapahtumat. Alueverkoston sisäisenä tapahtumana toimivat muun muassa yhteistoimintaryhmän kokoukset. Alueen taloverkoston osalta tarvitaan taloemäntien ja -isäntien yhteisiä tapaamisia. Asuintalojen avoimien ovien päivä -tapahtuma oli ensi kosketus taloemäntien ja -isäntien rooliin talon sisäisten tapahtumien järjestäjänä. Taloyhtiön kahvitilaisuuden jälkeen taloemännät ja isännät ovat yhdessä sopineet keskinäisistä tapaamisista. Yhteisten tilaisuuksien ja kokoontumisten tavoitteena oli luoda taloemäntien ja -isäntien vertaisryhmä, jolloin he voivat yhdessä keskustella talon asioista ja jakaa kokemuksiaan. Taloemäntien ja -isäntien työkaluna toimii muun muassa hankkeessa luotu talojana, joka auttaa asukkaista ymmärtämään pitkän tähtäimen suunnitelmia (PTS) kiinteistön korjaamisessa ja kehittämisessä. Tätä testasivat niin Vahanen-yhtiöt omassa kehityshankkeessaan kuin myös Helsingin Energia omassaan talon energian käytön näkökulmasta.

Lähiö 2072 -hankkeessa tunnistetuiksi työkaluiksi muodostuivat yhteiset sosiaaliset ja vapaamuotoiset tilaisuudet. Taloverkoston tasolla tilaisuuksia ovat muun muassa asiantuntijoiden vierailut taloyhtiöihin ja asukkaille järjestetty kahvitilaisuus. Alueellisella tasolla tällaisia tilaisuuksia ovat esimerkiksi paikalliset musiikkifestivaalit, asukastilaisuudet, joissa ammattilaiset ja paikalliset asukkaat voivat tavata toisiaan vapaamuotoisesti. Tämä lisäksi talon asioista viestimiseen ja viestin sujuvuuteen on syytä kiinnittää huomiota. Talossa pitäisi päättää siitä, mitä tiedotetaan ja millä tavoin tapahtumat ja ajankohtaiset alueen asiat välitetään paikallisille asukkaille monikanavaisesti. Yhtenä Lähiö 2072 -hankkeessa kehitettynä työkaluna toimii asuintalon

historian kokoava talojana, joka välittää tietoa tulevista korjauksista ja asumiskoke-
muksia. Talojanan etuna on se, että tieto on helpommin ymmärrettävässä muodossa
kuin talon pitkän tähtäimen suunnitelmassa (PTS). Näiden lisäksi "Asumisen kan-
salaistaidot" -koulutuksen järjestämistä pidettiin tarpeellisena työkaluna lähitule-
vaisuudessa. Koulutus edistäisi asumisen hyviä tapoja ja käytäntöjä sekä antaa val-
miuksia ja välineitä kohdata eri kulttuuritaustasta tulleita sekä selviytymisvälineitä
hankaliin tilanteisiin. Koulutustarpeen osuus tuli esille vasta Lähiö 2072 -hankkeen
viimeisessä työpajassa, jonka vuoksi sitä ei ole testattu pilotissa hankkeen aikana.

3.1.12

Mallin hyödyt

Yhteistoimintamalli yhdistää vuorovaikutusverkostojen toimijat kolmella tasolla:
asukasyhteisö, taloverkosto ja alueverkosto. Mallin toteuttaminen edellyttää alueen
potentiaalin ja eri verkostojen tunnistamista. Lähiö 2072 -hankkeessa se tapahtui
yhdessä hankekumppaneiden ja paikallisten kanssa. Hankkeen aikana mukaan liit-
tyi myös sellaisia toimijoita, jotka eivät kuuluneet hankkeen tutkimuskonsortioon.
Malli mahdollistaa sektori- ja toimialarajojen ylittävän yhteistyön. Mallia voidaan
soveltaa skaalautuvasti projektissa, joka yhdistää paikalliset asukkaat ja alueellisen
tason toimijat. Huomion arvoista on, ettei malli vähennä alueen ammattiosaamisen
merkitystä, vaikka se osallistaa asukasaktiivit mukaan kehitykseen. Kokoamalla
tietyn teeman tai agendan ympärille kuuluvat eri toimijat yhteen, pystytään samaan
selville kuka voisi toimia alueellisen ja paikallisen tason ammatillisen osaamisen
pohjalta aluekoordinaattorina (alueellinen taso) ja kuka voisi toimia yksittäisen asuin-
talon edustajana lähellä paikallista asukasrajapintaa taloemäntänä tai -isäntänä. Malli
voidaan nähdä asuinalueen kehittämistä täydentävänä esityksenä, jossa yhdisty-
vät luontevasti asukkaiden paikallinen edustus ja alueella toimivien ammatillinen
asiantuntijuus. Mallin hyödyntäminen konkretisoituu muun muassa ryhmäkorjaus-
hankkeissa, joita on helpompi toteuttaa edellä kuvatun mallin mukaisesti. Laajempi
alueellinen korjaaminen helpottuu, kun yhden talon korjauksen sijasta tehtäisiin
talojen ryhmäkorjaamishankkeita. Ryhmäkorjaushankkeita olisi luonnollista toteut-
taa esimerkiksi taloverkoston tasolla.

Malli hyödyntää lisäksi asukkaiden varhaisen vaiheen osallistamista ja ennakoivaa
vaikuttamista. Sen avulla kyetään minimoimaan ongelmien syntymistä ennakoivasti
ja vähentämään alueen sosiaalisia ongelmia sekä kasvattamaan alueen sosiaalista
kestävyyttä. Se hyödyntää asukkaiden paikallisasiantuntijuutta ja antaa toiminnal-
lisen muodon asukkaiden "äänelle" sekä sitouttaa asuinalueen asukkaat mukaan
kehitykseen. Tätä voidaan pitää edellytyksenä sille, että asuintaloissa tehdään muu-
toksia. Tämä perustuu siihen, että taloyhtiöiden asukkaat ovat niitä henkilöitä, jotka
päättävät korjaushankkeista – eikä päätöstä voida sanella heille ulkoapäin. He ovat
myös niitä, jotka rahoittavat talonsa korjaukset. Mallin hyötynä on käyttäjien näkö-
kulman huomioon ottaminen ja kokonaisvaltainen ote, eri sektorien välisen synergian
hyödyntäminen ja ennakoiva asenne korjausrakentamiseen, jossa yleensä korjaukset
tehdään vasta siinä vaiheessa kun niitä ei voida enää välttää.

LÄHTEET

Verkkosivut

- Wikipedia. 11.4.2013. Fasilitointi (organisaatio). [http://fi.wikipedia.org/wiki/Fasilitointi_\(organisaatio\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/Fasilitointi_(organisaatio)). [Viitattu 30.5.2014]
- Helsingin kaupunki. 2.1.2013. Yhdyskuntatyö. <http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/aluetyo/palvelut/yhdyskuntatyo>. [Viitattu 30.5.2014]
- Mellunkylän alueportaali. 2014. http://www.alueportaali.net/vetoa_ja_voimaa.html. [Viitattu 30.5.2014]

Kirjallisuus

- Brown, T. 2009. Change by design. New York: HarperCollins.
- Hassenzahl, M., Diefenbach, S. & Göritz, A. 2010. Needs, affect, and interactive products – Facets of user experience. Interacting with Computers 22. Journal homepage: www.elsevier.com/locate/intcom. 353–362.
- Hautamäki, L., Laaksonen, J. & Virtanen, A. 1980. Kaupunginosien kehittämistutkimus. Teoksessa Kylät ja kaupunginosat. Tampere: Finnpublishers. 189–194.
- Jauhiainen, J. S. & Niemenmaa, V. 2006. Alueellinen suunnittelu. Tampere: Vastapaino.
- Liedtka, J., Rosen, R. & Wiltbank, R. 2009. The catalyst. How you can become an extraordinary growth leader. New York: Crown Business.
- Niemenmaa, V. 2002. Asukasaktiivien ääni. Osallistuminen ja osallisuus Helsingin kestävä kehityksen prosessissa. Teoksessa Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Toim. Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman. Helsinki: Gaudeamus. 200–217.
- Närhi, K. 2004. SVA asuinympäristöjen kehittäjänä. Teoksessa Ihminen ja ympäristön muutokset: sosiaalisten vaikutusten arvioinnin teoriaa ja käytäntöjä. Toim. Rauno Sairanen ja Johanna Kohl. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 87. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. 119–140.
- Pakarinen, T. 2002. Osallistumisen taustalla olevat ajatusmallit ja osallistumisen tulevaisuus. Teoksessa Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Toim. Pia Bäcklund, Juoni Häkli & Harry Schulman. Helsinki: Gaudeamus. 75–91.
- Pakkala, P. & Sundman, M. 1981. Asuinympäristön laatu – tämänkin vuosikymmenen haaste. ARK 2, 51–57.
- Puustinen, S. 2006. Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne: vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta. Diss. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. Teknillinen korkeakoulu. A 33. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Saarikangas, K. 1997. Koti, asuminen ja standardi Alvar Aallon AA-järjestelmä. Teoksessa Alvar Aalto modernisti yhdyskuntasuunnittelija ja standardisoinnin kehittäjä. Seminaari Kotkassa 22.–23.5.1997. Toim. Sirkka Soukka. Kotka: Kotkan kaupunki. 113–133.
- Sanders, E.B.-N. 2005. Information, Inspiration and Co-creation. The 6th International Conference of the European Academy of Design. Bremen: University of the Arts.
- Sheldon, K. M., Elliot, A., Kim Y. & Kasser T. 2001. What Is Satisfying About Satisfying Events? Testing 10 Candidates Psychological Needs. Journal of Personality and Social Psychology. Vol. 80, No. 2. 325–339.
- Soini, K. & Paavilainen, H. 2013. Muotoilustudio lähiössä. Teoksessa Hyvinvoinnin muotoilu. Toim. Turkka Keinonen, Kirsikka Vaajakallio & Janos Honkonen. Aalto-yliopiston julkaisusarja taide + muotoilu + arkkitehtuuri 1. Helsinki: Aalto-yliopisto. 89–102.
- Thackara, J. 2005. In the Bubble: Designing for a Complex World. Cambridge: The MIT Press.
- Vastuu ympäristöstä, ARK 1/1977, 24–26.

Moniääninen lähiökehittäminen

Sari Dhima, Katja Soini, Tero Heikkinen

Lähiö 2072 -hankkeen tavoitteena oli luoda monialaisessa yhteistyössä kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä lähiökehittämistä sekä tukea sosiaalista hyvinvointia. Hankkeessa etsittiin alueen asukkaiden, liiketoiminnan ja julkisen sektorin yhteistä näkemystä lähiöiden kehittämiseen. Hankkeen pitkän tähtäimen tavoitteena oli energiapäästöjen vähentäminen asukasaktivoinnin ja uusien toimintatapojen kautta. Yhteistoimintamallin kautta pyrittiin luomaan synergiahyötyjä lähiöiden radikaaliin kehittämiseen, edistämään liiketoimintaa, synnyttämään uusia kumppanuuksia hyödyntäen sosiaalista ja teknologista osaamista.

Hanke oli itsessään moninainen kokonaisuus, joka koostui tutkimushankkeesta ja Vahanen-yhtiöiden ja Helsingin Energian kehityshankkeista. Siihen kuului tutkimusta, kehitystyötä, pilotointia, opinnäytteitä, yhteisiä työpajoja, esitelmiä, seminaareja, videokilpailu, tieteellisiä artikkeleita, taloemäntä ja -isäntäkoulutusta, lyhyt animaatio sekä yhdessä toimimista paikan päällä. Hankekumppanit edustivat useita eri toimijoita. Heidän lisäksi hankkeeseen liittyi mukaan myös tutkimuskonsortion ulkopuolisia toimijoita, mikä oli hankkeen kokonaisuuden kannalta hedelmällistä. Hankkeen tulosten kannalta pääpaino on hankkeen aikaisessa toiminnassa ja sen tutkimushankkeen tuloksissa. Silti tässä on mukana myös yritysten kehityshankkeiden tuloksia. Hanke oli kokonaisuudessaan moninaista ja monitasoista yhteistoiminnan ja ammattilaisverkon kokeilua, johon sisältyi niin pilottitoiminnan suunnittelu kuin toteutus.

Hanke kehittyi iteratiivisena prosessina, joissa yhteisillä työpajoilla oli toiminnan ohjauksessa keskeinen merkitys. Työpajatyöskentelyn ja pajojen tulosten pohjalta päätettiin syksyn 2013 pilotoinnin kohteet. Fasilitoidut pajat toimivat oppimisen prosessina, jolloin niihin osallistuneet katsoivat samaa asiaa eri näkökulmista keskustellen ja yhdessä työskennellen. Tarkoituksena oli edistää työskentelyä kulloinkin valitun teeman ympäriltä. Pilotoinnin aikana toimintaa testattiin joko integroitumalla paikallisiin tapahtumiin ja tuomalla siihen mukaan Lähiö 2072 -hankkeen panostuksen tai luomalla ja kokeilemalla uusia toimintatapoja, joiden tulkittiin edistävän paikallista asukasaktiivisuutta.

Hankekumppaneiden yhteistyö

Hankekokonaisuuden vuoksi toiminta sidottiin vuorovaikutteiseksi yhteistyöksi, jonka avulla saatiin aktiivinen vuorovaikutus tutkimus- ja kehityshankkeiden välille. AVE Mellunkylä! -pilotoinnissa toiminnallisen vastuu jaettiin pienempiin osakokonaisuuksiin. Hankkeen piloteissa vastuu jakaantui Aalto-yliopiston ja kehityshankkeita tekevien yritysten eli Vahanen-yhtiöiden ja Helsingin Energian kesken. Tällä haettiin hankkeiden välistä synergiaa. Pilotoinnilla tuotiin korjausrakentamisen tematiikka alueen aktiiviseen lähidemokratiatyöhön ja sitä testattiin ammattilaisten ja asukkaiden välisen vuorovaikutuksen kokeiluna. Pilotointiin osallistuivat hankekumppanien lisäksi neljä taloyhtiötä Kontulasta ja Kurkimäestä.

AVE Mellunkylä! -pilotti jaettiin kolmeen osaan, kuten aiemmin tuli jo ilmi. Hankkeen pääteemoja lähestyttiin A (Aalto), V (Vahanen) ja E (Energia) -piloteissa eri suunnista: A-pilotti yhteistoimintakyvyn, V-pilotti alueellisten korjauspalveluiden ja E-pilotti energiatehokkuuden näkökulmasta. Kunkin pilotin lähtötavoitteet perustuvat isäntänä toimineen tahon kehitystarpeisiin ja vuoden 2012 yhteiseen hanketyöskentelyyn. Jokainen pilotti toteutettiin omassa kohteessaan tavoitteiden mukaisesti

syksyn 2013 (12.8.–15.11.2013) aikana. Varsinainen pilottien valmisteltu sijoittui keväälle 2013 ja arviointi talvelle 2013–2014.

3.2.2

Osallistuminen paikallisiin tapahtumiin

Osallistuminen paikallisiin tapahtumiin oli keino kokeilla asukas-ammattilaisraportointia. Pilotoinnin aikana Lähiö 2072 -hanke osallistui omalla työpanoksellaan neljään Mellunkylän alueen tapahtumaan. Tällaisia paikallisia tapahtumia olivat: KontuFestarit, Mellunkylän aluefoorumi, Demokratian ilta ja Joulupuisto. Pilotointi alkoi elokuussa 2013 KontuFestareilla, jossa osallistujat (150 henkilöä) merkitsivät musiikkiaikajanelle 1964–2014 mieleisensä musiikkikappaleen, joka kuvasi heidän mielestään alueen äänimaailmaa ja identiteettiä. Lisäksi tapahtumaan osallistuneille jaettiin tietoa Lähiö 2072 -hankkeesta ja sen toiminnasta syksyn 2013 aikana. Musiikkijanan kappalevalikoimaa hyödynnettiin yhdelle kaupunkiradion jaksolle. Lisäksi musiikkijanakokeilu toimi yhteisen keskustelun pohjana.

Mellunkylän aluefoorumin aiheena oli lokakuussa 2013 lähestyvä putkiremonttialto ja asukasystävällinen putkiremontti. Lisäksi Aluefoorumissa esitettiin, kuinka lämmitysenergiakustannusten säästö on mahdollista ilman remonttia ja miten sosiaalityö voisi vauhdittaa taloyhtiöiden korjaushankkeita. Samalla käsiteltiin myös korjaushankkeiden valtion tuen määrä ja pohdittiin asuinalueen imagon parantamismahdollisuuksia.

Demokratian ilta -tapahtuman aiheeksi oli valittu ”Uusi vaihde lähiökorjaamiseen”. Illan aikana esitettiin, mitä tähän mennessä tehdyistä putkiremonteista ja muista korjaushankkeista voitaisiin oppia ja kuinka asukkaat voisivat vaikuttaa asuinalueensa kehittämiseen. Ilta toimi keskustelun avaajana ja yhteisten asioiden pohdinnan paikkana. Asukkailla ja alueen toimijoilla oli mahdollisuus keskustella yhdessä ajankohtaisesta aiheesta. Lisäksi tilaisuuteen oli kutsuttu asunto- ja viestintäministeri Pia Viitanen jakamaan nuorten videokilpailun palkinnot.

Pilotointi päättyi joulukuussa 2013 Mellunkylän Joulupuistoon Mikaelinkirkolle, jossa esiteltiin Lähiö 2072 -hankkeen pilotoinnin tuloksia joulukalenterin muodossa. Joulukalenterin luukuissa kerrattiin välähdyksiä syksyn tapahtumiin ja tuokiokuviin.

3.2.3

Uusien toimintatapojen kokeileminen

Uusien toimintatapojen kokeilu perustui hankkeen tavoitteeseen: tehdä asukkaista paikallisia toimijoita. Tätä varten kohderyhmiksi valittiin kerrostalon asukas-yhteisö ja paikalliset nuoret. Syksyn 2013 pilotoinnin aikana toteutettiin kolme paikallisia asukkaita aktivoivaa tapahtumaa. Valitut tavat olivat nuorten Mestoilla-videokilpailu ja kerrostalojen asukasaktiiveille suunnattu taloemäntä ja -isäntäkoulutus sekä taloyhtiön asukkaille järjestetty kahvitilaisuus (Kahvirundi). Hankkeessa kokeiltiin avausta alueen kulttuuristen ja toiminnallisten resurssien kartoittamiseen. Toisekseen haluttiin tietää, miten asukkaat kokivat asuinalueensa.

Ajatus alueeseen liittyvästä musiikkivideokilpailusta kehitettiin musiikkiteeman pohjalta. Mestoilla-videokilpailuun osallistuneet videot kertoivat paikoista nuorten silmin. MESTOILLA-videokilpailu antoi lähiökehittämiseen nuorten äänen. Kilpailuun osallistui 117 mellunkyläläisiä nuorta ja 34 videota. Kilpailun palkinnot luovutti asunto- ja viestintäministeri Pia Viitanen Mellunkylän Demokratian illassa 15. lokakuuta.

Kilpailun voitti parkour-aiheinen Lähimestoilla-video, joka sai kiitosta elämäntyyntöisyydestä, urbaanista vauhdista, monikulttuurisuudesta ja teknisestä toteutuksesta. Videon olivat toteuttaneet Markus Maidla, Roni Seppänen, Aleksi Partanen,

Jesse Repo, Aaron Bojang ja Erik Mutanen. Kilpailuun osallistuneet videot kertoivat tarinoita Mellunkylän kahtiajakautuneesta todellisuudesta. Videot ilmensivät nuorten pelon ja huolenaiheita, joita he joutuivat kohtaamaan yksin. Toisaalla videot kuvasivat myös positiivisia, arkisia hetkiä, toisten ihmisten seurassa.

Videokilpailun onnistumisen edellytyksenä oli kouluopetuksen osallisuus, sillä suurin osa kilpailutöistä valmistui osana kouluopetusta. Videokilpailun suora ilmoittelu julisteilla, vierailuilla lukioissa ja nuorisotalolla ei vaikuttanut niin paljon osallistumisaktiivisuuteen kuin oli alun perin oletettu.

Yksi pilotin keskeisin osa oli taloemäntä ja -isäntäkoulutus sekä siihen liittyvät tapahtumat, kahvirundi ja energiakävely. Koulutuksella haettiin taloemäntää ja isäntää, jotka edistäisivät taloyhtiöiden sisäistä ja taloyhtiöiden välistä yhteistyötä ja vaikuttavuutta. Taloyhtiöiden edustajista tuli pilotin aikana taloemäntiä ja -isäntiä ja asukas-yhteisönsä edustajia taloverkostoon. Koulutukseen hakeutui taloyhtiöiden hallituksen jäseniä, jotka kaipaivat lisätietoa ajankohtaisiin kysymyksiinsä. Osallistujat näkivät koulutuksen tilaisuutena saada korjausrakentamisen ja energianhallinnan käytännön neuvoja, koska järjestävän tahon puolesta paikalla olivat korjausrakentamisen ja energiapalveluiden asiantuntijat. Koska luontopohjaista koulutusta pidettiin raskaana ja aikaa vievänä, niin luentokertoja vähennettiin suunnitellusta. Haasteena oli yleishyödyllisen tietopaketin sisältävän koulutuksen kehittäminen, jossa olisi myös aikaa perehtyä jokaisen talon erityisiin haasteisiin.

Korjausrakentamisen, energianhallinnan, sosiaalialan ja muotoilun asiantuntijat osallistuivat paikalliseen toimintaan Kahvirundilla, jonka aikana taloemännät ja taloisännät järjestivät keskustelutilaisuuden taloyhtiönsä yhteistiloissa. Niissä kyläillessään asiantuntijat kohtasivat erilaisia tunnelmastoja, mutta päälimmäisenä mieleen jäi hyvä henki ja vapautunut vuorovaikutuksellisuus.

Kahvirundi kasvatti taloyhtiöiden yhteishenkeä ja yhteistyötä. Kahvirundi osoitti, että taloyhtiöissä halutaan lisää yhteisöllisiä tapahtumia, joissa asukkaat voivat kohdata vapaamuotoisesti. Samalla asukkaat keskustelivat luontevasti yhteisistä taloyhtiönsä tulevista suunnitelmista ja toiminnasta, kuten tavaravaihdosta ja talon asioiden tiedonvälityksestä, yhteistilojen kunnostamisesta ja käytönmuutoksista sekä korjausrakentamiseen valmistautumisesta vaihtoehtoja pohtien. Kokeilu osoitti, että vapaamuotoinen yhdessäolo rakentaa keskustelukulttuuria ja luo suotuisia olosuhteita kohdata korjausrakentamisen projektit yhdessä.

3.2.4

Asuinalueen lähiöharmoniaa aluekoordinaattorilla ja modulaarisilla palvelukonsepteilla

Lähiöharmonia-kehityshankkeessa kehitettiin aluekoordinaattorin tehtäväkuvaa ja modulaarisia palvelukonsepteja. Vahanen-yhtiöt kehitti konseptiajattelua jatkamalla valitsevia korjaus- ja täydennysrakentamisen toimintatapoja vastaamaan lähiöalueen asukatarpeisiin ja energiatehokkuustavoitteisiin. Aluekehityskonsepti loi aktiivisen vuorovaikutuksen asukkaiden, urakoitsijoiden, viranomaisten ja palvelujen tuottajien välille. Verkostoituminen eri roolissa toimivien kanssa hyödynsi uudenlaista osaamista.

Lähiöharmonia hankkeessa kehitettiin aluekoordinaattoripalveluja ja palveluiden modulaarista konseptia. Tuloksena oli näkemys aluekoordinaattorin toimesta laaja-alaisen lähiökorjausrakentamisen moottorina. Tehtävässään koordinaattori vastaa hankkeen eri vaiheiden etenemisestä oikea-aikaisesti ja toimii yhteistyössä eri toimijoiden, paikallisten asukkaiden ja palvelutuottajien kanssa. Aluekoordinaattorin tehtäväkenttään kuuluu maankäytön ja ympäristön, asuin-, liike- ja toimitilarakentamisen sekä katujen ja liikenteen nykytilanteen ja potentiaalın selvittäminen.

Modulaarinen palvelukonsepti toimii aluekoordinaattorin työkaluna. Vahasen palvelukonseptikokonaisuus mahdollisti rakennetun ympäristön kokonaisvaltaisen tarkastelun kestävästä kehityksestä periaattein. Palvelukonseptikokonaisuudessa otetaan huomioon tekniset ja sosiaaliset tarpeet skaalautuvasti, jotta pystytään varmistamaan lähiöalueelle yksilöllisen ja aluelähtöisen lopputuloksen (pääteemoissa: asuinrakennukset, väestö, maankäyttö, liikenne, palvelut ja energia).

Vahasen palvelutarjontaan kehitettiin lisäksi uusia palveluja ja vahvistettiin asiantuntijaosaamista. Uusien palvelujen kehittämisen lähtökohtana oli loppukäyttäjälähtöisyys. Kehitetyt palvelut huomioivat muun muassa ikääntyvät ja liikuntarajoitteiset ihmiset korjaus- ja täydennysrakentamisessa. Esimerkkinä mainittiin muun muassa kerrostalon putkiremontti ja siihen liittyvät järjestelyt kuten väliaikaisasunto. Vahana-yhtiöt ja Helsingin Diakonissalaitos kehittivät hankkeessa muun muassa toimintatapaa, jonka avulla asukkaalle voidaan tarjota apua putkiremontista nouseviin käytännön ongelmiin.

3.2.5

Fiksu kaukolämpö tuotti energian säästöä

Fiksu kaukolämpö -kehityshankkeen keskeinen hyöty oli hankkeessa mukana olleiden taloyhtiöiden parantunut tietoisuus ja ymmärrys energia-asioista. Vuorovaikutus Lähiö 2072 -hankekumppanien, paikallisten taloyhtiöiden ja asukkaiden välillä tuotti myös arvokasta tietoa nykyisten energiapalvelujen kehittämiseksi ja uusien suunnittelemiseksi.

Hankkeessa saatiin asiakaspalautetta Sävel Plus -sovelluksen käytettävyydestä ja palvelun parantamisesta. Esimerkiksi Sävel Plus -palvelun muistiinpano-osioon lisätään mahdollisuus kirjata tehtyjä toimenpiteitä ja havaintoja lämmitysjärjestelmän toimivuuden seurantaan ja hallintaan. Sen ansiosta asiakas ja lämmöntoimittaja voivat käyttää ja seurata muistiinpanoja samalla alustalla, jolloin häiriöiden syiden tunnistaminen helpottuu ja tarvittava korjaaminen nopeutuu. Palvelun mobiiliversio otetaan käyttöön vuoden 2014 aikana. Lisäksi hankkeen aikana kehitettiin energiavuosisikellomalli, jossa on määritelty eri vuodenaikoina tehtävät toimenpiteet taloyhtiökohtaisesti.

Hankkeen tuloksena saatiin myös hyödyllistä tietoa korjausrakentamisen kautta saavutusta energiasäästöstä. Esimerkiksi Kaarikuja 5:n taloyhtiön julkisivukorjauksessa tehtiin seitsemän senttimetrin lisäeristys ja uusittiin ikkunat. Korjauksen energiatehostumisella päästiin yli 25 prosenttiin lämmitysenergian säästöön vuodessa. Lisäksi kaukolämmön vesivirtamaksua voitiin alentaa 5 prosenttia. Alueellisesti se merkitsisi, että vastaavalla toimilla voitaisiin säästää 500 000–800 000 euroa vuodessa.

3.2.6

Yhteistoimintaa asuinalueen hyväksi

Hankkeen piloteissa testatut osat nivoutuivat hankkeen päätulokseksi eli asuinalueen kehittämisen yhteistoimintamalliksi. Mallin kehittämisen lähtökohtana oli asukkaan vaikuttamismahdollisuuksien kasvattaminen ja muotoilun näkökulman hyödyntäminen asuinalueen kehittämisessä. Lähiökehittämistä on tehty ja tutkittu pitkään, mutta sitä ei ole aiemmin tarkasteltu muotoilun näkökulmasta. Uutta oli muotoilun näkökulman soveltaminen asuinalueen kehittämiseen, korjausrakentamiseen ja asukasaktiivisuuteen. Asukkaiden osallistamisessa muotoilun näkökulmalla oli selkeä yhtymäkohta, sillä muotoilunkentällä tapahtuneiden muutosten vuoksi muotoilussa on erityisesti kiinnitetty huomiota ihmiskeskeisyyteen. Tämä ilmeni tavassa, miten asukas tai käyttäjä otettiin huomioon suunnitteluprosessissa. 2000-luvun alusta lähtien asukkaalla vaikuttamisen mahdollisuudet ovat kasvaneet. Tämä ei kuitenkaan

ollut vielä käytössä asuinalueiden kehittämisessä, sillä monelta taholta on jo aiemmin todettu asukkaiden osallistamisen haasteellisuus. Muotoilun näkökulman etuna oli sen mahdollistama kauaskatseinen ja avara katsantokanta, joka pystyi ottamaan huomioon samanaikaisesti monia samaan asiaan vaikuttavia tekijöitä ja hahmottamaan niiden välisiä suhteita.

Lähiö 2072 -hankkeen asuinalueen kehittämisen yhteistoimintamalli korosti kokonaisvaltaista ja perinteistä sektori- ja toimialarajaa ylittävää yhteistyötä. Mallin tavoitteena oli tukea kestävästä kehitystä ja synkronoida eri toimialojen strategiat pitkän tähtäimen tavoitteiltaan yhdenmukaisiksi. Toiminnan edellytyksenä oli mallin osien tunnistaminen ja puuttuvien osien täydentäminen. Mallin rakentuminen sisälsi eri vaiheita, joista Lähiö 2072 -hankkeessa ne olivat: 1) yhteinen agenda eli asuinalueen korjausrakentaminen, 2) alueellisen omaleimaisuuden tunnistaminen, 3) alueen yhteistoiminnan tasojen tunnistaminen tai luominen, 4) tasojen välisen toiminnan fasilitaattorien tehtävän luominen ja 5) väylien avaaminen ulkopuolisille toimijoille.

Yhteistoimintamallin perustana oli alueellinen omaleimaisuus ja sen tunnistaminen. Se merkitsi alueellisten toimijoiden ja tasojen tunnistamista sekä jo olemassa olevan toiminnan ja paikallisen vaikuttamisen verkostojen huomioon ottamista. Yhteistoimintamallissa alueelliset toiminnalliset tasot tunnistettiin alueella toimivaksi alueverkostoksi, taloyhtiöiden kesken toimivaksi taloverkostoksi ja yksittäisen asuintalon muodostavaksi asukasyhteisöksi. Tasot esiintyivät toisistaan irrallisina osina, jonka vuoksi ongelmaksi nousi se, että verkostoja yhdistävä tekijä puuttui. Sen vuoksi tasojen väliseen ja ylittävään toimintaan lisättiin niitä yhdistävät fasilitaattorit, jotka toteutettiin kahden erilaisen fasilitaattorin avulla. Toinen fasilitaattori toimi ammatiasiantuntijan roolista käsin aluekoordinaattorina ja toinen edisti asukasaktiivisuutta ja asukas asiantuntijuutta, asukasyhteisöstä valitut taloemäntä tai -isäntä. Kahdesta suunnasta lähestyvän fasilitoinnin avulla pyrittiin takaamaan se, että fasilitoinnissa hyödynnetään alueen ammattilaisnäkökulmaa ja asukasnäkökulmaa. Paikallista yhteistoimintaa laajennettiin ja syvennettiin Lähiö 2072 -projektin aikana hankkeessa mukana olevien kumppanien kanssa. Lisäksi hankkeeseen liittyi mukaan tutkimuskonsortion ulkopuolisia tahoja.

Malli mahdollisti sektori- ja toimialarajojen ylittävän yhteistyön ja sitä voidaan jatkossa soveltaa skaalautuvasti projektissa, joissa yhdistetään paikalliset asukkaat ja alueellisen tason toimijat. Malli on asuinalueen kehittämistä täydentävänä esitys, jossa yhdistettiin asukkaiden paikallinen edustus ja alueella toimivien ammatillinen asiantuntijuus. Mallin hyödyntäminen konkretisoituu muun muassa ryhmäkorjaushankkeissa, joita on helpompi toteuttaa edellä kuvatun mallin mukaisesti. Laajempi alueellinen korjaaminen helpottuu, kun yhden talon korjauksen sijasta tehtäisiin talojen ryhmäkorjaamishankkeita. Ryhmäkorjaushankkeita olisi luonnollista toteuttaa esimerkiksi taloverkoston tasolla. Lisäksi mallilla edistettiin asukkaiden varhaisen vaiheen osallistamista ja ennakoivaa vaikuttamista.

Hankkeen yhteistoimintamallista toteutettiin myös Tero Heikkisen toteuttama animaatio, joka kertoo kuvallisin keinoin asuinalueen kehittämisen yhteistoiminnan periaatteet. Animaatiolla haluttiin viestiä visuaalisin keinoin kaikille ymmärrettävää viestiä, miten yhteistoiminnalla saadaan aikaan enemmän kuin yksin toimien. (ks. Suburb 2072)

3.2.7

Varhaisen vaiheen kehityshaasteet ja kulttuurin muutos

Hankkeen aikana kohdattiin myös sellaisia haasteita, joihin tämän hankkeen puitteissa ei pystytty vastaamaan. Tämä kautta muodostettiin näkemys siitä, mitä edellytyksiä asukasaktiivisuuden huomioon ottaminen edellyttää hankkeelta ja paikallisilta toimijoilta.

Sen mukaan varhaisen vaiheen valmistautumista pidetään edellytyksenä asukkaita sitouttavalle, pitkäjänteiselle ja kestäväen kehityksen mukaiselle toiminnalle. Hankkeen aikana todettiin, että tuttuus synnyttää luottamusta ja ennaltaehkäisee ristiriitoja ja väärinymmärryksiä. Väärinymmärryksiä saattaa aiheutua myös tiedon riittämättömyydestä, avoimen tiedon puuttumisesta tai vallankäytöstä. Synnyttääkseen lisäarvoa asukkaille ja heidän arkeensa edellyttää lähiökorjaaminen uudentyypistä palveluliiketoimintaa. Paikallisesti räätälöity prosessi mahdollistaa käyttämättömien resurssien kuten asukkaiden kokemustiedon, alueellisen historian ja maisemallisten arvojen hyödyntämisen.

Hankkeen sitoutuminen paikan päällä toimivaan hanketyöskentelyyn edesauttaa hankekumppaneita kehittämään paikallisiin tarpeisiin pohjautuvia palveluita ja toimintaa yhdessä paikallisten kanssa. Paikan päällä tapahtuva hanketyöskentely rakentaa olemassa olevan toiminnan päälle ja jalostaa sitä eteenpäin. Samalla sen kautta on mahdollista kirkastaa sosiaalista näkökulmaa lähiöiden korjausrakentamiseen ja ottaa huomioon moniäänisyyden haasteet asukasyhteisöissä, taloyhtiössä ja talotoimikunnassa. Haasteet johtuvat usein siitä, ettei sosiaaliselle vuorovaikutukselle ole selvää koodia. Onko asukasyhteisö yhdistelmä naapureita, hallintoa, järjestötoimintaa, kavereita tai jotain muuta?

Toisaalta asukasyhteisö on luonteeltaan järjestäytymätön, koska sillä ei ole selkeää tapaa siitä, miten taloyhtiöhallinnon ulkopuoleisissa asukasaloitteissa toimitaan. Aloitteen tekijää saattaa sitoa pelko siitä, että hän joutua kantamaan vastuun yksin. Tämän ohella yhteistoimintaan liittyvät sopimukset saattavat olla epämääräisiä, jolloin asioita jätetään tekemättä yhteisymmärryksen puutteesta. Kuitenkin, jos joku uskaltautuu oma-aloitteisesti edistämään talon asioita, taloyhtiöstä löytyy usein asukkaita, jotka tarkkailevat muita ja kokevat asiakseen huomauttaa virheistä. Vaikka huomautus olisi perätön, sen mahdollisuuden luoma sosiaalinen paine saattaa estää asukkaita toimimasta uusin, tavanomaisesta poikkeavin tavoin.

Haasteen toisena puolena on kokemuksen puute ja osaamisen rajallisuus. Lähiökehittämisen lähtökohtainen monimuotoisuus edellyttäisi uudenlaista yli perinteisten ammattirajojen. Se nostaa esiin kysymyksiä vastuun kantamisesta, tehtävien laskuttamisesta ja maksamisesta.

Perinteisten toiminnan, organisaatio- ja valtarajojen rikkoutuminen synnyttää epävarmuutta, pahimmillaan se voi lamauttaa toiminnan. Uuteen toimintaan panostaminen, erityisesti heikossa taloustilanteessa, edellyttää rohkeaa näkemyksellisyyttä ja vakaumusta koko organisaatiossa.

Asukkaat eivät ole omatoimisia, koska he eivät tiedä mitä saa tehdä. Toisaalta ammattilaiset toimivat totutulla tavalla jottei heitä syytetä virheellisestä toiminnasta. Lähiökehittämistä rajoittaa käsitys siitä, että kaikki mikä ei ole erikseen sallittua on kiellettyä tai rangaistavaa. Tällainen negatiivinen toimintakulttuuri estää resurssien täysimääräistä hyödyntämisen ja rajoittaa alan uudistumista.

Lähiökorjaamiseen tarvitaan kulttuurin muutosta ja huomion kiinnittämistä asukkaiden ja ammattilaisten uusiin rooleihin. Vuorovaikutustaitojen parantamiseen kuuluu paikallisten arvostus, neuvottelutaidot, konfliktien selvittäminen, kohteliaisuuskäytännöt, proaktiivinen hyvän hengen luominen ja alueellinen läsnäolo, jotta lähiöiden korjaamisesta tulisi tasavertaista yhteistoimintaa ja sallivaa kehitystyötä.

3.2.8

Moniäänisen yhteistyön siemenet

Lähiö 2072 -hankkeessa rakennettiin kumppanuutta erilaisten alueellisesta kehittämisestä kiinnostuneiden tahojen välillä ja hankkeelle asetetut tavoitteet saatiin täytettyä.

Yhteisöllisen lähiökorjaamisen ja -kehittämisen ytimessä ovat ihmiset ja heidän toimintansa lähiympäristössä. Jalkautuva ja innovoiva hanketyöskentely rakensi

olemassa olevan päälle ja hanketyöskentely auttoi projektikumppaneita kehittämään palveluita ja toimintaa yhteistyössä paikallisten kanssa. Vasta aika näyttää mitä siitä siirtyy paikallisten arkeen. Ainakin hankkeen aikainen toiminta on jo synnyttänyt eri toimialoja ylittävää yhteistyötä uusien hankkeiden ja liiketoimintakumppanuuksien kautta. Se on luonut muun muassa Vahanen-yhtiöiden ja Helsingin Diakonissalaitoksen yhteistyötä, jossa kehitetään asukasystävällistä korjaustoimintaa. Tämän lisäksi Helsingin Energia, Helsingin kaupungin ympäristökeskus ja Kontulan Huolto Oy tekivät yhteisen aloitteen taloyhtiöiden energia-osaamisen parantamiseksi. Hankkeessa on mukana joukko paikallisia taloyhtiöitä, jotka osallistuvat noin vuoden kestäväan koulutus- ja energiatehokkuus-hankkeeseen. Hanke on myös aktivoinut paikallisaktiiveja ja synnyttänyt uusia toiminnan muotoja taloemäntä- ja isäntäkoulutuksen kautta. Yhteistyön siemenet on kylvetty ja Lähiö 2072 -hankkeen päätyttyä on aika odottaa niiden satoa.

LÄHTEET

Suburb 2072. 8.6.2014.

<http://www.youtube.com/watch?v=8-Hy-nDeLns&feature=youtu.be>

Animaatio: Tero Heikkinen

Käsikirjoitus: Tero Heikkinen, Sari Dhima, Katja Soini

JULKAISUN TOIMITUSKUNTA

Sari Dhima, tutkijatohtori, TT, TaM, Aalto-yliopisto, taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Tero Heikkinen, tutkijatohtori, TaT, Aalto-yliopisto, taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Katja Soini, tohtoriopiskelija, TaM, Aalto-yliopisto, taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

KIRJOITTAJAT

Liisa Björklund, kehitysjohtaja, TT, Helsingin Diakonissalaitos
Eeva-Liisa Broman, projektipäällikkö, VTM, sosiaali- ja terveysvirasto
Hanna Dhalmann, projektipäällikkö, FT, ARA
Sari Dhima, tutkijatohtori, TT, TaM, Aalto-yliopisto, taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Turo Eklund, vanhempi asiantuntija, DI, Helsingin Energia
Tero Heikkinen, tutkijatohtori, TaT, Aalto-yliopisto, taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Taru Hynynen, asiantuntija, TaM, Helsingin Energia
Juha-Matti Junnonen, tutkimuspäällikkö, TkL, KTM, Rakentamistalous, Aalto-yliopisto, insinööritieteiden korkeakoulu
Jari Matikainen, taloisäntä
Niamh Ní Mhóráin, arkkitehti, B.Arch.
Pasi Parviainen, operaatiokehityksen johtaja, FM, Vahanen-yhtiöt
Saija Roininen, projektipäällikkö, Helsingin Diakonissalaitos
Katja Soini, tohtoriopiskelija, TaM, Aalto-yliopisto, taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Juha Solla, teollinen muotoilija, TaM
Leirah Wang, tohtoriopiskelija, MA, Aalto-yliopisto, taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			Julkaisu-aika Syyskuu 2014
Tekijä(t)	Sari Dhima (toim.)			
Julkaisun nimi	Yhteistoiminnallinen lähiökehittäminen. Kokemuksia yhteisöllisestä ja tulevaisuusmyönteisestä korjauskulttuurista. Lähiö 2072 -hankkeen loppuraportti			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2 2014			
Julkaisun tema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	<p>Lähiö 2072 -hankkeen loppuraporttiin on koottu hankkeessa mukana olleiden toimijoiden, tutkimus- ja hankekumppaneiden sekä paikallisten asukkaiden kirjoittamia artikkeleita. Raportin artikkelit on jaettu kolmeen osaan.</p> <p>Ensimmäinen osa käsittelee lähiökehittämisen taustaa. Sen artikkelit käsittelevät mm. suomalaisiin lähiöihin kohdittuvia kehittämishaasteita, tyyppitalojen yleisimpiä korjauksia ja alueiden kilpailukykyyn vaikuttavia seikkoja, lähidemokratiaa sekä paikallisidentiteetin haasteita kaupungin ja maaseudun välillä. Toisessa osassa esitellään hankkeen aikaista toimintaa mm. pilotointia ja työpajatoimintaa, hankkeen aikaisia opinnäytetöitä, tutkimushankkeen rinnalla toteutettuja kehityshankkeita, taloemäntien ja -isäntien koulutusta sekä alueidentiteetin työstämistä visuaalisin keinoin. Kolmannessa osassa esitellään hankkeessa kehitettyä asuinalueen kehittämisen yhteistoimintamallia ja hankkeen tulokset. Loppuraportin artikkelit avaavat moninaisen näkökulmien kirjon lähiökehittämiseen.</p> <p><i>Lähiö 2072 – matka kaupunginosan radikaaliin kehittämiseen</i> on Tekesin, Aalto-yliopiston, Vahanen-yhtiöiden, Helsingin Energian ja Wiktion rahoittama hanke. Hankkeen taustalla on 1960- ja 70 -luvulla Suomessa rakennettujen lähiöiden meneillään oleva korjausaalto. Hankkeen tutkimuskonsortioon kuuluivat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), Suomen Kuntaliitto, Vahanen-yhtiöt, Helsingin Energia, Helsingin Diakonissalaitos, Tekes, Aalto-yliopisto ja Vetoa ja Voimaa Mellunkylään (sekä Wiktio Oy 30.4.2013 asti).</p>			
Asiasanat	lähiöt, kehittäminen, tutkimusprojektit			
Rahoittaja/toimeksiantaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			
	ISBN (nid.)	ISBN 978-952-11-4350-2 (PDF)	ISSN (pain.)	ISSN 1797-5514 (verkkokj.)
	Sivuja 100	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta (sis. alv 8 %)
Julkaisun myynti/jakaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) Email: kirjasto.ara@ara.fi www.ara.fi > Julkaisut > Raportit			
Julkaisun kustantaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			
Painopaikka ja -aika				

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			Datum September 2014
Författare	Sari Dhima (red.)			
Publikationens titel	Yhteistoiminnallinen lähiökehittäminen (Samskapande utveckling av förorter. Erfarenheter av gemenskap-soriterad och framtidspositiv reparationskultur. Lähiö 2072 -projektets slutrapport)			
Publikationsserie och nummer	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet rapporter 2 2014			
Publikationens tema				
Publikationens delar / andra publikationer inom samma projekt				
Sammandrag	<p>I Lähiö 2072-projektets slutrapport har sammanställts artiklar skrivna av aktörer, forsknings- och projektpartner samt lokala invånare som deltagit i projektet. Rapportens artiklar har delats i tre delar.</p> <p>Första delen handlar om förortsutvecklingens bakgrund. Dess artiklar berör bl.a. utmaningarna i utvecklingen av de finska förorterna, de vanligaste reparationerna i typhus och omständigheter som påverkar områdenas konkurrenskraft, närdemokrati samt utmaningar i lokalidentiteten mellan staden och landsbygden. I andra delen presenteras projektets första skeden, bl.a. pilotprojekt och workshopar, lärdomsprov under projektet, utvecklingsprojekt som genomfördes jämsides med forskningsprojektet, utbildning av husvärdinnor och -vårdar samt hur man arbetar med lokalidentiteten med visuella medel. I tredje delen presenteras modellen för samskapande av ett bostadsområde som utvecklats i projektet samt projektets resultat. Slutrapportens artiklar erbjuder ett mångsidigt spektrum av synpunkter på förortsbyggnad.</p> <p>Projektet Lähiö 2072 – matka kaupunginosaan radikaaliin kehittämiseen (Förort 2072 – en resa till radikal utveckling av en stadsdel) har finansierats av Tekes, Aalto-universitetet, Vahanen-yhtiöt, Helsingfors Energi och Wik-tio. Bakgrunden till projektet är reparationsvågen som nu drar över förorterna som byggdes på 1960- och 70-talen i Finland. Till projektets forskningskonsortium hörde Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA), Finlands kommunförbund, Vahanen-yhtiöt, Helsingfors Energi, Helsingfors Diakonissanstalt, Tekes, Aalto-universitetet och Vetoa ja Voimaa Mellunkylään (samt Wiktio Oy till 30.4.2013).</p>			
Nyckelord	förorter, utveckling, forskningsprojekt			
Finansiär/uppdragsgivare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			
	ISBN (hft.)	ISBN 978-952-11-4350-2 (PDF)	ISSN (print)	ISSN 1797-5514 (online)
	Sidantal 100	Språk Finska	Offentlighet Offentlig	Pris (inneh. moms 8 %)
Beställningar/distribution	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA) Epost: kirjasto.ara@ara.fi www.ara.fi > Publikationer > Rapporter			
Förläggare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			
Tryckeri/tryckningsort-år				

Raporttiin on koottu Lähiö 2072 -hankkeessa mukana olleiden toimijoiden, tutkimus- ja hankekumppaneiden sekä paikallisten asukkaiden kirjoittamia artikkeleita. Artikkelit avaavat moninaisen näkökulmien kirjon lähiökehittämiseen.

ara Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus

ISBN 978-952-11-4350-2 (PDF)
ISSN 1797-5514 (verkkojulk.)

Lähiö 2072
MATKA KAUPUNGINOSAN RADIKAALIIN KEHITTÄMISEEN

A”
Aalto-yliopisto

Tekes